

SİBER ZORBALIK

Küresel Bir Sorun Olarak Siber Zorbalığı Anlamak

Doç. Dr. Ali KORKMAZ

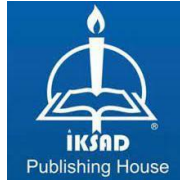
IKSAD
Publishing House

SİBER ZORBALIK

Küresel Bir Sorun Olarak Siber Zorbalığı Anlamak

Doç. Dr. Ali KORKMAZ

DOI: <https://dx.doi.org/10.5281/zenodo.14634984>

Copyright © 2025 by iksad publishing house

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, distributed or transmitted in any form or by any means, including photocopying, recording or other electronic or mechanical methods, without the prior written permission of the publisher, except in the case of brief quotations embodied in critical reviews and certain other noncommercial uses permitted by copyright law. Institution of Economic Development and Social

Researches Publications®

(The Licence Number of Publicator: 2014/31220)

TÜRKİYE TR: +90 342 606 06 75

USA: +1 631 685 0 853

E mail: iksadyayinevi@gmail.com

www.iksadyayinevi.com

It is responsibility of the author to abide by the publishing ethics rules.
Iksad Publications – 2025©

ISBN: 978-625-378-162-0

Cover Design: İbrahim KAYA

January / 2025

Ankara / Türkiye

Size: 16x24cm

ÖNSÖZ

Yeni iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmeler bir takım sorunları da beraberinde getirmiştir. Özellikle çocuklar ve gençler, bu gelişmelerden en çok etkilenen grubu oluşturmaktadır. Zamanlarının büyük bir kısmını internet ve cep telefonu kullanarak geçiren bu gruplarda, asosyallik, bağımlılık ve siber zorbalığa maruz kalma gibi olumsuz etkiler görülmektedir. Çocuklar arasındaki geleneksel şiddet ve zorba davranışlar artık internette meydana gelmektedir. Kasıtlı olarak kişisel web sitesi çökertme, isimsiz çağrılar, gizli kimlikle gönderilen spamlar, mağdurun özel sohbet odalarına girmesini engelleme, e-posta, cep telefonu ve yazılı mesajla karşı tarafa zarar verme şeklinde olan bu davranışlara siber zorbalık denilmektedir. Son yıllarda siber zorbalık konusunda yapılan bilimsel araştırmalar artmaktadır. Yapılan araştırmalar siber zorbalığa maruz kalan çocukların bir takım psikolojik sorunlar da yaşadığını göstermektedir. Dikkat sorunları, okul başarısında düşme, korku, üzüntü, kaygılı olma, yalnızlık duygusu, uyku bozuklukları, depresyon, intihar eğilimlerinin yüksek olması, sigara ve alkol kullanımı gibi belirtiler görülmektedir. Bu kitap, siber zorbalık sorunu karşısında neler yapılması gerektiğini ele almıştır.

Bu çalışma, yazarın akademik ilgisine bağlı olarak, küresel bir sorun olan siber zorbalık konusunda çocukların ve gençlerin bilişsel yönden gelişmesine katkı sağlayacak öneriler seti geliştirmek gayretiyle kaleme alınmıştır. Yazar, bu alanda yaşanan sorunların çözümünde devlet kurumlarının, sivil toplum kuruluşlarının, çocukların, ailelerin ve eğitim kurumlarının neler yapması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu eser, yapılan araştırmalarda artış eğilimi gösteren siber zorbalık sorununa çözüm konusunda çok yol kat edeceği inancı taşımaktadır. Eserin biçimlenmesinde, bana katkı sağlayan Prof. Dr. Fuat USTAKARA'ya ve genç akademisyenler Elif ve Yiğit Korkmaz'a destekleri için çok teşekkür ederim. İKSAD Yayınevi yönetimine ve çalışanlarına, akademiye katkılarından ötürü teşekkürlerimi sunarım. Bu eserin, siber zorbalık alanındaki devlet politikalarında değerlendirilmesini ümit ederim.

Doç. Dr. Ali KORKMAZ

Kayseri, 2025

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER	iii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	5
ZORBALIK KAVRAMI.....	5
1.1. Zorbalık Kavramı	5
1.1.1. Zorbalık Türleri	9
1.1.2. Zorbalık ve Saldırganlık Kavramları.....	13
1.1.3. Zorbalığa İlişkin Kuramsal Açıklamalar	14
1.1.3.1. Sosyal baskınlık kuramı.....	15
1.1.3.2. Sosyal bilgiyi işleme kuramı	16
1.1.3.3. Zihin kuramı	17
1.1.3.4. Ahlaki gelişim kuramı	18
1.1.3.5. Çevrimiçi disinhibisyon etkisi	19
1.1.4. Akran Zorbalığı	20
İKİNCİ BÖLÜM.....	24
SİBER ZORBALIK KAVRAMI.....	24
2.1. Siber Zorbalık Kavramı.....	24
2.1.1. Siber Zorbalık ile Geleneksel Zorbalığın Karşılaştırılması	48
2.1.2. Siber Zorbalık Türleri.....	57
2.1.3. Siber Zorbalık İstatistikleri.....	59
2.1.4. Siber Zorbalık Araştırmaları.....	74
2.1.5. Siber Zorbalığın Etkileri.....	86
2.1.6. Siber Zorbalığın Belirtileri	92
2.1.7. Siber Mağduriyet ve Siber Zorbalığın Yaygınlığı.....	94
2.1.8. Siber Zorbalığa Maruz Kalan Çocuklar İçin Yapılabilecekler.....	96

Sonuç ve Öneriler.....	105
Kaynakça	108
EKLER.....	117
ÖZGEÇMİŞ.....	135

GİRİŞ

Bilişim teknolojilerinin kullanımının artmasıyla birlikte birçok sorun da beraberinde ortaya çıkmıştır. Teknolojik gelişmeler ve erişim kolaylığı gençlerin ve çocukların zamanlarının büyük kısmını internette geçirmesine neden olmaktadır. İnternet ve cep telefonu kullanmanın yaygınlaşmasıyla çocuklar artık sanal ortamlarda iletişim kurmaktadır. Sanal ortamlarda kurulan iletişim ile birlikte eskiden fiziksel olan şiddet ve zorbalıkta bu ortamlara taşınmıştır. Siber zorbalık diye adlandırılan bu yeni zorbalık çocuklar, aileler ve okullar içinde yeni bir sorun olmaktadır. Cep telefonları ve tablet bilgisayarlarla artık her yerde ve her zaman ‘non-stop zorbalık’ yapmak mümkün hale gelmiştir. Siber zorbalık, sözlü ve fiziksel zorbalıktan daha kötüdür. Çünkü çocuklar genellikle yapılanları kimseye anlatmadıkları için kimse ne olup bittiğini bilmemektedir. Zorbalığı yapan çocuk, diğer çocuğun yüzünü görmediği için kendini suçlu hissetmemektedir. Siber zorbalıkta yüz yüze bir görüşme olmadığı için aynı zamanda gizlemesi de kolaydır. Çocukların çoğunluğu bu tür olayları bir problem olarak görmez iken, bir kısmı ise bu durumdan şikâyetçi olmaktadır.

Siber zorbalık ile geleneksel zorbalık bazı yönlerden birbirine benzemektedir. Yapılan araştırmalarda geleneksel zorbalık ile siber zorbalık arasında hem mağdur hem de zorba olma açısından anlamlı ilişkiler bulunmaktadır. Akran zorbalığına katılan çocukların birçoğunun aynı zamanda siber zorbalıkta yaptıkları saptanmıştır. Akran zorbalığında genellikle güçlü olan güçsüz olana zorbaca davranışlarda bulunurken, siber zorbalıkta durum tam tersine olabilir. Siber zorbalığa maruz kalan çocuklarda psikolojik, sosyal ve akademik sorunlar oluşmaktadır. Siber zorbalık yapan çocuklarda ise saldırganlık, kuralları çiğneme gibi davranış bozukluklarına sıkça rastlanmaktadır. Yeni iletişim teknolojileri beraberinde yeni sorunlarda getirmiştir. Özellikle çocuklar arasında yaşanan siber zorbalık günümüzün önemli sorunlarından birisidir. Siber zorbalığın önlenmesi için çocukların, ailelerin ve okulların neler yapabilecekleri çalışmanın konusudur.

Siber zorbalık, cep telefonları, bilgisayarlar ve tabletler gibi dijital cihazlar üzerinden gerçekleşen zorbalıktır. Siber zorbalık, SMS, metin ve uygulamalar aracılığıyla veya insanların içerik görüntüleyebildiği, katılabildiği veya paylaşabildiği sosyal medya, forumlar veya oyunlarda çevrimiçi olarak gerçekleşebilir. Siber

zorbalık, başka biri hakkında olumsuz, zararlı, yanlış veya kötü içerik göndermeyi, yayınlamayı veya paylaşmayı içerir. Başka biri hakkında utanç veya aşağılanmaya neden olan kişisel veya özel bilgileri paylaşmayı içerebilir. Bazı siber zorbalıklar, yasadışı veya suç teşkil eden davranışlara doğru ilerler. Siber zorbalığın meydana geldiği en yaygın yerler şunlardır: Facebook, Instagram, Snapchat ve Tik Tok gibi sosyal medya, mobil veya tablet cihazlarda kısa mesaj ve mesajlaşma uygulamaları, internet üzerinden anlık mesajlaşma, doğrudan mesajlaşma ve çevrimiçi sohbet, reddit gibi çevrimiçi forumlar, sohbet odaları ve mesaj panoları, e-posta, çevrimiçi oyun topluluklarıdır.

Teknolojinin hızla ilerlemesi ve beraberinde baş döndürücü bir çeşitlilikle hayatımıza giren iletişim yöntemleri, sağladığı kolaylıklar kadar; bir dizi kaçınılmaz tehlikeyi de gündeme getirmiştir. Bu tehlikelerin birçoğu, teknolojik gelişmelerin bu denli hayatımıza dâhil olmasından önce zaten sorun teşkil eden bazı davranış pratiklerine yeni bir boyut kazandırmıştır. Okullarda görülen ve “akran zorbalığı” olarak adlandırılan eylemler, teknolojik gelişmelerle düzlem ve yöntem değiştirerek “siber zorbalık” adını almıştır. Yaman ve Peker’e (2012) göre siber zorbalık yönteminde “Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak başkalarına zarar vermek isteyen kişiler kısa bir süre içinde çok sayıda kişiye ulaşabilirler. Bu durum birçok insanın siber zorbalığa maruz kalma açısından risk altında olduğunu göstermektedir. Özellikle okullarda öğrenciler bu araçları; eğlenmek, şakalaşmak veya intikam almak için kullanabilir”. Bu tespitten de anlaşılacağı üzere, zorbalık eylemleri sadece okul çevresiyle sınırlı kalmamakta; okul dışında ve süregelen bir hal alabilmektedir.

Ülkemizde ve dünyanın birçok ülkesinde yapılan akademik çalışmalar göstermektedir ki; siber zorbalık hem mağdurun hem de zorbanın sürekli rol değiştirebildiği ve daima seyircilerin bulunduğu davranışsal bir süreçtir. Geleneksel zorbalıktan bu yönüyle farklılaşan bu siber zorbalık birçok sosyolojik ve psikolojik etmene sahiptir. Siber zorbalığın önlenmesinde, öncelikli eylemin bilgi iletişim teknolojilerinin kullanılmasına başlandığı yaş aralığı itibariyle bireylere siber zorbalıkla ilgili hem okul içinde eğitimlerinin bir parçası olarak, hem de okul dışında toplumun tüm bireyelerine yönelik yaygın eğitimler verilmelidir. Siber zorbalıkla mücadelenin tıpkı “sağlıklı yaşam” idealinde olduğu gibi, önleyici eylemlerle mümkün olduğu düşüncesinden hareketle, hem öğrencilere hem de ebeveynlere yönelik “internetin sağlıklı kullanımı” konusunda formatif eğitimler

verilmelidir. Bu tür eğitim faaliyetlerinin artırılması, bilinçli iletişim teknolojilerinin kullanımını sağlayarak, siber ortamlarda karşılaşılan istenmeyen eylemlerin önlenmesinde ve zararlarının azaltılmasında önemli rol oynayabilir.

Çalışma, iki temel bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm; başta zorbalık kavramı olmak üzere bu kavram eksenindeki konulara değinmektedir. Buna bağlı olarak, zorbalık olgusu geniş bir çerçeveden ve genel hatlarıyla ele alınmaktadır. Burada zorbalık kavramının tarihsel gelişimine kısaca bakılmakta; zorbalığın diğer disiplinler ve özellikle sosyal bilimler ile ilişkisine yönelik bilgiler verilmekte; zorbalığın etkileşim boyutu üzerine bir eğilme olmakta; zorbalık etkinliğine katılım açısından sosyo-demografik değişkenlerin önemi incelenmektedir. Bu bölüm içerisinde, ikinci olarak, çalışmanın temel odağı olan zorbalık ve saldırganlık olgusu tanımlar üzerinden değerlendirilmektedir. Zorbalığa yönelik tanımlar, geniş bir kaynak taraması yapılarak incelenmektedir. Üçüncü olarak, ayrıca zorbalık ile doğrudan ilişkili çeşitli terimler (saldırganlık, mağduriyet, şiddet, nefret vb.) yer almaktadır. Zorbalık olayının ifade ettiği anlamı kavramak açısından, bu kavramlara bakmakta yarar görülmektedir. Dördüncü olarak, çetrefilli bir içeriğe sahip olan zorbalık türleri konusu değişik açılardan irdelenmektedir. Burada değişik kaynaklara başvurulmak suretiyle konuya geniş bir perspektiften yaklaşıldığı belirmektedir. Beşinci olarak, zorbalığa ilişkin kuramsal açıklamalar ele alınmıştır. Sosyal Baskınlık Kuramı, Sosyal Bilgiyi İşleme Kuramı, Zihin Kuramı, Ahlaki Gelişim Kuramı, Çevrimiçi Disinhibisyon Etkisi kısaca açıklanmıştır. Son olarak akran zorbalığı üzerine bir değerlendirme yapılmaktadır.

Çalışmanın ikinci temel bölümünde, 'siber zorbalık' kavramını anlamaya yönelik bilgiler yer almaktadır. Bu bölüm içerisinde, öncelikle siber zorbalık terimi üzerine bir odaklanma olduğu görülmektedir. Siber zorbalık terimi bir bütün olarak tanımlar üzerinden irdelenmektedir. Bunun sonrasında, siber zorbalığın işlevselliği üzerine bir eğilme olduğu anlaşılmaktadır. Burada siber zorbalık ile geleneksel zorbalığın karşılaştırılması yapılmaktadır. Siber zorbalık üzerine yapılmış araştırmalar ve istatistiklerle yeni bir kavram olan siber zorbalık sorunsalı analiz edilmiştir. Siber zorbalık türleri, etkileri ve belirtileri teorik olarak ele alınmıştır. Siber mağduriyet ve siber zorbalığın yaygınlığı üzerine yapılmış çalışmalar yorumlanmıştır.

Son olarak siber zorbalığa maruz kalan çocuklar için yapılabilecekler üzerine bilgiler verilmektedir.

Bu çalışma, son yıllarda küresel bir sorun olan siber zorbalık konusunu ele almaktadır. Tüm dünya da olduğu gibi genç nüfusa sahip ülkemizde de bu sorun gittikçe artmaktadır. Türkiye de siber zorbalık üzerine yapılan araştırmalar henüz yeterli olmasa da akademik çalışmalar günden güne artmaktadır. Bu kitap siber zorbalık konusunda öneriler getirmesi yönüyle öne çıkmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmanın Türkiye’de ailelerin, okulların, sivil toplum kuruluşlarının, devletin ve kişilerin neler yapması konusuna eğilmektedir. Çalışma, Türkiye de siber zorbalık sorunsalına nasıl yaklaşılması gerektiğini öneren bir bakış açısı getirmektedir. Çalışmanın, tüm dünya da oransal olarak artış gösteren siber zorbalık alanına katkı sağlaması amaçlanmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ZORBALIK KAVRAMI

1.1.Zorbalık Kavramı

Zorbalık, tüm insanları yaşamları boyunca bir veya birkaç kez etkileyebilen hayat boyu negatif sonuçlar yaratabilen küresel bir sorundur. Zorbalık genel olarak; zarar vermek ve rahatsız etmek amacıyla sık sık tekrarlanan güçlü bir kişi ya da grubun kendinden daha güçsüz bir kişi ya da gruba uyguladığı belirli saldırganlık türü olarak kabul edilmektedir. Fiziksel, sözel, ilişkisel veya siber saldırganlık dâhil olmak üzere zorbalığa uğrayan kişi ile zorbalık yapan kişi arasındaki fiziksel ve psikolojik güç dengesizliği şekliyle de yaşanabilir. Tüm dünya ülkelerini ilgilendiren zorbalığın okullarda yaygınlaşması da çocukların ve gençlerin fiziksel ve psikososyal sağlığını tehdit etmektedir. Zorbalık tanımını literatüre kazandıran Olweus'a göre zorbalık bir kişi ya da kişiler tarafından kendini savunamayan bir kişiye karşı uyguladığı agresif bir davranıştır. Bu davranış şeklinin zorbalık olarak tanımlanabilmesi için zorba ve kurban arasında güç dengesizliğinin olması, davranışın tekrar etmesi ve kasıtlı olarak zarar verme davranışının olması gerekmektedir. Akran zorbalığının önemli nedenleri arasında; arkadaşlarına baskı yapanların bu şekilde kendilerini arkadaşları arasında üstün görmeleri, şiddetin çözüm yolu olarak tercih edilmesi ve kurbanın maruz kaldığı baskıyı hak ettiği düşüncesi yer almaktadır. ABD'de 2015 yılında yapılan bir araştırma lise öğrencilerinin %20'sinin okul ortamında zorbalığa maruz kaldığını bildirmiştir (Uludaşdemir, 2017: 9-10).

Zorba, 'gücüne güvenerek başkalarının hakkını alan kişi' olarak tanımlanmış TDK Sözlüğünde (TDK, 1998: 2519). Bir çocuğun küçükken okulda bir zorba olması veya saldırgan bir yetişkine dönüşmesi tek bir sebebe bağlı değildir. Bu durum üç büyük bileşenden kaynaklanır. Genetik ve çevresel etkiler, sosyal bilişsel özellikler ile kişilik özellikleri ve durumsal faktörler (saldırgan davranışları arttırabilen veya tetikleyebilen faktörler). Araştırmacılar, tedavi edilmediği takdirde saldırgan bir çocuğun mutlaka saldırgan bir yetişkine dönüşeceğini ve madde kullanımı, suç işleme ve zihinsel sağlık bozuklukları gibi problemler geliştireceğini tespit etmiştir (Plotnik, 2009: 600-604). Zorbalık, bir saldırganlık türü olarak da

sınıflandırılabilir, bir taciz türü olarak da. Her alanda zorbalık söz konusudur; ancak bilimsel yayınlarda ‘zorbalık’ terimi daha çok ‘okul zorbalığı’ anlamında kullanılmaktadır. Öğrenciler birbirlerine yönelttikleri, vurma, itme, hakaret etme, alay etme, rahatsız edici şekilde isim takma, eşyalarına zarar verme, tehdit etme, haraç alma vb. şeklindeki tüm davranışlar ‘okul zorbalığı’ olarak tanımlanır. Zorbalık kurbanları, gerek maddi gerekse manevi tacize uğrarlar, hem fiziksel anlamda acı yaşarlar hem de psikolojik boyutta sıkıntıya girerler, çalışma motivasyonlarını kaybederler. Zorbalığa maruz kalanlarda okul fobisi ortaya çıkabilir. Okul zorbalığında önemli iki nokta vardır. Birincisi, zorbalık eyleminin bir sefere mahsus olmaması, kısmen de olsa süreklilik arz etmesi, bir anlamda sistematik bir saldırı olmasıdır. İkincisi ise, zorbalık eyleminde saldırganların, sıklıkla, yaptıkları zorbalıkları otoritelere ve ana babalarına iletmemeleri konusunda kurbanlara baskı yapmalarıdır (Dökmen, 2012: 166-167). Zorbalık okullarda uzun zamandır mevcuttur, ancak zorbalığın neden olabileceği zararların farkındalığı oldukça yenidir. Zorbalık, genellikle zaman içinde tekrarlanan ve faili ile hedefleri arasında bir güç dengesizliği içeren saldırganlık eylemleri olarak tanımlanır. Daha yakın zamanda, siber zorbalık olarak bilinen yeni bir zorbalık biçimi ortaya çıkmıştır. Siber zorbalık, anlık mesajlaşma, e-posta, sohbet odaları, web siteleri, çevrimiçi oyunlar, sosyal ağ siteleri ve kısa mesajlaşma gibi elektronik ortamların kullanımı yoluyla zorbalığı içerir (Kowalski ve Limber, 2013: 13).

Zorbalık; "gençler tarafından gerçekleştirilen, bir güç dengesizliğini içeren ve birden fazla kez tekrarlanan veya tekrarlanma olasılığı yüksek olan istenmeyen saldırgan davranışlar" olarak tanımlanmaktadır. Yapılan 80 çalışmanın meta-analizine göre, ergenlerin %36,0'ının zorbalık mağduriyeti ve zorbalığı deneyimlediğini göstermektedir. ABD'de yakın tarihli ulusal anketler, zorbalığın yaygınlığını göstermektedir. 2017 Ulusal Suç Mağduru Anketi'nin (SCS) 12-18 yaş aralığındaki kamu ve özel ilkökul, ortaokul ve lise öğrencilerinin yanı sıra evde eğitim gören gençlerin katıldığı bir anket olan Okul Suçu Eki, öğrencilerin %20,2'sinin okul dönemi boyunca zorbalığa uğradığını ortaya çıkarmıştır. Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezleri tarafından geliştirilen bir epidemiyolojik gözetim sistemi olan 2017 Gençlik Risk Davranışı Gözetimi, 9-12. sınıflardaki lise öğrencilerinin %19,0'ının anketten önceki 12 ay boyunca zorbalığa uğradığını göstermiştir. En son 2013-2014 Okul Çağındaki Çocuklarda

Sağlık Davranışı (HBSC) Anketi, Dünya Sağlık Örgütü Avrupa Bölge Ofisi ile işbirliği içinde yürütülen uluslararası bir çalışmada, 11-15 yaşlarındaki çocukların %27,6'sının zorbalığa uğradığını ve %25,3'ünün son birkaç ayda başkalarına zorbalık yaptığını göstermektedir (Da Silva ve Diğ., 2020: 316).

Yapılan çok sayıda çalışma, küresel bir halk sağlığı sorunu olan zorbalık mağduriyetinin nedenleri ve sonuçlarına odaklanmıştır. Özellikle, zorbalık mağduriyetinin ani ve yaşam boyu süren ruh sağlığı sorunlarıyla ilişkili olduğu belgelenmiştir. Buna karşılık, zorbalık yapmanın nedenleri ve sonuçlarıyla ilgili önceki araştırmalar daha dağınıktır. Önceki çalışmalar, zorbalık yapmayı depresyon, anksiyete, psikolojik sıkıntı, psikosomatik semptomlar ve intihar davranışları gibi ruh sağlığı sorunları için yüksek riskle ilişkilendirmiştir. Ancak, diğer çalışmalar olumsuz sonuçlara dair hiçbir destek bulamamıştır. Bu durum, zorbalık yapma ve ruh sağlığı sorunları arasındaki zamansal sırayı belirlemeyi zorlaştırmaktadır. Ayrıca, hiçbir çalışma zorbalık yapma ve ruh sağlığı sorunları arasındaki ilişkinin çift yönlü olabileceği hipotezini incelememiştir (Da Silva ve Diğ., 2020: 317). Zorbalık yapma ve ruh sağlığı sorunları üzerine çalışmalara ihtiyaç vardır.

Zorbalık, güç veya kuvvet dengesizliği bağlamında bir akarana karşı tekrarlanan, kasıtlı, saldırgan davranış olarak tanımlanmıştır (Smith vd., 2002). Zorbalıkla ilgili araştırmalar neredeyse elli yıl öncesine dayanmaktadır (Olweus, 1973) ve gençlerin gelişimi üzerinde son derece olumsuz etkisi olduğu, hatta hayatlarını riske atacak kadar ileri gittiği yönündeki tutarlı bulgular göz önüne alındığında, son yıllarda bu konu hakkında yayın sayısında önemli bir artış görülmüştür (Zych vd., 2015). Uluslararası alanda zorbalığı önlemek için artan bir ilgi vardır. Özellikle eğitim bağlamına odaklanılmıştır (Ttofi ve Farrington, 2011). Ancak, zorbalık bir olgu olarak ortadan kaldırılmaktan çok uzaktır (Garnefski ve Kraaij, 2014) (Balluerka ve Diğ. 2023: 42-45).

Zorbalık, tarihsel olarak dikkat çeken bir sorun olarak görülmemiştir. Daha ziyade çocukluğun esası ve normal bir bölümü olarak kabul edilmiştir. Bununla birlikte son yirmi yılda bu durum değişmiştir ve zorbalık ciddi bir sorun olarak dikkat çekmektedir. Zorbalık okulda başlayan ve devam eden eski toplumsal bir sorundur. Bu güç ya da baskı yoluyla bir kişinin diğerine kötü muamelesi olarak

tanımlanabilir. Bu saldırgan davranışlar zaman içinde tekrar eder, zarar verme amaçlı ve provokasyon olmadan meydana gelir. Zorbalık vurma, saldırı ve tükürme gibi fiziksel olabileceği gibi, alay etme, küçümseme, sataşma, dalga geçme ve takılma gibi sözlü saldırı şeklinde de olabilir. Zorbalıkta bir saldıran ve bir mağdur olmak üzere en az iki kişi olur. Bununla birlikte çok sayıda çocuk, bir izleyici olarak dolaylı bir şekilde zorbalığa dâhil olabilir. Bu seyirciler zorbalık olayına şahit ama olaylara karışmayan diğer öğrenciler olabilir. Onlar zorbalığa müdahale ederlerse, bir sonraki kurbanın kendileri olacağından korkmaktadırlar. Onlar genellikle kendilerini güçsüz hissetmekte, öz saygı ve özgüven kaybı yaşamaktadırlar (Campbell, 2005: 2).

Zorbalık, cinsiyete ve yaşa göre sıklığı değişen çeşitli biçimlerde olabilir. Literatürde zorbalık, fiziksel (vurmak, itmek, tükürmek), sözel (hakaret etmek, lakap takmak), ilişkisel/sosyal saldırganlık (doğrudan veya dolaylı sosyal dışlama, söylenti yayma, dışlama ve oyunlardan dışlama), tehditler (sözcükler veya eylemler yoluyla), nesne odaklı (kişisel eşyaları kırmak veya çalmak), cinsel (elle taciz veya uygunsuz cinsel yorumlar) ve siber zorbalık (dijital medya aracılığıyla) olarak sınıflandırılmıştır. İkincisi giderek daha yaygın hale gelmekte ve 7/24 gerçekleşebildiği ve hem bilinen kişiler hem de yabancılar tarafından gerçekleştirilebildiği için özellikle endişe vericidir (Menesini vd., 2012, Tokunaga, 2010). Siber zorbalık ile geleneksel zorbalık (yukarıda belirtilen diğer davranışları da kapsar) arasında yakın bir ilişki bildirilmiştir ve geleneksel zorbalığın kurbanı olmak siber zorbalık mağduriyetinin bir göstergesidir. Mağdurların cinsiyetine ilişkin araştırmalar, erkek çocuklarının tehdit, sindirme, fiziksel saldırı ve kişisel eşyalara yönelik saldırılara maruz kalma olasılıklarının daha yüksek olduğunu, kız çocuklarının ise sözlü taciz ve sosyal dışlanma riskinin daha yüksek olduğunu bulmuştur (Balluerka ve Diğ., 2023: 44). Zorbalık ile ilgili beş temel kuramsal yaklaşım vardır (Kartal ve Bilgin, 2012: 26-27):

(1) Öğrenciler arasındaki bireysel farkların bir sonucu olarak zorbalık: Bu görüşe göre zorbalık fiziksel ve/veya psikolojik güçleri farklı öğrencilerin karşılaşması sonucu ortaya çıkar. Güçlü olan zayıf olanın üzerine baskı uygulama güdüsü ile davranışa geçer.

(2) Gelişimsel bir süreç olarak zorbalık: Bu görüşe göre zorbalık erken çocuklukta, diğerlerinin yanında kendi varlığını gösterebilmek ve sosyal baskınlık kurabilmek amacıyla başlatılır.

Çocuk bunu önce kabaca yapmaya başlar. Örneğin; kendisinden güçsüz olana vurur, tekme atar. Bu durum evrim kuramıyla da uyumludur ve zorbalığı rekabet içeren bir dünyada yaşamda kalmanın bir yolu olarak açıklamak mümkündür. Ancak yıllar geçtikçe insanlar zorbalığı sözel veya dolaylı olarak daha sosyal yollarla gerçekleştirmeye başlarlar

(3) Sosyo-Kültürel bir olgu olarak zorbalık: Bu görüş zorbalığı farklı güçlerdeki sosyal grupların varlığı ile açıklar. Burada sözü edilen farklılıklar dil, din, cinsiyet, ırk, etnik grup ve sosyal sınıf gibi tarihi ve kültürel farklılıklardır. Bu değişkenler açısından baskın gruba dâhil olanlar diğerlerine zorbalık yapma eğilimi taşırlar. Bunlar içinde en çok üzerinde durulan cinsiyet değişkenidir. Toplum genel olarak ataerkindir ve erkeklerin kadınlardan daha güçlü olduğu yönünde sosyal bir inanç bulunmaktadır. Bu nedenle zorbaların daha çok erkeklerden oluştuğunu ortaya koyan araştırma bulgusu mevcuttur.

(4) Okuldaki akran baskısına bağlı olarak zorbalık: Bu görüş sosyo-kültürel yaklaşıma yakındır, çünkü zorbalığı toplumsal bağlam içinde ele almaktadır. Ancak burada toplumsal bağlam cinsiyet, ırk, sınıf farkı gibi değişkenlerle değil, toplumdaki diğer kişilerin davranışlarıyla bağlantılı olarak açıklanmaktadır. Bir akran grubu içinde bulunan öğrenci o grubun kurallarına ve davranışlarına uyumlu davranarak zorbalık yapmaya başlayabilir. Genellikle ortak amaç ve ilgiler çerçevesinde bir araya gelen bu grup üyelerine destek verirken dışta kalanlar için bir tehdit oluştururlar.

(5) Onarıcı adalet açısından zorbalık: Bu yaklaşım zorbaların kendisini bulunduğu toplumsal yapıyla bütünleşmiş olarak görmediğini ve okulda iyi bir yere sahip olduğunu düşünmediğini öne sürmektedir. Böylece haksızlığa uğradıklarını düşündükleri bu toplumsal yapıda adaleti kendileri sağlamak ve değersizlik duygularının üstesinden gelmek üzere zorbalık yapmaya başlarlar.

1.1.1. Zorbalık Türleri

Zorbalık; tehdit etme, söylenti yayma, birine fiziksel veya sözlü olarak saldırma ve birini bilerek bir gruptan dışlama gibi eylemleri içerir. Zorbalık, okul çağındaki çocuklarda gerçek veya algılanan bir güç dengesizliğini içeren istenmeyen, saldırgan bir davranıştır. Zorbalık demek için, davranışın tekrarlanması veya zamanla tekrarlanma potansiyeline sahip olması gerekir. Hem zorbalığa uğrayan hem de başkalarına zorbalık yapan çocuklar ciddi, kalıcı sorunlar yaşayabilir.

Zorbalık olarak kabul edilebilmesi için davranışın saldırgan olması ve şunları içermesi gerekir:

Güç Dengesizliği: Zorbalık yapan çocuklar, fiziksel güç, utanç verici bilgilere erişim veya popülerlik gibi güçlerini başkalarını kontrol etmek veya onlara zarar vermek için kullanırlar. Güç dengesizlikleri, aynı kişileri içerseler bile zamanla ve farklı durumlarda değişebilir.

Tekrarlama: Zorbalık davranışları birden fazla kez gerçekleşir veya birden fazla kez gerçekleşme potansiyeline sahiptir.

Üç tür zorbalık vardır (stopbullying.gov):

Sözlü zorbalık (Verbal bullying): Sosyal zorbalık, kötü şeyler söylemek veya yazmaktır. Sözlü zorbalık şunları içerir:

Alay etme

İsim takma

Uygunsuz cinsel yorumlar

Alay etme

Zarar verme tehdidi

Sosyal zorbalık (Social bullying): Bazen ilişkisel zorbalık olarak da adlandırılan sosyal zorbalık, birinin itibarını veya ilişkilerini zedelemeyi içerir. Sosyal zorbalık şunları içerir:

Birini bilerek dışarıda bırakmak

Diğer çocuklara biriyle arkadaş olmamalarını söylemek

Biri hakkında söylenti yaymak

Birini toplum içinde utandırmak

Fiziksel zorbalık (Physical bullying): Bir kişinin vücuduna veya eşyalarına zarar vermeyi içerir. Fiziksel zorbalık şunları içerir:

Vurma/tekmeleme/çimdikleme

Tükürme

Çakma/itme

Birinin eşyalarını almak veya kırmak

Kötü veya kaba el hareketleri yapmak

Zorbalık Ne zaman ve Nerede Gerçekleşir?

Zorbalık okul saatleri içinde veya sonrasında meydana gelebilir. Bildirilen zorbalığın çoğu okul binasında gerçekleşse de, önemli bir yüzdesi oyun alanı veya otobüs gibi yerlerde de meydana gelir. Ayrıca okula giderken veya okuldan dönerken, gencin mahallesinde veya internette de meydana gelebilir. ABD de Ulusal Suç Mağduru Anketi'nin (Ulusal Eğitim İstatistikleri Merkezi ve Adalet Bürosu) 2022 Okul Suçu Eki'nde, ülke çapında 6-12. sınıflarda 12-18 yaş aralığındaki öğrencilerin yaklaşık %19,2'sinin zorbalığa uğradığını, öğrencilerin yaklaşık %15,4'ünün güç dengesizliğiyle zorbalığa uğradığını, %14,5'inin tekrar tekrar zorbalığa uğradığını ve %12,7'sinin hem güç dengesizliği hem de tekrarlı zorbalığa uğradığını göstermektedir. 2023 Gençlik Risk Davranışı Gözetim Sistemi (Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezleri), ülke çapında 9-12. sınıflarda öğrencilerin %19'unun anketten önceki 12 ayda okul mülkünde zorbalığa uğradığını göstermektedir (stopbullying.gov).

Bir Çocuğun Zorbalığa Uğradığına Dair İşaretler

Zorbalıkla ilgili çocukta ne gibi değişiklikler var. Zorbalığa uğrayan tüm çocukların uyarı işaretleri göstermediğini de unutmamak gerekir. Zorbalık sorununa işaret edebilecek bazı işaretler şunlardır:

- Açıklanamayan yaralanmalar
- Kaybolan veya parçalanmış giysiler, kitaplar, elektronik eşyalar veya değerli takılar
- Sık sık baş ağrısı veya mide ağrısı, hasta hissetme veya hasta numarası yapma
- Aniden öğün atlama veya aşırı yeme gibi yeme alışkanlıklarında değişiklikler.
- Uyuma zorluğu veya sık sık kabus görme
- Düşen notlar, okul çalışmalarına ilgi kaybı veya okula gitmek istememe
- Aniden arkadaş kaybı veya sosyal ortamlardan kaçınma
- Çaresizlik hissi veya azalan öz saygı
- Evden kaçma, kendine zarar verme veya intihardan bahsetme gibi kendine zarar verici davranışlar

Ciddi sıkıntı veya tehlike içinde olan biri varsa, sorunu görmezden gelmemek ve hemen yardım etmek gerekir.

Bir Çocuğun Başkalarına Zorbalık Yaptığına Dair İşaretler

Çocuklar şu durumlarda başkalarına zorbalık yapıyor olabilir:

- Fiziksel veya sözlü kavgalara girerler
- Baskalarına zorbalık yapan arkadaşları vardır
- Giderek daha saldırgan olurlar
- Sık sık okul yönetimiyle sorun yaşarlar veya disiplin suçu işlerler
- Açıklanamayan fazladan paraları veya yeni eşyaları vardır
- Sorunları için başkalarını suçlarlar
- Eylemlerinin sorumluluğunu kabul etmezler
- Rekabetçidirler, itibarları veya popülerlikleri konusunda endişelenirler

Çocuklar neden yardım istemez?

İstatistikler, okul zorbalığı olaylarının yalnızca %20'sinin bildirildiğini göstermektedir. Çocuklar yetişkinlere birçok nedenden dolayı zorbalık olaylarını anlatmamaktadır (2018 Okul Suçu ve Güvenliği Göstergeleri).

-Zorbalık, bir çocuğun kendini çaresiz hissetmesine neden olabilir. Çocuklar tekrar kontrol sahibi olmak için, zorbalık olaylarını kendi başlarına halletmek isteyebilirler. Zayıf veya dedikoducu olarak görülmekten korkabilirler.

-Çocuklar, kendilerine zorbalık yapan çocuktan tepki almaktan korkabilirler.

-Zorbalık aşağılayıcı bir deneyim olabilir. Çocuklar, yetişkinlerin kendileri hakkında söylenenleri, doğru veya yanlış, bilmesini istemeyebilirler. Ayrıca, yetişkinlerin onları yargılayacağından veya zayıf oldukları için cezalandıracağından da korkabilirler.

-Zorbalığa uğrayan çocuklar zaten sosyal olarak izole edilmiş hissedebilirler. Kimsenin umursamadığını veya anlayamayacağını hissedebilirler.

-Çocuklar, akranları tarafından reddedilmekten korkabilirler. Arkadaşlar, çocukları zorbalıktan koruyabilir ve çocuklar bu desteğı kaybetmekten korkabilirler.

Temelde bir güç istismarı olan zorbalık olgusu okullarda çeşitli biçimlerde görülmektedir. Ülkemizde akran zorbalığı üzerine yapılan bir çalışmada yaşları 9-12 arasında değışen çocukların %33.9'u sözel zorbalığa, %32.9'u fiziksel zorbalığa, %29.2'si duygusal zorbalığa ve %16.9'u cinsel zorbalığa maruz kalmıştır. Lise düzeyindeki çocukların zorbalığa uğradıklarında öfke, moral bozukluğu, üzüntü, güvensizlik, değersizlik, korku, endişe hissettikleri belirlenmiştir. Elektronik iletişim teknolojilerinin hızla gelişmesi ile de çocuklar ve gençler arasında zorbalık davranışı sanal ortama taşınmıştır. Kısa mesaj, e-mail, sosyal paylaşım siteleri, sohbet odaları yoluyla elektronik ortamda zorbalık davranışları sergilenmektedir. Diğer bir anlamda elektronik iletişimin ortaya çıkması, zorbaların kurbanlarını internette ve cep telefonlarında taciz etmesine ve korkutmasına olanak sağlamıştır. Bu tip zorbalık ise siber zorbalık olarak adlandırılmaktadır (Uludaşdemir, 2017: 9-10).

1.1.2. Zorbalık ve Saldırganlık Kavramları

Saldırganlık, yaşamın her alanında, insanlık tarih boyunca, en ilkel topluluklardan, en uygar toplumlara kadar, dünyanın hemen her yerinde, karşılaşılan bir sorundur (Gökler, 2009). Zorbalık, saldırganlık kavramının bir alt kavramı olmakla birlikte, herhangi bir davranışın zorbalık olarak nitelendirilebilmesi için "saldırganlık" içermesi ve "bilerek yapılması" gerekmektedir (Smith, 1999). Saldırganlığın, dedikodu yapma, sosyal dışlama, (akt., Moeller, 2001) sahtecilik, dilsel zorbalık, kimliğini gizleme vb. türleri vardır (Akbaba ve Eroğlu, 2013). Teknolojik gelişmeler hayatın her alanında yenilikler yarattığı gibi saldırganlık türlerinde de yenilikler yaratmaktadır. Aslında teknolojik gelişmelerin eğitim-öğretime katkılarının çok üst düzeyde olacağı varsayılmıştır (Baki, 2002: 44). Gerçekten de eğitim ve öğretime sağladığı yararlar üst düzeydedir. Yapılan pek çok araştırma, bilgisayar kullanımının, bilgiye hızlı bir şekilde ulaşma, sosyalleşmeye katkı sağlama, çok miktarda bilgiyi kolayca depolama, iletme vb. yönleri nedeniyle öğrenme üzerinde olumlu etki ettiğini belirtmiştir (Azevedo, 2005; Pemberton, Borrego ve Cohen, 2006; Li, 2007). Bununla birlikte, kimliğini gizleyerek birçok şeyi yapabilme olanağı sağlaması nedeniyle ortaya çıkan bazı olumsuz etkilerde bulunmaktadır (Burnam ve Kafai,

2001; Dahl, 2005). Yıllar geçtikçe görülmüştür ki bilgisayarın eğitim-öğretime katkısı beklenen düzeyde olmamıştır (Baki, 2002: 38).

Zorbalık ve saldırganlık arasındaki ayrımın iyi yapılması gerekir. Çünkü saldırganlık ve şiddet içeren davranışlar birbirlerine denk çocuklar arasında görülürken, zorbalık kurbanın korkmasına, acı çekmesine neden olur. Güçlerde dengesizlik gözlenir. Mağdur tarafından bir kışkırtma söz konusu değildir. Güçlü olan, daha az güçlü olan çocuğa baskı yapar. Fiziksel, sözel ve psikolojik saldırılarda bulunur. Zorbalık sadece fiziksel şiddet anlamına da gelmemektedir. Birçok türü bulunmaktadır. Bunlar zaman zaman bir arada da bulunabilmektedir. Beş türü mevcuttur (Yılmaz, 2016: 3):

Fiziksel Zorbalık: Vurma, dürtme, boğazlama, saç çekme gibi eylemler

Sözel Zorbalık: Üzücü isimler takma, alay etme ve dedikodu yapma

Duygusal Zorbalık: Şantaj, adını çıkarma, aşağılama, dil, din, ırk gibi özellikleri hor görme, dışlama

Cinsel Zorbalık: Teşhircilik, röntgencilik, cinsel taciz, saldırı ve istismar

Siber Zorbalık: Facebook, Twitter, Skype gibi sosyal medyanın yaygınlaşmasıyla başlayan bir tür internet ve mesajla rahatsız etmek, aşağılamak ve dedikodu yapmak. Son yıllarda okullarda sıkça görülen siber zorbalık çok konuşulur hâle gelmiştir. Giderek artan bir davranış bozukluğu ve sorunu olmaya başlamıştır

1.1.3. Zorbalığa İlişkin Kuramsal Açıklamalar

Bireylerin zorbalık yapma nedenleri çeşitli kuramlarla ilişkilendirilmiştir. Bunlardan özellikle Sosyal Bilgiyi İşleme Kuramı (Social Information Processing Theory), Zihin Kuramı (Theory of Mind), Ahlaki Gelişim Kuramı (Moral Development Theory) üzerinde çok durulmakla birlikte (Sanders, 2004: 9); Sidanius ve Pratto'nun (1999) grup içerisindeki hiyerarşiyi koruma güdüsünü inceleyen Sosyal Baskınlık Kuramı (Social Dominance Theory) ve sosyal baskınlık kuramının altyapısını oluşturan Sosyal Kimlik Kuramı (Social Identity Theory) ile zorbalık açıklanabilir (Campfield, 2008; Stewart, 2007). Bunların yanında Suler'in (2004) ortaya koyduğu Çevrimiçi

Disinhibisyon (şartlı refleksin yitimi) Etkisi (The Online Disinhibition Effect) de siber zorbalığa bir açıklama getirmiştir (İğdeli, 2018: 15-20).

1.1.3.1. Sosyal baskınlık kuramı

Zorbalığa farklı bir bakış açısı sunan sosyal baskınlık kuramı, toplumsal yapılar içinde kişilerin hiyerarşi oluşturduğunu hiyerarşinin en üstünün geri kalanların olanaklarını kontrol ettiğini savunmaktadır. (Betts, 2016: 67; Sanders, 2004: 43). Sosyal baskınlık kuramı çoğunlukla sosyal gruplarda veya belirli sosyal ideolojilere sahip gruplarda özel davranışsal yatkınlıkları, grup sadakati ve sosyal kimlikleri olan baskın kişiler tarafından çıkarılan ayrıştırmacı eylemleri içeren bir süreçtir (Sidanius, Pratto, van Laar ve Levin, 2004). Bir başka ifade ile belirli baskın kişilik yapısına sahip bireyler toplumdaki yer etmiş rollerini de kullanarak gruplarda egemen hale gelip, grubu istediği yönde yönetebilir (Sanders, 2004: 43) veya grubun olanaklarına erişebilmek için zayıf bireylere karşı saldırgan davranabilirler (Mouttapa ve arkadaşları, 2004). Bu kuram sosyal grupların niteliksel olarak birbirinden farklı üç gruba ayrıldığını savunmuştur: yaş sistemi, örneğin yetişkinlerin çocuklara karşı olan sosyal gücü; cinsiyet sistemi, örneğin erkeğin kadına göre orantısız bir güce sahip olması ve keyfi olarak kurulan sistemlerdir. Keyfi olarak kurulan sistemler; milliyet, ırk, köken, sınıf, mülk, din, zümre gibi yapılarla ilişkili sosyal farklarla tanımlanabilir (Pratto, Sidanius ve Levin, 2006).

Bu kurama göre korku ve belki de çaresizlik yaşıyor gibi görünen mağdurlar kendilerinin grupta saldırgan konumunda olan aynı zamanda grubu elinde tutan kişinin emrinde olduklarını düşünebilirler ve bu düşünce de onların gruba itaat etmesine neden olabilir (Beran ve Li, 2005). Bununla birlikte kesin hiyerarşinin sağlandığı gruplarda çatışmaların en aza indirgenmesiyle birlikte bireyler grubun amacı ne olursa olsun grubunu dışarıya savunmak ve korumak için elinden geleni yapacak gerekirse diğer gruplara saldıracaktır (Sanders, 2004: 43).

Sosyal baskınlık kuramının alt yapısını oluşturan kuramlardan biri sosyal kimlik kuramıdır (Sidanius ve arkadaşları, 2004). Sosyal kimlik herhangi bir kişinin benlik kavramını tanımlar, değerlendirir ve bir başkası tarafından kendisine nasıl davranılacağını, kendisi hakkında nasıl düşünüleceğini belirler (Hogg, 2016). Sosyal kimlik kuramına göre grup üyeleri kendi gruplarının diğer gruplardan üstün olduklarını düşünmeye ve gruplar arası ayrımcı bir davranış sergilemeye

eğilimlidir (Brown, 2000). Ayrıca bu kurama göre bir gruba girme veya ait olma kişinin grubun kimliğine bürünmesini de beraberinde getirmektedir. Bu nedenle kişi kendi var olduğu davranışları ile değil grubun davranışları ve düşünceleri ile davranabilmektedir (Reicher, Spears ve Postmes, 1995). Bu bağlamda insanlar kendi gruplarında ve grupları dışında karşılaştırmalar yaparken, kendi gruplarının pozitif olarak ayırt edici nitelikte olmasını, diğer ilgili gruplardan belirgin bir şekilde farklılaşmasını ve diğer gruplara göre daha olumlu bir şekilde değerlendirilmesini sağlamakla ilgilenirler (Hogg, 2016). İnternette sohbet odaları, çevrimiçi oyunlar gibi çevrimiçi grupların olduğu topluluklarda kullanıcılar grupta kabul görebilmek için grubun kurallarına uygun bir şekilde hareket etme eğilimi gösterebilmektedirler (Ko ve Diğ., 2009). Bunun yanında grup üyeleri statülerinin bir şekilde diğer gruplar tarafından tehdit edildiğine inandıkları için kendi grubunu korumak ve grupta kalabilmek adına diğer gruplara düşmanca atıflarda bulunabilirler (Brown, 2000; Ko ve Diğ., 2009). Sosyal baskınlık ve sosyal kimlik kuramının ardından bu kuramlar gibi zorbalığın toplumsal boyutuyla ilişkili olan ve bireylerin bilgiyi işleme süreçlerini ifade eden Sosyal Bilgiyi İşleme kuramını ele almak yararlı olacaktır (İğdeli, 2018: 15-20).

1.1.3.2. Sosyal bilgiyi işleme kuramı

Sosyal bilgiyi işleme kuramı çocuklukta saldırgan davranışların altında yatan bilişsel mekanizmaları anlamak için önemli bir bakış açısı sunmaktadır (Li, Fraser ve Wike, 2013). Sosyal bilgiyi işleme kuramı, bireyin sosyal uyumunu değerlendirdiğini, sosyal davranışlara yön verenin sosyal biliş olduğunu, sosyal yönden uyumlu ve uyumsuz olan çocukların sosyal bilişlerinin karşılaştırılmasını ve uyumsuzluğa yol açan bilişsel stillerin neler olduğunu belirlenmesi gerektiğini ileri sürmektedir (Crick ve Dodge, 1994). Sosyal bilgiyi işleme kuramı 1986 yılında Dodge tarafından oluşturulmuş, ardından 1994 yılında Crick ve Dodge tarafından tekrar gözden geçirilerek son halini almıştır (Crick ve Dodge, 1994; Sanders, 2004: 9). Kuram sosyal bilgiyi işleme sürecini 6 adımda anlatmaktadır (Crick ve Dodge, 1994). Bu adımlar:

Belli bir durumdaki duygusal girdiler kodlanır.

Bu girdiler bireysel algıların sonucu olarak yorumlanır.

Algılanan bilgiye dayalı olarak hedefler belirlenir.

Duruma göre olası tepkiler çağrılır veya oluşturulur.

Bu tepkiler değerlendirilip, seçim yapılır.

Seçilen tepki davranışa dönüştürülür.

Birey ilk olarak toplumsal bağlamda kendisinde oluşan uyarıların oluşturduğu algı ile bilgiyi kodlar ve bu kodlamayı sahip olduğu bilgiyle birleştirip yorumlar, ardından vereceği davranışsal tepkinin oluşacak sonucuna göre bir yanıt, davranış arar ve bu yanıtlardan birini seçerek davranışı uygulamaya koyar (Treadway ve arkadaşları, 2013). Bu adımlar bireylerin sosyal bilişsel durumlarını kullanarak davranışlarını nasıl oluşturduklarını açıklamaktadır. Saldırganlığın da genellikle sosyal bilgiyi işleme sürecindeki önyargılardan veya yetersizlikten kaynaklandığı düşünülmektedir (Sutton, Smith ve Swettenham, 1999). Buna ek olarak araştırmacıların zorbalık olaylarında toplumsal beceri veya sosyal yeterlilik üzerine odaklandıkları ifade edilmiştir, çünkü bireyin davranışının niteliği bireyin toplumda kabul edilme olasılığını belirleyebilmekte ve birey davranışını buna göre şekillendirebilmektedir (Treadway ve Diğ., 2013). Bu bilgilerden hareketle birey vereceği tepkiyi oluştururken hafızasındaki bilgilerden, sonradan edindiği kurallardan, sosyal şemalarından ve toplumsal deneyimlerinden sonuç çıkarmaktadır denebilir (Lösel, Blieneser ve Bender, 2007). Bununla birlikte saldırganlık davranışında ve zorbalığa maruz kalma durumunda sosyal bilişin bir başka yüzünün olabileceği ifade edilmiştir. Bunun zorbalığın bağlam ve becerilerinin büyük oranda başkalarının düşüncelerini anlama veya değiştirebilme yeteneğine dayandığını savunan bir “zihin kuramı” olduğu savunulmuştur (Sutton, Smith ve Swettenham, 1999 akt. İğdeli, 2018: 15-20).

1.1.3.3. Zihin kuramı

Sutton, Smith ve Swettenham (1999) sosyal yetersizliğin zorbalığa neden olduğu görüşünü savunan sosyal bilgiyi işleme kuramına karşı zihin kuramını geliştirmiştir (Eroğlu, 2014). Zihin kuramı başkalarının inançlarını, niyetlerini, bakış açılarını anlayabilmektir (Espelage, Hong, Kim ve Nan, 2018). Sutton, Smith ve Swettenham (1999a) başarılı bir zorbalığın üstün bir zihin kuramı becerisinin sonucu olabileceğini ifade etmişlerdir. Başlangıçta zihin kuramının sık sık toplumla uyumlu, uygun bir davranışın gelişiminde önemli bir rol oynadığı düşünüldüğü araştırmalar bu amaçla yapılırken; daha sonra toplumsal uyumsuzluk ve anti sosyal davranışlarla da zihin

kuramının ilişkili olabileceği düşünülmeye başlanmıştır (Sutton, Smith ve Swettenham, 1999b). Bunun nedeni ise bireyin başkasını gruptan dışlama, söylenti çıkarma gibi sosyal zorbalığı içeren davranışları sergileyebilmesi için diğer bireylerin duygularını anlaması ve sosyal ilişkileri manipüle edebilme yeteneğinin gelişmiş olması gerektiği şeklinde ifade edilmiştir (Eroğlu, 2014).

Zihin kuramına sahip olmak zorbalık yapma noktasında etkili olabildiği gibi zihin kuramını hayatında uygulamaya geçirememiş çocukların hem mağdur olma hem de zorbalık yapma riski olabilir çünkü bu kuram günlük sosyal ilişkileri etkilemektedir (Dodge, 1980; Shakoor ve Diğ., 2012). Bu etkilerden birincisi, başkalarının niyet ve duygularını anlama noktasında zayıf olan çocuklarda iletişim anındaki sosyal ipuçlarını tespit etme yeteneğini tehlikeye atabilmesi ve bu durumun mağdur olma veya sömürülme riski ortaya çıkarabilmesidir. İkincisi, çocukların karşılaştığı anlaşmazlıkların üstesinden gelebilme yeteneklerini etkileyerek tehdit ve istismar için kolay hedef gibi görülmelerine neden olup mağdur olma riskini arttırabilmesidir. Son etkisi ise çocukların sosyal ipuçlarını işlediklerinde belirsiz durumları düşmanca olarak yorumlayabilmesi ve olayın etkisi altında kalıp bu durumla baş etmenin bir yolu olarak zorbalık yapabilmesidir.

Sonuç olarak zihin kuramı bireylerin diğerlerinin duygu durumlarını, düşüncelerini anlayabilmesidir. Bu özellik kişide zayıf olursa mağdur olma riskini arttırabilmekte veya karşılaşılan durumları düşmanca olarak yorumlayıp savunma mekanizması olarak zorbalık yapmasına neden olabilmekte; zorbalık yapmak isteyen kişide baskın olursa karşısındakine zarar vereceğinin bilincinde ve kasıtlı olarak zorbalık yapmasına neden olabilmektedir. Lemerise ve Arsenio (2000) ise zorbalığın sosyal ve zihinsel biliş haricinde ahlaki boyutlarla açıklanabileceğini öne sürmüştür (Sanders, 2004: 11). Bu bağlamda ahlaki gelişim kuramını ele almanın faydalı olacağı düşünülmektedir (İğdeli 2018: 15-20).

1.1.3.4. Ahlaki gelişim kuramı

Lemerise ve Arsenio (2000) zorbalık konusunun ahlaki özellikler olmadan anlaşılamayacağını öne sürmüşlerdir. Guerra, Nucci ve Huesmann (1994) saldırganlıkla ahlaki düşünce arasındaki ilişkinin yeterince araştırılmadığını ifade etmişlerdir (Akt. Sanders, 2004: 11). Rest'in (1983), Piaget (1932) ve Kohlberg'in (1969) ahlaki gelişim kuramlarına dayanarak geliştirdiği ahlaki gelişim modelinde ahlak

anlayışının dört ayrı yönünü içeren bir ahlak modeli önerilmiştir (Akt. Morton, Worthley, Testerman ve Mahoney, 2006). Bu modelin bileşenleri şu şekilde sıralanmıştır (Morton ve Diğ., 2006):

- Ahlaki duyarlılık (moral sensitivity): Herhangi bir durumda ahlaki bir problem olup olmadığının farkına varılmasını içerir.
- Ahlaki yargılama (moral judgement): Ahlaki olarak en uygun davranışa karar vermeyi, yargılamayı içerir.
- Ahlaki güdülenme (moral motivation): Ahlaki değerlerin diğer değerlerin üstünde olmasını ve ahlaki sonuçların sorumluluğunun üstlenilmesini içerir.
- Ahlaki kişilik (moral character): Ahlaki davranışı ortaya koyabilme azmi ve becerisine sahip olmayı içerir. Sanders (2004) bu basamakları şu şekilde açıklamıştır (Sanders, 2004: 12):

Guerra, Nucci ve Huesmann (1994) ahlaki yargılama ile saldırganlık arasındaki ilişkiyi anlamak için iki noktaya işaret etmek gerektiğini belirtmişlerdir. Bunlardan ilki, bireyin mevcut durumun ahlaki yönü kadar ahlaki olmayan yönünü nasıl anladığına dikkat etmek; ikincisi, ahlaki olan ve olmayan durumları okumaya etki eden bireysel ve bağlamsal faktörlerin bilgisidir (Guerra, Nucci ve Huesmann, 1994). İfadelerden de anlaşılacağı üzere bireyin ahlak bilgisi, ahlaki akıl yürütme ve karar verme becerisi zorbalık davranışını gerçekleştirip gerçekleştirilmemesi üzerinde etkili olmaktadır. Zorbalık yapmaya neden olan bu kuramların ardından kişilerin kullandıkları teknolojilerle toplumdan uzaklaşıp farklı bir dünyaya adım atmalarının sonucu olarak davranışlarının değişmesini açıklayan çevrimiçi disinhibisyon etkisi aktarılmaya çalışılmıştır (İğdeli, 2018: 15-20).

1.1.3.5. Çevrimiçi disinhibisyon etkisi

Çevrimiçi disinhibisyon etkisine göre kişiler çevrimiçi ortamda kendilerini daha rahat, daha az bastırılmış hissettikleri için yüz yüze söyleyemedikleri, yapamadıkları şeyleri çevrimiçi ortamlarda söyleyebilir, yapabilirler (Suler, 2004). Bu kurama göre insanların gerçek dünyada sergiledikleri davranışları çevrimiçi ortamlarda sergilememesinin siber zorbalığa neden olan bir etken olduğu ileri sürülmüştür (Wright, 2017). Suler'in (2004) iddiasına göre internet kullanıcılarına toplum kurallarını göz ardı etme imkânı veren altı faktör vardır (Bartlett, 2016). Konuştukları insanları bilmemesi ve görmemesi,

kurulan iletişimin anlık olmaması, kişinin başka birinin mesajını okuyarak karşısındaki kişiyi kendi iç sesiyle seslendirip kendi içinde hissetmesi, tüm iletişimin alternatif bir gerçeklikte yaşanıyor olması, kuralların ve sorumluluğun olmaması gerçek hayatta yapmayacakları şeyleri internette yapmalarına neden olan etmenlerdir. Bu etmenlerin sonucu olarak çevrimiçi ortamda oluşan disinhibisyonun siber zorbalık eylemlerini öngörmeye açıklayıcı olduğu ifade edilmiştir (Lai ve Tsai, 2016).

İnternetin sağladığı anonimlik, insanların başka türlü yapmaya istekli olduklarından daha uç davranışlar göstermelerine yol açabilmektedir. İnsanlar, tanınmadıkları/bilinmedikleri zamanlarda, kimliklerinin bilindiği zamanlardakilere göre, disinhibisyon olarak bilinen bir eylem örüntüsüyle, sık sık söyleyemeyecekleri ve yapmayacakları eylemleri gerçekleştirmektedirler. Sosyal psikoloji alanındaki klasik bir çalışmada; Williams, Harkins ve Latane (1981), katılımcıların, kendilerine kötüleme, dışlama veya sosyal cezalandırma gibi yaptırımların getirilmeyeceğini düşündüğü müddetçe, bir grup aktivitesinde harcadıkları çaba miktarının azaldığını tespit etmişlerdir. Ancak; kimlikleri öğrenildikten sonra katılımcılar maksimum çaba harcamaya başlamaktadırlar. İronik olarak, bazı bireylerin zorba olmalarını sağlayan onların gizli olabilmeleridir. Akranlarının çoğundan daha genç ve fiziksel olarak daha zayıf olan çocuklar ve gençler, dışlanmaları nedeniyle okulda diğer öğrencilere göre daha az zorbalık eğilimi göstermektedirler. Ancak, elektronik iletişim, varsayılan bir kimliğin arkasına saklanabilir ve zarar verebilmektedirler (Sadıç, 2020: 251-285).

Bahsedilen tüm bu kuramlardan zorbaların sergilediği saldırgan davranışların altında yatan nedenleri açıklamakta faydalanılabilir. Bu kuramların ardından siber zorbaların bu davranışlarının altında yatan güdülenme unsurları, zorbaların kişisel özellikleri aktarılmaya çalışılacaktır (İğdeli, 2018: 15-20).

1.1.4. Akran Zorbalığı

Vivolo-Kantor (2014) geleneksel akran zorbalığının tanımını yaparken ‘uzun veya kısa süreli duygusal, maddi ve sosyolojik problemlere sebep olabilen kişilerarası bir şiddet türü’ olduğunu altını çizer. Fiziksel ve dolaylı (ilişki bağlamı) zorbalık türlerini belirleyen Olweus (1993), zorbalığın tanımını ‘kendini savunamayacak kadar güçsüz, zayıf ya da psikolojik bakımdan savuma mekanizmasına sahip

olmayan bir hedefe yönelik sözlü, fiziki ve psikolojik ve yenilenen bir döngüye sahip saldırı ve tehdit' olarak kaydetmiştir.

Zorbalık eylemini incelerken, kavramın üç öznesini anlamakta yarar vardır:

Mağdur/Kurban: Zorbalık eylemi neticesinde zarar gören, eziyete uğrayan, psikolojik bakımdan olumsuz etkilenen taraftır.

Zorba: Eylemleriyle mağdura/kurbana eziyet eden, psikolojik veya fiziksel şiddet gösteren taraftır.

İzleyici: Zorbalık eyleminin bir kısmına veya tamamına şahitlik eden kişilerdir.

Geleneksel zorbalık eylemlerinde mağdur/kurban ve zorba zaman zaman yer değiştirebilir; böylece, izleyiciler dışındaki tarafların rol değişimi gözlemlenebilir. Geleneksel akran zorbalığı, teknolojinin gelişmesi ve bilişim kanallarındaki hızlı değişimle kendine farklı bir kanal çizmiş; düzlem ve boyutunda başkalaşımalar görülmüştür.

Akran zorbalığı ile depresyon arasındaki ilişkiyi açıklamayı amaçlayan çeşitli teorik modeller bulunmaktadır. Semptom odaklı model (Kochel vd., 2012, Sentse vd., 2017), depresif semptomların gençlerin sosyal gelişimine müdahale ettiğini ve akran ilişkilerinde zorluklara yol açtığını öne sürmektedir. Kochel ve Rafferty'nin (2020) yakın tarihli çalışması, bu model için ampirik destek sağlayan ilk çalışmalardan biri olup, özellikle sosyal çaresizliğin depresif semptomların sonraki akran zorbalığına katkısına aracılık ettiğini göstermektedir. Kişilerarası riske dayalı modellerde (Troop-Gordon vd., 2015), odak noktası akran zorbalığının depresif semptomlara nasıl katkıda bulunduğudır. Özellikle, depresyonun umutsuzluk teorisi (Abramson vd., 1989), olumsuz yaşam olaylarına uyumsuz çıkarımlar ve davranışlarla yanıt veren bireylerin umutsuzluk yaşayabileceğini ve bunun da depresyona yol açabileceğini öne sürmektedir. Bu nedenle, örneğin, zorbalığa uğramak gibi olumsuz bir olayı kendi sosyal yeterlilik eksikliğine bağlayan ve kurban olmaya mahkûm olduğuna inanan bir çocuk, umutsuzluk duygusu nedeniyle sosyal ilişkilerden kaçınabilir ve üzüntü ve ilgisizlik yaşayabilir. Ayrıca, akran kurbanlığı ile depresyon arasındaki ilişkiye dair işlemsel modeller de vardır (Kawabata ve diğerleri, 2014) (Balluerka ve Diğ. 2023: 68).

Daha önce de belirtildiği gibi, akran zorbalığıyla yakından ilişkili olan bir diğer duygusal sorun kaygıdır. Sosyal kaygı durumunda, bunun hem mağduriyetin öncüsü hem de sonucu olabileceği öne sürülmüştür (Wichstrøm vd., 2013). Şema terapisinin temelini oluşturan teorik modele (Young vd., 2003) dayanarak, Calvete vd. (2018), sosyal kaygı ve zorbalık mağduriyeti arasındaki ilişkide aracı bir mekanizma olarak maladaptif şemaların (sosyal kaygıdan muzdarip ergenler arasında oldukça yaygın) rolünü ve sosyal kaygının devam eden mağduriyete katkısını incelemiştir. Sosyal kaygı, zorbalık mağduriyetinin devam etmesinde bir faktör olarak ortaya çıkmasa da, maladaptif şemalar aracılığıyla mağduriyeti öngörmüştür. Zorbalık mağduriyeti, zamanla artan sosyal kaygıyla da ilişkilendirilmiştir. Daha yakın tarihli bir çalışmada, Barzeva vd. (2020), sosyal geri çekilme ve sosyal kaygı arasındaki ilişkide akran zorbalığı ve kabulünün rolünü incelemiştir. Olumsuz akran deneyimlerinin sosyal geri çekilmeyi artırdığı sonucuna vardılar (Balluerka ve Diğ. 2023: 68). Akran zorbalığı ile kaygı ve depresyon arasında ilişki olduğunu gösteren önemli sayıda çalışmanın aksine, zorbalık mağduriyetinin psikososyal etkilerinin altında yatan mekanizmaları açıklamaya çalışırken, utanç ve öz saygı gibi mağdurların benlik algılarıyla ilgili değişkenleri dikkate alan çok az çalışma bulunmaktadır (Wu vd., 2021) (Balluerka ve Diğ. 2023: 72).

Hızla gelişen bilgi ve iletişim teknolojileri bir yandan insanların hayatlarını kolaylaştırırken, diğer yandan ise birtakım yeni sorunları da beraberinde getirmektedir. Özellikle gençler ve çocuklar, yeni iletişim teknolojilerinin olumsuz etkilerine maruz kalmaktadır. Çocuklar arasındaki geleneksel akran zorbalığı artık yerini sanal ortamlarda siber zorbalığa bırakmıştır. Akran zorbalığı, siber zorbalıkla benzer özellikler gösterse de aralarında birçok yönden farklılıklar vardır. Geleneksel zorbalıkta eziyet eden ve kurban aynı ortamda bulunmakta ve birbirlerini tanırken, siber zorbalıkta eziyet eden genelde kurban tarafından bilinmemekte ve zorbalık günün her saatinde olabilmektedir. Eziyet eden kişinin görünür olmaması o kişiyi daha da cesaretlendirmektedir (Korkmaz, 2013: 10). Türkiye'nin sahip olduğu genç neslin büyüklüğü dikkate alınır ve gençliğin ülkemizin geleceği olduğu dikkate alındığında, sağlıklı nesillerin yetiştirilmesi önem arz etmektedir. Ergenlik dönemi boyunca, gençler arasındaki ilişkiler büyük önem kazanır ve bu ilişkiler gençlerin sosyal ve psikolojik gelişiminde önemli yer tutar (Aktepe, 2013). Ayrıca ergenler, en ufak bir durumdan etkilenecek ve aşırı tepki verebilecek bir ruh hâlinde

olabilmektedirler. Bireyin akranlarından gördüğü zorbalık ya da saldırganlık gibi olumsuz yaşantılar bireyin duygusal, sosyal ve psikolojik gelişimine zarar verebilmektedir (Aktepe, 2013). Bu nedenle ergen yaştaki neslin içerisinde bulunması olası siber zorbalık ve mağduriyet durumunun incelenmesi, tanıtılması ve gerekli önlemlerin alması ruh ve fiziki olarak sağlıklı bir neslin yetiştirilmesinde önemlidir.

İKİNCİ BÖLÜM SİBER ZORBALIK KAVRAMI

2.1. Siber Zorbalık Kavramı

Bilgi ve iletişim teknolojileri alanındaki hızlı değişme ve gelişmelerle, her yaştaki bireylerin bu teknolojilere kolaylıkla ulaşabilmesi ve bunları yaşamın vazgeçilmez bir parçası haline getirmiştir. Bilgisayar ve internet teknolojilerinin yaygınlaşması ve kullanımı çocukların bilgiye ulaşmalarını, araştırma yapmalarını, problem çözme, yaratıcılık, kritik düşünme gibi kişisel gelişimlerini destekleyen teknolojik bir mucize olarak değerlendirilmektedir. Özellikle gençler cep telefonu, internet, video oyunları ve sosyal paylaşım sitelerini yoğun bir şekilde kullanmaktadırlar. Elektronik yenilikler iletişimi kolaylaştırmaktadır. Bilgi, fotoğraf, haber, metin ve hızlı mesaj, oyun, elektronik posta, video konferans, sohbet odaları, sosyal paylaşım ağları gibi hizmetlerin varlığı internet teknolojisini cazip kılmaktadır. Diğer yandan aşırı, kontrolsüz, amacı dışında ve bilinçsiz kullanım yönü ile kaygılara ve korkulara neden olarak, kişisel becerilerin gelişmesini negatif etkilediği düşünülmektedir ve bilgi çarpıtma, bilgi kirliliği ve tekrarı, sahtecilik, yasa dışı işlemlerin internet üzerinden gerçekleştirilmesi bu teknolojinin dezavantajları arasında yer almaktadır. Birçok yönden günlük hayatımıza katkı sağlarken yanlış ve kötüye kullanımlar nedeniyle de özellikle çocuklar ve gençler için tehdit oluşturmaya başlamıştır (Uludaşdemir, 2017: 11).

Bir birey veya bir grup tarafından kendini savunmada güçlük çeken bir mağdura karşı zaman içinde tekrarlanan, kasıtlı ve saldırgan davranış olarak tanımlanan zorbalığın, elektronik yollarla gerçekleştirilmesi siber zorbalık olarak tanımlanmaktadır (Olweus, 1993; Smith ve Diğ, 2008). Siber zorbalık kavramı, ilk defa 2004 yılında Bill Belsey tarafından kullanılmıştır ve Belsey'e göre siber zorbalık, bir bireyin veya bir grubun başkalarına zarar vermek amacıyla cep telefonu, e-mail, mesajlaşma veya internet siteleri gibi bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak kasıtlı olarak tekrarlanan düşmanca davranış olarak tanımlanmaktadır (Bauman, 2007). Literatüre bakıldığında “siber zorbalık” kavramının, “sanal zorbalık”, “elektronik zorbalık”, “çevrim içi zorbalık”, “e-zorbalık”, “dijital zorbalık”, “internet zorbalığı”, “siber şiddet” ve “dijital şiddet” olarak da yer aldığı görülmektedir (Eroğlu, 2014; Hinduja ve Patchin, 2015). Tıpkı

diğer sosyal olgular gibi siber zorbalık da hem ona verilen isimler hem de yapılan tanımlamalar açısından toplumdaki topluma, zamandan zamana ve kültürden kültüre farklılık göstermektedir (Langos, 2012; Bardakçı, 2018, akt. Kurtuluş, 2024: 9).

Son zamanlarda teknolojinin getirdiği olanaklar ve gençlerin teknolojiyi daha yaygın kullanmaya başlaması, geleneksel zorbalık kavramını genişleterek teknoloji üzerinden zorbalık şeklinde yeni bir kavram ortaya çıkarmıştır (Ayas ve Horzum, 2010). İşte siber zorbalık olarak isimlendirilen davranış türleri de, bu tür sorunlardan bir tanesidir (Arıcak, Kınay ve Tanrikulu, 2012a). İsimli çağrılar, gizli kimlikle gönderilen yararsız (spam), e-postalar, hakaret ve tehdit içeren, bir kişi ya da grubu karalamak için e-posta ya da kısa mesajlar bu saldırganlıklardan bazılarıdır. Ayrıca İnternet üzerinden yayılan ses, görüntü ve metinler, virüslü e-postalar vb. tüm bu zararlı eylemler de bir saldırganlık çeşididir. Bu saldırganlık çeşitlerine ortak bir isim verilmiştir; “Siber Zorbalık” (Arıcak, 2009; Özdemir, 2011). Siber zorbalık; başkalarına kasten zarar vermek için e-pota, mesajlaşma, internet sayfaları, sohbet odaları, anlık mesajlaşma ya da çağrı cihazları gibi dijital medyanın kullanımını içeren tacizdir (Palfrey ve Gasser, 2016: 325). Siber zorbalık: Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak bir birey ya da gruba, özel ya da tüzel bir kişiliğe karşı yapılan teknik ya da ilişkisel tarzda zarar verme davranışlarıdır (Arıcak, 2011). Siber zorbalığın iki çeşidi bulunmaktadır: Birincisi olayın teknik yönünü içeren elektronik zorbalık; ikincisi olayın psikolojik yönünü içeren elektronik zorbalıktır. Elektronik zorbalık, kişilerin şifrelerini ele geçirmek, web sitelerini hacklemek, spam içeren ya da bulaşıcı e-postalar göndermek gibi teknik olayları içerir. Bu tür saldırıların hedefi, sistemi kullanılamaz hâle getirmektir (Arıcak, 2011; Arıcak, Kınay ve Tanrikulu, 2012b). Bu saldırı türünde asıl hedef, donanım ve yazılımlardır. Dolaylı olarak kişilerin duygularına da etki etmektedir. E-iletişim zorbalığı ise bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak kişileri sürekli rahatsız etme, kişilerle alay etme, isim takma, dedikodu yayma, İnternet üzerinden kişiye hakaret etme ya da kişinin rızası olmadan fotoğraflarını yayınlama gibi kişinin psikolojisini hedef alan davranışları içerir (Arıcak, 2011).

Siber zorbalığın azaltılması, gençlerin siber zorbalık kavramını tanımları, başa çıkma becerilerini kazanmaları ve teknolojiyi daha sağlıklı kullanabilmeleri açısından siber zorbalık konusunda yapılacak

araştırmalar önemlidir (Arıca, 2011; Arıca, Kınay ve Tanrıkulu, 2012a). Son zamanlarda gelişen telefon teknolojisi nedeniyle de iletişim araçları daha da yaygınlaşmış ve telefonlardaki uygulamalar sayesinde sosyal medya daha da aktif ve kolay bir şekilde kullanılır olmuştur. Artık insanlar her yerden her an bu sosyal ağlara bağlanır ve kişisel bilgilerini paylaşır olmuşlardır. Bu yeni teknoloji sayesinde daha rahat fotoğraf ve video gibi bir zamanlar elde edilmesi, çoğaltılması ve iletilmesi çok zor olan araçlar, ucuz ve kolay bir şekilde elde edilir, çoğaltılır ve paylaşılır olmuştur. Özellikle yeni nesil, belki de teknolojiye olan yatkınlıklarından dolayı hızla sosyal ağları kullanma eğilimindedirler. Fakat gençlerin bu paylaşımları kontrolsüz ve yoğun bir şekilde olumsuz davranışları içerebilmektedir. Türkiye’de de yeni çalışılan bir konu olmasıyla birlikte, yapılmış bazı çalışmalar bulunmaktadır (Ayas ve Horzum, 2010; Ayas, 2011; Şahin, Sarı, Özer ve Er, 2010; Topçu ve Erdur-Baker, 2010; Özdemir, 2011; Çetin, Peker, Eroğlu, Çitemel, 2011; Aktepe, 2013).

Siber zorbalığa maruz kalan kişilerde; depresyon, suç işleme, madde kullanımı (Ybarra ve Mitchell, 2005), hayal kırıklığı, üzüntü (Raskauskas ve Stoltz, 2007), öfke, kaygı, derse karşı motivasyon kaybı, akademik başarısızlık, okul devamsızlığı (Beran ve Li, 2005), intihar etmeye kadar varabilen sorunlar (Hinduja ve Patchin, 2009) görülmüştür. Bu durumlarda dikkate alınarak ve uygulamalar sırasında bazı öğretmenlerin/yöneticilerin “siber mağduriyet” ve “siber zorbalık” konusunu duymadıklarını da dikkate alarak öğretmen ve okul yöneticilerine yönelik bilgilendirme çalışmaları yapılabilir; velilere yönelik “siber mağduriyet” ve “siber zorbalık” konularını içeren bilgilendirme çalışmaları yapılabilir.

Aileler, okulda çocukları mağdur oldukları zaman sakin davranmalı, sorunu okulun çözmesi için zaman tanımalıdır. Çocuklarını dinlemeli ve onlara güvenmelidir. Zorbalığa uğramasına neden olan özellikler hakkında çocuklarını güçlendirmelidir. Çocukları zorbalık yapan aileler, çocuklarına sakin davranmalıdır. Ciddi bir şekilde konuşmalıdır. Çocuklarına bu davranışlara maruz kalan arkadaşlarının yaşadığı duyguları anlatmalıdır. Empati kurmasını sağlamalıdır. Bu tür davranışları asla onaylamayacaklarını kesin bir dille belirtmelidir. Tutarlı ve kararlı davranmalıdır.

Thompsen, bilgisayar merkezli iletişim ortamlarında takma isimler oluşturup kötü ve kaba bir dil kullanarak gerçekleştirilen kişisel

saldırıları siber zorbalık olarak tanımlamıştır. Patchin ve Hinduja (2006) da benzer bir şekilde siber zorbalığın bilgisayarlar, cep telefonları veya diğer elektronik cihazlar kullanılarak yapıldığını ve kasıtlı ve tekrarlanan bir zarar verme davranışı olduğunu belirtmişlerdir. Smith, Mahdavi, Carvalho ve Tippett'in (2006) tanımına göre herhangi bir birey veya gruba karşı iletişim araçlarını kullanarak gerçekleştirilen kötü niyetli ve tekrarlanan davranışlar siber zorbalıktır ve siber zorbalıkta mağdur kendisini savunamayacak konumdadır. Benzer bir şekilde Willard (2007) siber zorbalığı dijital teknolojilerin kullanımıyla zararlı materyal göndererek, yayımlayarak veya diğer saldırganlık biçimlerine katılarak başkalarına karşı acımasız olmanın bir yolu olarak nitelerken; Cross ve diğerlerinin (2009) tanımına göre elektronik cihazlar sayesinde arama, e-posta gönderme, fotoğraf, video veya sosyal medya paylaşımları aracılığıyla birine karşı küçük düşürücü, utandırıcı ve dışlayıcı davranışlarda bulunmak siber zorbalık olarak adlandırılmaktadır. McQuade, Colt ve Meyer'e (2009) göre ise siber zorbalık bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak hedef alınan bireylerin taciz, tehdit veya istismar edilip zarar görmeleri olarak nitelendirilmektedir. Kowalski, Giumetti, Schroeder ve Lattanner (2014) tarafından siber zorbalık, elektronik iletişim teknolojilerinin başkalarına zorbalık yapmak amacıyla kullanılması olarak tanımlanmıştır. Baştürk Akca ve Saymer (2017), siber zorbalığın yeni bir şiddet türü olduğunu belirtmişlerdir ve bu şiddet, bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla kasıtlı bir şekilde başka bir bireyi üzme veya ona zarar vermek amacıyla gerçekleşmektedir. Şener ve diğerlerine (2022) göre teknolojiyi ve teknolojinin sağladıklarını kullanarak hakaret ve tehdit içeren mesajlar, aramalar, e-postalar veya sosyal medya platformlarındaki paylaşımlar aracılığıyla bireye veya kitleye zarar vermek amacıyla yapılan eylemler, siber zorbalık olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlamalardan farklı olarak Shariff ve Guin (2005), siber zorbalığı elektronik ortamlar aracılığıyla gerçekleşen örtülü psikolojik zorbalık olarak nitelerken; Spears, Slee, Owens ve Johnson (2009) da siber zorbalığı sosyal dışlama ve dedikodu yayma şeklinde olan örtük zorbalığın bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla gerçekleşmesi olarak nitelemişlerdir. Benzer bir şekilde Raskauskas ve Stoltz'a (2007) göre siber zorbalık, ergenlerin duygusal ve sosyal gelişiminde yeni bir tehdit unsurudur (Kurtuluş, 2024: 10).

Geleneksel olarak okullarda görülen ve akran zorbalığı olarak da adlandırılan eylemler halen birer problem olarak karşımıza çıksa da; günümüz çocukları/ergenleri, akıllı telefon ve internet erişimi gibi teknolojik ilerlemeler neticesinde yeni bir tür zorbalık problemiyle karşı karşıyadırlar. Buna ek olarak, ücretsiz elektronik posta ve sosyal medya hesaplarının erişiminin yaygınlaşması ve kolaylıkla edinilmesiyle (Internet Bullies, 2006), zorbalık eden kişi, zorbalığa maruz bıraktığı hedefine birden fazla hesap üzerinden bambaşka kimliklerle kolaylıkla ulaşabilmektedir. Bu yollarla yapılan zorbalığa “siber zorbalık”, “çevrimiçi sosyal zorbalık” veya “elektronik zorbalık” da denilmektedir. ABC Televizyonunda yayınlanan Ana Haber Bülteninde, Diane Sawyer siber zorbalığı “duygusal kural tanımazlık” ve “duygu şahdamarına saldırma” olarak adlandırmıştır (Ross, 2006). Hangi terimlerle veya kelimelerle ifade edilirse edilsin, siber zorbalık, en genel tanımıyla “elektronik posta, anlık mesajlaşma; cep telefonları, web sayfaları, bloglar ve sosyal medya siteleri, sohbet odaları ve tartışma grupları veya diğer iletişim teknolojilerini içeren her türlü zorbalık eylemi”dir (Health Resources and Services Administration, 2006;). Daha etraflı bir tanımla, siber zorbalık olarak değerlendirilen davranışların tanımı Li (2008)’ye göre: zorba kişinin ya da kişilerin doğrudan kurbanı; öfkeli, kaba ve yakışsız (müstehcen) mesajlar göndermesi, tekrarlı bir şekilde saldırgan mesajlar göndermesi, kurbanı zarar verme tehdidi içerecek veya oldukça göz korkutucu şekilde sanal ortamda taciz etmesi, kurbanı internet ortamında kötü, gerçek olmayan veya zalimce bir söz veya ifade göndermesi, kurbanın yerine geçerek kötü görünmesini sağlaması veya kurbanı tehlikeye atacak şekilde bazı materyalleri göndermesi veya dağıtması, kurbanın hassas olduğu veya onu utandıracak bir bilgiyi veya görseli paylaşması ve dağıtması, kasten ve özel olarak kurbanı çevrimiçi bir gruba dahil etmemesi olarak değerlendirilebilir (Li, 2008, akt. Sadıç, 2020: 251-285). Nocentini ve arkadaşları (2010) siber zorbalığın davranış tipolojisinde dört tip temel tür olduğunu açıklar;

- **Sözlü ve/ya yazılı davranış türü;** telefon görüşmeleri, kısa mesajlar, e-postalar, anlık mesajlaşma, sohbetler, bloglar, sosyal ağ toplulukları, web siteleri.

- **Görsellik içeren davranış türü;** akıllı telefon veya internet üzerinden fotoğraf ve video gönderme veya paylaşma.

- **Dışlama;** çevrimiçi bir gruptan bir kişiyi bilinçli olarak dışlama.

- **Kurban kimliğine bürünme;** kişisel bilgilerin çalınması ve yayınlınması, başka birinin adını ve hesabını kullanma.

Bir kişinin, bir başka kişiyi kasıtlı ve düzenli olarak rahatsız etmesi, zarar verme amacını taşıyan eylemlerde bulunması, incitmesi ya da korkutması olarak tanımlanabilecek zorbalık, bugün özellikle sosyal medya mecralarında yoğun bir biçimde yaşanmaktadır. Dijital platformlar, dijital ortamlar ve sosyal medya mecraları aracılığıyla rahatsızlık verme eylemi olarak tanımlanabilecek olan siber zorbalık, özellikle gençler arasında daha sık gözlemlenmektedir. Sosyal medya kullanan bireyler arasında da gündelik yaşamda olduğu gibi ilişkisel sorunların ortaya çıkması öngörülebilir bir sonuçtur. Siber zorbalık ve siber mağduriyet olarak isimlendirilen sorunlar internet üzerinden bir tarafın zorbalık yapması, diğer tarafın bu konuda mağduriyet yaşamasıdır (Tanrıku, 2020). Bu durum gerçek yaşamdaki zorbalığın dijital ortamda gerçekleşmesi gibi düşünülebilir. Dijital ortamda gerçekleştirilen siber zorbalık davranışları aşağıdaki gibi sıralanabilir (Abudusufuer vd., 2022: 278):

- Küfür etme,
- Hakarete bulunma,
- Utandırıcı mesajlar çekme,
- Başkasına ait özel bilgilere ulaşma,
- Başkasına ait özel bilgileri sosyal mecralarda paylaşma,
- Başkasının fotoğraflarını izinsiz çekme,
- Başkasının fotoğrafını izinsiz şekilde paylaşma ve yayma

Siber zorbalık örnekleri:

• Sosyal medyada bir başkasının rahatsızlık verici görüntülerini yayınlamak

• Bir başkası hakkında yalan ya da uydurma haberler yaratmak ve bunları yaymak

- Bir başkasının özel ya da mahrem bilgilerini sızdırmak
- Tehdit mesajları yollamak, hakarete varan ifadeler kullanmak
- Anonim hesaplardan taciz etmek, rahatsızlık vermek

- Bir başkasının hesaplarını ele geçirmek bu hesaplardan uygunsuz yayınlar yapmak

- Bir kimseyi ısrarla takip etmek

- Bir kimsenin paylaşımlarına kasıtlı olarak sürekli olumsuz yorumlar yapma

Baker ve Kavsut (2007) siber zorbalık eylemlerine örnek olabilecek davranışların şu şekilde ifade etmişlerdir.

- Bir kişiyi neden olmadan sohbet odasından atma.

- Bir bireyin utanç verici kişisel resimlerini cep telefonuyla çekme.

- Mağdur kişiyle alakalı dedikodu yayma.

- Elektronik posta ya da cep telefonu ile alay edici, tehditkâr, aşağılayıcı, şiddet içeren ve cinsel taciz içeren mesajlar gönderme.

- Mağdur kişiye ilişkin küçük düşürücü web sayfalarını hazırlama.

- Mağdur kişinin bloglarına ya da web sayfasına tehdit edici, küçük düşürücü, incitici resimler ya da mesajlar yüklemek.

- Kamerası olan cep telefonu ile mağdur bireylerin uygunsuz fotoğraflarını internet aracılığıyla ifşa etme.

- Kişiyi utandıran ya da kötüleyen web sitesi kurma.

Siber zorbalık hangi yaş grubunda gözlemlenirse gözlemlensin ruhsal, psikolojik ve duygusal sorunlara neden olabilecek bir durumdur. Özellikle gençler arasında yaşanan zorbalık örnekleri, pek çok gencin hayatını karartmaktadır. Bu durumda hem ebeveynlerin hem de gençlerin dikkatli olması gerekir. Siber zorbalık göz ardı edilmeyecek kadar ciddi bir sorun ve aynı zamanda bazı durumlarda suç teşkil etmektedir (siberay.com/siber-zorbalik).

Siber zorbalık ile karşılaşıldığında;

- Sizi rahatsız eden kişiyle iletişiminize son verin.

- Hesaplarınızı korunaklı hale getirin, herkesin erişimine açmayın.

• Zorbalık ısrarla devam ediyorsa güvendiğiniz kişilere/ebeveynlerinize durumu anlatın.

• Zorbalığa maruz kaldığınız platformlara gerekli şikâyetleri yapın, bu hesapları ya da kişileri bildirin.

• Zorbalığa maruz kaldığınız platformlardaki hesaplarınızı silin ya da dondurun.

• Tehlike altında olduğunuzu hissediyorsanız resmi makamlara gerekli şikayetlerde bulunun.

• Zorbalığın sadece sizin başınıza gelen bir sorun olmadığını unutmayın, durumu görmezden gelmeyin ve gerekli önlemleri alın.

• Eğer ebeveynseniz çocuklarınızla konuşun, güvenli internet kullanımı hakkında bilgi verin, destek olun, takip edin ve gerekirse erişimlerini kontrollü hale getirin.

• Haklarınızı iyi bilin, sosyal mecraların zorbalıkla mücadele politikalarını inceleyin.

Siber Zorbalık Tür ve Metotları

Siber zorbalık olarak adlandırılabilir eylemlerin hangi yöntemle (örn. elektronik posta, sohbet odaları, sosyal medya vb.) ve hangi tür davranışlarla yapıldığının belirlenmesi yararlı olacaktır. İlk olarak, hangi yöntemle yapılmış olmalarına bakılmaksızın, siber zorbalık olarak değerlendirilebilecek davranışların bir tartışması yapılacaktır. Daha sonra, en yaygın şekilde kullanılan siber zorbalık davranışları incelenecektir. Nancy Willard (2006) “Siber Zorbalık ve Siber Tehditler” adlı çalışmasında, siber zorbalığı oluşturan eylemleri nefret söylemi, taciz etme, iftira atma, başkasının kimliğine bürünme, dışlama, dolandırma, kötüleme ve siber-takip olarak sıralamaktadır (Sadıç, 2020: 251-285).

Nefret Söylemi

Nefret Söylemi, Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi (1997) tarafından “herhangi bir iletişim teknoloji yöntemiyle gerçekleşen iki veya daha fazla birey arasında, ırkçı nefret, yabancı düşmanlığı, anti-semitizm ve hoşgörüsüzlüğe dayalı diğer nefret biçimlerini yayan, teşvik eden, savunan ya da haklı gösteren her tür ifade biçimi” olarak tanımlanmıştır. Genellikle, bireysel elektronik posta gönderiminden

ziyade, sohbet odaları veya tartışma grupları gibi “halka açık” alanlarda gerçekleşir. Ana hatlarıyla, bir dizi karşılıklı hakaret eyleminin meydana gelmesi, nefret söyleminin artarak ortaya çıkmasına yol açmaktadır (Willard, 2006). İlk bakışta, birbirleriyle eşit bir düzlemde bulunan iki kişi arasında şiddetli bir tartışma görülmektedir. Bu şiddetli tartışma, yerini, hedef ve nefret söylemini gerçekleştiren taraflar arasındaki sürekli artan bir hakaret, ırkçı söylem vb üretimine bırakmaktadır. Nefret söylemi, gerek Avrupa Konseyi gerekse Avrupa Güvenlik İşbirliği Teşkilatı tarafından bir “suç” olarak tanımlanmış ve taraf ülkeler nezdinde bağlayıcı özellik taşıyan kararlara imza atan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından cezalandırılması gerek bir eylem olarak belirlenmiştir.

İnsanların e-posta yoluyla ne kadar iyi iletişim kurduğunu düşündükleri ve gerçekte ne kadar iyi iletişim kurdukları arasındaki uyumsuzluğu araştıran iki çalışmada Kruger ve ark. (2005), insanların e-posta yoluyla gerçekte olduğundan daha iyi iletişim kurduğuna inandıklarını sonucuna ulaşmıştır. Bu çalışmalardan birinde, 12 katılımcıdan, verilen 10 konunun her biri hakkında (örneğin; buluşma, Yunan yaşamı vb.) iki ifade yazmaları istenmiştir. İfadelerden birisi ciddi, diğeri alaycı bir ifade olacak şekilde tasarlanmıştır. Cümleler daha sonra ifadelerden hangisinin ciddi hangisinin alaycı olduğunu tespit etmeleri için başka bir katılımcıya e-posta ile gönderilmiştir. Katılımcılar yazdıkları ifadelerin %97'sinin alıcı tarafından doğru bir şekilde tanımlanacağını tahmin etmelerine rağmen, sadece %84'ü doğru bir ciddi/alaycı etiketlemesi yapabilmıştır. Araştırmacılar, e-posta gönderenlerin yüksek özgüvenleri nedeniyle iletişim kurma yeteneklerini algılamak abartı düşündüklerini tespit etmişlerdir; başka bir ifadeyle, bir mesajın kendilerine net görünmesi sonucunda başkalarına da net görünmesi gerektiğine inanmışlardır. E-posta yoluyla iğneleme cümlelerini ilettiğimizde, cümleleri yazarken kullandığımız alaycı dili “duyabiliriz”. Ancak, aynı alaycı dili alıcı duyamayabilir. Bu nedenle, e-posta veya anlık mesajlaşma yoluyla “masum” bir şekilde başlayan eylem, amaçlanan yöntemden daha farklı bir ekiyle sonuçlanabilmektedir. Sonuç olarak, nefret söylemi veya başka tür bir siber zorbalık örneği ortaya çıkabilmektedir (Sadıç, 2020: 251-285).

Taciz Etme

Bir takım akademik çevre ve araştırmacı taciz ve siber zorbalık terimlerini birbirlerinin yerine kullanmışlardır. Black (2004) Hukuk Sözlüğünde tacizi “belirli bir kişiye yönelik olarak; genellikle tekrarlanan veya sürekli olarak, kişiyi rahatsız eden, ürküten veya kuvvetli bir psikolojik sıkıntı meydana getiren sözel, davranışsal veya fiziksel eylemler” olarak tanımlar ve birçok türünün dava konusu olabileceğinin altını çizer (733). Siber zorbalık literatüründe ise, siber taciz genellikle bir hedefe gönderilen tekrarlayan saldırgan mesajlar içeren siber zorbalığın kendine has bir biçimi olarak görülmektedir. Taciz sıklıkla, e-posta gibi kişisel iletişim kanalları aracılığıyla gerçekleşmektedir, ancak taciz edici mesajlar sohbet odaları ve tartışma grupları gibi kamuya açık forumlarda da görülmektedir. Metin savaşı olarak da adlandırılan tacizin bir diğer şekli, bir veya birden fazla taciz eden tarafı ve tek bir hedefi içermektedir. Taciz eden taraf(lar), kurbanın cep telefonuna yüzlerce hatta binlerce kısa mesaj/görüntü dosyası göndererek, hedefi sadece taciz edici iletilerle değil; aynı zamanda uzunca bir zaman bu mesajların okunması eylemiyle de karşı karşıya bırakmaktadır.

Her ne kadar kavramsal olarak benzer olsa da, taciz tipik olarak iki yönüyle nefret söyleminden farklılaşmaktadır. Bu farklılıklardan ilki, tacizin nefret söyleminden daha uzun vadeli bir eylem olmasıdır. İkincisi ise, taciz eylemi daha çok tek yönlü olarak gelişmektedir. Öte yandan, nefret söyleminde, taraflar arasında karşılıklı hakaret gönderimi/alımı görülmektedir. Taciz, ayrıca, ‘baş belaları’ olarak bilinen özel bir çevrimiçi zorbalık grubu arasında ortaya çıkmaktadır. ‘Baş belaları’, çok oyunculu çevrimiçi oyunlarda diğer oyuncuları kasıtlı olarak taciz eden bireylerdir. Bir ‘baş belası’, belirli bir oyunu kazanmaktan çok, diğer oyuncuların oyun deneyimini mahvetme eğilimindedir (Pham, 2002; Swartz, 2005). Çeşitli çalışmalarda yer alan odak gruplarındaki bazı katılımcılar ya bu şekilde siber zorbalığa maruz kaldıklarını ya da siber zorbalığa maruz kalan arkadaşlarının bulunduğunu belirtmişlerdir.

İftira Atma

İftira atma, bir başkasıyla ilgili genelde aşağılayıcı ve doğru olmayan bilgilerdir. Bu tür bilgiler, bir Web sayfasında yayınlanabilir veya e-posta yahut anlık mesajlaşma yoluyla diğer bireyler arasında

yaygınlaşabilir. Bu siber zorbalık kategorisinde, bir kişinin dijital olarak değiştirilmiş, özellikle de kurbanların fotoğraflarını cinsel içerik barındıracak şekilde veya kurbanı zarar verecek bir biçimde resmeden haliyle yayınlanması da görülebilir. Shannan'ın (2009) odak grup katılımcılarından birisi, lise düzeyinde eğitim veren bir okulda, bir sınıf arkadaşının hamile olarak resmedildiği bir fotoğrafın diğer sınıf arkadaşları tarafından görülüp paylaşılması yoluyla zorbalığa uğrayan bir sınıf arkadaşı hakkındaki bir olayı dile getirmektedir.

Öğrencilerle alay etmek için yaratılan çevrimiçi “alay etme kitapları” da, bir iftira biçimini temsil etmektedir. Bu “alay kitapları”nda, öğrenciler, sınıf arkadaşlarının isimlerinin listelendiği ve kurban seçilen öğrencilerle ilgili hakaret ve iftira içeren kötü niyetli yorumların yazıldığı bir Web sitesi oluşturmaktadırlar. Buna benzer çevrimiçi yayınlanan olumsuz bilgiler içeren listeler de bu kategorinin içinde değerlendirilebilir. Örneğin, Missisipi’de bir öğrenci “Kim acaba?” adını verdiği çevrimiçi bir öğrenci listesi oluşturmuş; okuldaki öğrencilerin bazılarını kurban seçerek, cinsel içerikli yalan haberler yayınlarken “iftira” niteliğindeki paylaşımlarının tüm okula yayılmasını sağlamıştır.

Başkasının Kimliğine Bürünme

“Başkasının Kimliğine Bürünme” yönteminde, zorba, mağdurun elektronik hesaplarına ulaşabilmek için mağdurun şifresine yasadışı yollarla erişir ve hedefin yerine geçer ve olumsuz, zarar verici veya uygunsuz görüşler veya bilgiler paylaşarak mağdur gibi davranır. Örnek bir durum olarak, bir öğrencinin anlık ileti hesabının şifresi çalındığını ve mağdur öğrenciymiş gibi davranan biri tarafından cinsel mağduriyet yaratacak türden mesajların sınıf arkadaşlarına gönderildiğini düşünebiliriz. Bu durumda, mağdur öğrenci mesajın iletildiği diğer öğrencilerin önünde küçük düşürülür ve bu olay sonucunda pek çok arkadaşını kaybedebilir.

Buna ek olarak, zorba, mağdurun arkadaş listesini veya bir sosyal ağ sitesinde kişisel profilini değiştirebilmek ve uygunsuz veya rahatsız edici bilgiler eklemek amacıyla mağdurun şifresini çalabilmektedir. Ayrıca; mağdurun şifresini ele geçirerek başkalarına taciz edici e-postaları mağdurdan geliyormuş gibi gösterebilirler. Öyle ki; en uç durumda, zorba, mağdur kimliğine bürünerek, herhangi bir gruba ait mesaj panosuna veya nefret söylemi üretilen bir mecraya, isim, adres ve telefon numarası gibi mağdura ait kişisel bilgileri de ekleyerek

paylaşımlar yapabilir ve böylece grup üyelerinin veya nefret söylemi üreten odakların yakın fiziksel takibi söz konusu olabilir. Bu düzeydeki zorbalık eyleminde, başkasının kimliğine bürünme gerçekten kurbanın hayatını tehlikeye atan sonuçlar doğurabilir.

İfşa Etme ve Dolandırma

İfşa etme, kişisel ve çoğu zaman oldukça özel bilgilerin, hiçbir zaman paylaşımın amaçlamadığı kişilerle paylaşılması anlamına gelir. Bu yöntem, kişisel ve potansiyel olarak utanç verici bilgiler ve/veya fotoğraflar içeren bir hedeften e-posta veya anlık mesaj alma ve ardından bu e-postayı başkalarına iletme şeklinde olabilir. Dolandırmada, zorba, kurbanının kendisi hakkında kişisel bilgileri açığa vurmasını ve ardından bu bilgileri başkalarıyla paylaşmayı amaçlar.

Dışlama

Hem çevrimiçi hem çevrimdışı ortamlarda, çocuklar genellikle ya “içerde” ya da “dışarda” buldukları algısına sahiptirler. Eğer çocuk “içeride” değilse, grubun “dışında” bulunurlar. Sosyal psikologlar, insanların başkalarının bulunduğu sosyal çevreleri ve diğer insanların bulunduğu ortamlara sahip olmayı temel bir insan ihtiyacı olarak tarif etmektedirler. Sosyal davranışlarımızın çoğu, başkaları tarafından kabul görmek ve dışlanmaktan kaçınmak ve “sosyal ölüm” olarak adlandırılan psikolojik sorundan kaçınmaya yönelik girişimlerimiz tarafından yönlendirilir (Sudnow, 1967; Williams, Cheung ve Choi, 2000).

Kolayca tahmin edilebileceği üzere, çevrimiçi mecralarda dışlama veya siber-dışlama, ciddi bir duygusal etkiye sahip olabilmektedir. Eski bir aile terapisti olan ve ebeveynler ve çocuklar için programların geliştirilmesinde liderlik eden Dr. Larry Koenig (2006), “siber zorbalıkla bir çocuğu duygusal olarak tamamen mahvedebilirsiniz” diyerek, siber zorbalık türlerinden dışlamanın ne denli tehlikeli sonuçlar doğurabileceğini iyi bir şekilde özetlemiştir.

Çevrimiçi dışlama, parola korumalı herhangi bir ortamda veya mağdurun arkadaş listelerinden çıkarılmasıyla ortaya çıkabilir. Bazı durumlarda, anında yanıt verilmeyen dışlama eylemlerinde, eğer mağdur anında müdahale etmezse, eylemin gerçekliği diğer paydaşlar tarafından kesinleşmiş sayılmaktadır. Zorbalık hakkında önde gelen bir

çevrimiçi kaynak olan www.bullying.org'un yaratıcısı Bill Belsey'e ve özellikle siber zorbalığa yönelik ilk web sitesi olan www.cyberbullying.ca'ya göre; çevrimiçi dünyada kısa sürede yanıt vermemek, bir “gerçek sosyal gaf” olarak düşünülmektedir.

Kip Williams ve arkadaşları (2000), siber dışlamanın etkilerini inceleyen iki çalışma yapmışlardır. İlk çalışmada, katılımcılar siber ortamda diğer iki oyuncu disk atma oyunu oynamışlardır. Esasında, oyuncular bilgisayar tarafından üretilen sanal oyunculardan oluşmaktaydı. Araştırmacılar, katılımcıların, disk atma oyuna dahil edilme veya hariç tutulma derecesini manipüle ederek sonuçları gözlemlemişlerdir. Sonuç olarak, oyundan ne kadar çok insan dışlanırsa, katılımcılar o kadar kötü hissettikleri ve özgüvenleri oldukça azaldığı gözlemlenmiştir.

İkinci bir çalışmada, araştırmacılar dışlama ile sosyal bağlantıların uygunluğa göre yeniden yapılandırılması isteği arasındaki ilişkiyi belirlemek için uyarlama bir “top fırlatma” paradigması kullanmıştır. İlk çalışmada olduğu gibi, araştırmacılar, katılımcıların oyuna dahil olma ve oyun dışı kalma süreçlerine kasıtlı müdahale etmişlerdir. Katılımcıların dışlanma oranları arttıkça, dışlanılan gruptan tamamen farklı bir grubun üyelerine uyma olasılıkları da artış göstermiştir.

İlginçtir ki, siber zorbalığa maruz kalan kişilerin, özellikle de siber-dışlama yöntemiyle zorbalığa uğramış olanların, çevrimiçi başka gruplara daha kolay şekilde katılabileceğini gözlemlenmiştir. Bu gruplar tartışma grupları veya sohbet odaları olabilmektedir veya orijinal kaynaktan intikam almak için tasarlanmış gruplar olarak teşhis edilebilmektedir. Diğer gruplara katılmak ve tekrar bir sosyal çevreye bağlılık hissetmek, siber zorbalık ve dışlanma ile ilişkili bazı olumsuz duyguları hafifletmeye yardımcı olabilmektedir. Ayrıca, sayıca üstün olmanın güven duygusu oluşturduğu da gözlemlenmektedir. Başka bir grup insanla bağlantılı olmak, mağdurun bireysel olarak misilleme kabiliyeti hissetmesini ya da yeni dahil olunan grup üyelerinden yardım almasına olanak sağlamaktadır.

Siber-Takip Etme

Siber-takip, başkalarını tekrarlayan bir şekilde taciz ve tehdit ederek takip etmek için elektronik iletişim araçlarının kullanılması anlamına gelmektedir. Black'in Hukuk Sözlüğü (2004: 1440) “siber takip”i şu şekilde tanımlar: “(1) Bir kişiyi gizli bir yolla takip etme

eylemi. (2) Bir kişiyi taciz etmek veya kişiye zarar vermek veya saldırmak maksadıyla mağdurun süregelen şekilde yakınında bulunmak”. Her ne kadar açık bir şekilde tacizle ilgili olsa da, siber-takip, saf tacizden çok daha fazla tehdit içermektedir. Crasher’in (2008) odak gruplarıyla yürüttüğü bir çalışmada, bölgedeki bir danışman, bir müzik grubunun web sitesinde e-posta adresini gönderdikten sonra hayranı tarafından takip edilen kadın grup üyesinin yaşadığı olaylar örnek olarak gösterilebilir. Siber taciz kurbanı olan müzik grubu üyesi yaşadığı siber-takip sürecini şöyle özetlemektedir: “Eski erkek arkadaşım bir defasında çok sinirlendi. Bana elektronik postalar göndermeye başladı. Daha sonra, evime gelip beni öldüreceğini yazdı. Ayrıca kız kardeşimi de izlediğini söyleyerek tehdit içeren mesajlar gönderdi”.

Siber Zorbalık Yöntemleri

Her ne kadar farklı iletişim yöntemlerinden herhangi biriyle gerçekleştirilebilecekleri bu davranışların tanımlarından ortalama bir bakışla anlaşılrsa da, bazı siber zorbalık eylemleri diğerlerine göre daha farklı yöntemler gerektirmektedir. Örneğin, nefret söyleminin halka açık iletişim alanlarında yapılma olasılığı daha yüksektir, oysa tacizin e-posta gibi kişisel iletişim yöntemleriyle sınırlı kalması daha sık rastlanılan bir durumdur. Siber-Zorbalık eylemlerinde kullanılabilecek iletişim teknolojilerinin geniş çeşitliliği nedeniyle, en sık kullanılan yöntemleri değinilecektir (Sadıç. 2020: 251-282).

Anlık Mesajlaşma

Anlık mesajlaşma, gençlerin birbirlerine uyguladıkları siber zorbalık eylemlerinde kullanılan en yaygın yöntemlerden biridir. Anlık mesajlaşma, kişinin, irtibat listesindeki kişilerle İnternet üzerinden gerçek zamanlı iletişim kurması anlamına gelmektedir. Anlık mesajlaşma yoluyla siber zorbalık çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir (Aftab, 2006). En net ifadeyle, zorbalık kurbanlarına nefret dolu veya tehdit mesajları gönderebilmektedir. Alternatif olarak, hedefin kullanıcı adına oldukça benzeyen bir kullanıcı adı oluşturabilir veya hedefin gerçek adını kullanabilirler. Daha sonra başkalarını hedef almış gibi uygunsuz iletir gönderirler. Ayrıca, anlık mesajlaşma yoluyla başkalarının fotoğraflarını veya videolarını uygunsuz kişi veya kişilere göndererek tehlikeye atabilirler.

Elektronik Posta

Elektronik posta veya e-posta, dijital iletişimin en sık kullanılan yöntemlerinden biridir. E-postalar, iki ana nedenden ötürü siber zorbalık edilen bir yöntemdir. İlk olarak, çocuklara ve hatta tek bir tuşa tıklayarak binlerce insana tek bir e-posta gönderilebilir. Hedef kişiyi taciz etmek veya küçük düşürmek isteyen zorba, bir defada yüzlerce veya binlerce insana hedef kişi hakkında resimler veya sakıncalı bilgiler içeren bir e-posta gönderebilir. İkinci olarak, e-postaların genel olarak kolayca izlenebilir olmasına rağmen; belirli bir e-posta hesabından ileti alan kişi, gönderenin hesabın gerçek sahibi olduğundan kesin bir şekilde emin olamayabilir. Bazı durumlarda, zorbalık eden kişiler, hedeflerinin elektronik ileti adreslerini çeşitli pornografik sitelere ve pazarlama listelerine, kayda değer ve rahatsız edici sonuçlar doğuracak şekilde üye yapabilmektedir.

Kısa Mesaj

Kısa mesaj, “Kısa Mesaj Servisi (SMS)” olarak da bilinmektedir. Günümüzde, çocukların cep telefonları aracılığıyla birbirlerine kısa mesajlar gönderebilme hızı oldukça şaşırtıcı bir hal almıştır. Her ne kadar gerçek zamanlı iletişim yöntemi olmasa da, kısa mesaj, özellikle gençler arasında hala önemli bir iletişim şekli olmaya devam etmektedir. Her ne kadar başkaları ile iletişimde kalmak için paha biçilmez bir araç da olsa, cep telefonları ve yazılı mesajlaşmanın da bazı olumsuz kullanım alanları bulunmaktadır. Günümüzde, naif öğretim görevlilerinin çoğu, sınav esnasında, sorulan soruların fotoğraflarını çeken öğrencilerin, sınav salonunun dışında bulunan arkadaşlarına bu soruları göndererek, anında cevaplarını alarak öğrencilerin kopya eylemine katıldıklarını tahmin edememektedir.

Akademik ortamın dışında, kısa mesajlar, zorbalık etmek için de kullanabilmektedir. Ergenlik çağındaki kız ve erkek öğrencilerin birçoğu, arkadaşlarından birini üzdükleri veya kırdıkları için, yüzlerce hatta binlerce kısa mesaj alarak bir tür siber zorbalığa maruz kalmaktadırlar. Kısa mesajların neden olduğu zararlara ek olarak, kısa mesajların gönderilmesiyle ilgili finansal maliyetler de bulunmaktadır.

Sosyal Ağlar

Nisan 2016 itibariyle, yaklaşık 2100 sosyal paylaşım sitesi, milyonlarca kayıtlı kullanıcı ve her gün bu sosyal ağlara katılan yüz binlerce yeni insan bulunmaktadır (“Sosyal paylaşım siteleri”, 2016). Sosyal ağlar üzerinden birbiriyle iletişim kuran insanların sayısı gerçekten şaşırtıcı boyutlara ulaşmıştır. Sosyal ağ siteleri farklı birçok

isimlere sahiptirler. En popülerler sosyal ağlar arasında; Facebook, Instagram, Twitter, MySpace, LiveJournal, Friendster, Nexopia, Xuga, Xanga, Imbee ve Bebo vardır. Federal Araştırma Bürosu (“Sosyal ağ siteleri,” 2006) tarafından tanımlandığı üzere, sosyal ağ siteleri “insanları kendi profillerini oluşturup paylaşmaya teşvik ederek –kişisel fotoğraflar, ilgi alanları, takip edilen dergiler vb- benzer düşünce ve beğenilere sahip insanların tanışabilmelerini sağlamaktadır. Sosyal ağ sitelerinin çoğunun sohbet odaları, anlık mesajlaşma uygulamaları ve grup sohbeti imkânları bulunmaktadır. Sosyal ağların çoğu ücretsizdir ve tamamına yakını üyelik gerektirmektedir ve yaş kısıtlamasına sahiptir”.

Swinford (2006) tarafından belirtildiği gibi, sosyal ağ siteleri “gençlik kültürü hakkında bir pencere” olma özelliğine sahiptir. Sosyal ağ siteleri bize; kimin nerede ne yaptığını görmemizi sağlamaktadır. Facebook'ta yapılan paylaşımlar, Facebook kullanıcılarının yaşamlarında neler olup bittiğine dair neredeyse gerçek zamanlı bir haber kaynağı oluşmasını sağlamaktadır. Basit bir örnekle; gönderi paylaşımları sayesinde, kimin kiminle arkadaş olduğunu, kimin kiminle ilişkisinin sona erdiğini, kimin kiminle fotoğraf çektiğini ve kimin kötü bir gün geçirdiğini rahatlıkla takip edebilme olanağı bulunmaktadır.

Bir kişinin profilinde yapılan herhangi bir değişikliğe, o kişinin profiline erişimi olan “arkadaşları” tarafından kolayca erişilebilmektedir. Facebook kullanıcıları bile, Facebook'un günlük yaşamlarında neler yaptıkları hakkında oldukça giderek büyüyen bir bilgi bankası haline geldiği görüşünü savunmaktadır. İşte bu noktada, bu sosyal ağlar, genellikle çocukların ve gençlerin ne yaptıklarına dair tehlikeli bir bilgi bankasıdır. Swinford (2006), Ulusal Çocuklara Zulüm Önleme Topluluğundaki (NSPCC) raporunda: “Orada (sosyal ağlarda) tamamen kurlsız bir dünya kurulmuş durumda. Bunu günümüz Sineklerin Efendisi ile karşılaştırdım. Çocuklar, günlük yaşamlarında olduğundan çok daha aşırı ve hakaret içeren şeyler söylüyorlar”.

Birçok sosyal ağ, insanların video yükleyebileceği, paylaşabileceği ve yorum yapabileceği sosyal Web siteleri veya akıllı telefon uygulaması olarak karşımıza çıkmaktadır. YouTube, Google Video, Dailymotion vb siteler gençler arasında giderek daha popüler hale gelmektedir. Örneğin, YouTube, Şubat 2005'te üç PayPal çalışanı

tarafından kurulmuştur. Yaklaşık bir buçuk yıl sonrasında, 50 den fazla çalışana sahip bir kuruluş haline gelmiştir. Günümüzde ise, tüm dünyada aktif olarak kullanılan bir numaralı çevrimiçi video sunucusu özelliğini taşımaktadır. YouTube'un CEO'su Susan Wojcici'nin aktardığı rakamlara göre, 2019 yılı itibariyle, her ay 1.9 milyar kayıtlı kullanıcı siteyi aktif olarak kullanmaktadır (YouTube, 2019). Bazı videoların komik, eğitici, şaşırtıcı olduğu düşünülse de, bazı videoların oldukça vasat olduğu gözlemlenmektedir. Şaşırtıcı olmayan bir şekilde, YouTube üzerinde yapılacak alelade araştırma, siber zorbalık örneklerini hızla ortaya çıkarmaktadır.

Sosyal ağ sitelerinde profilleri olan ve vefat eden kişilerin anısına sosyal ağ sitelerinin çeşitleri de üretilmiştir. Örneğin, MyDeathSpace.com, artık hayatta olmayan eski MySpace üyelerine ithaf edilmiştir. Bireyin fotoğrafına tıklayarak, vefat eden kişiye mesaj gönderebileceğiniz MySpace sayfasına ulaşabilmektesiniz. Bu tür siteler bazı kullanıcılar için olumlu bir değer sağlasa da, insanların birçoğuna olumsuz ve nefret dolu yorum ve ifade gönderme fırsatı da sağlamaktadır. Bu Web sitesinde çok sayıda siber zorbalık örneği bulmak sadece birkaç dakika sürmektedir, “nefret postası” bölümü de bulunduğu göz önüne alınırsa, bu durumun çok şaşırtıcı olmadığı düşünülebilir. Sitenin tartışma forumunun bu bölümünde yayınlananlar, Web sitesine gönderilen nefret e-postalardan oluşmaktadır. Bir örnekte, kızı ölen, fotoğrafı ve MySpace sayfası MyDeathSpace.com'da yayınlanan bir anne, siteyi oldukça saldırgan bulduğunu ve siteyi kapatırmak için elindeki her şeyi yapacağını açıklamıştır. Birçoğu siber zorbalık tanımına uyan MyDeathSpace kullanıcılarının verdiği tepkiler bu açıklamaya yanıt olarak gözlemlenebilmektedir.

Sohbet Odaları

Sohbet odaları, insanların sanal gerçeklik içinde birbirleriyle konuşabilecekleri ve herhangi bir konu veya sorun hakkında konuşabilecekleri yerlerdir. Genellikle, bir sohbet odası, en azından görünürde, belirli bir konuya veya konulara odaklanacak şekilde tasarlanmaktadır. Katılımcılar daha sonra sohbet odasında oturum açan diğer kişilerin ekranlarında görünen yorumları yazarak faaliyette bulunmaktadırlar. Ancak diğer sohbet odaları, insanlara başkalarıyla tanışabilecekleri ve onlarla gerçek zamanlı olarak iletişim kurabilecekleri bir yer sağlamak için tasarlanmıştır. Bu sohbet odalarının bazılarında, insanlar kendilerini temsil ettiklerini

düşündükleri bir avatar veya sembol (örneğin bir hayvan veya karakter) seçmektedirler. Bu avatar aracılığıyla sohbet odasında başkalarıyla iletişim kurabilmektedir (www.netlingo.com). Gerçek zamanlı olarak başka herhangi bir sanal iletişimde olduğu gibi, sohbet odaları da siber zorbalığın ortaya çıkabileceği bir ortam sağlayabilmektedir. Sohbet odasının üyeleri belirli bir kişiyi aşağılamaya başlayabilir, sohbet grubunun bir üyesini dışlayabilir ya da belirli üyeler birbirleriyle bir nefret söylemi savaşına girebilmektedir.

Meseleleri daha da karmaşık hale getiren husus ise, insanların, sohbet odalarında genellikle gerçek dünya kimliğinden çok daha farklı olan kimlikleri üstlenmeleridir. Yaşlarını, cinsiyetlerini, mesleklerini veya kişisel olarak tanımlanabilir diğer herhangi bir özelliğini yeniden üretebilmektedirler. Her ne kadar bu durum, gerçekte kim olduklarından daha çok olmak istedikleri biri gibi davranmaları bakımından rahatlatıcı bir konfor sağlasa da, bazı durumlarda, siber takipçiler ve cinsel suç işlemeye meyilli kişilerin kimliklerini gizli tutarak, mağdurlarını aramalarına da olanak sağlamaktadır. Örneğin, sohbet odaları ve tartışma gruplarında bireyler genelde, sohbet ettikleri kişinin kadın olduğunu düşündüklerini, ancak daha sonra farklı bir cinsiyetle karşılaştıklarını görebilmektedirler. Kişinin, sohbet yürüttüğü üyenin erkek olduğunu anladığındaki öfkesini hayal etmek güç değildir. Bu gibi durumlar, “kandırılmış” hisseden birisinin öfkesiyle beslenen bir siber zorbalık durumu oluşturabilmektedir.

Bloglar

Bloglar veya Web günlükleri çevrimiçi dergiler olarak adlandırılabilir. Bloglar son derece yaygın hale gelmişlerdir. Örneğin, her saniyede yeni bir Web günlüğü oluşturulduğu tahmin edilmektedir (www.netlingo.com). Öyle ki, bazı web sayfaları başlı başına sadece blogları taramak ve tasnif etmek üzere çalışmaktadır. Bu Blog tarayıcıları, kullanıcılara bir dizi konu hakkında yazılan blog sayfalarını görmelerini sağlamayarak, ziyaretçilerin yorum yapmalarına olanak sağlamaktadır. Mevcut tahminlere göre, günlük ortalama 1.2 milyon yeni blog yayını yapılmaktadır. Her ne kadar bloglar bir dizi olumlu fonksiyon için kullanılabilir olsa da, bireylere zorbalık etmek için de kullanılabilirler. Çocuklar bu blogları diğer çocukların itibarlarına zarar vermek veya mahremiyet konularında zarar vermek için kullanabilir. Örneğin, bazı durumlarda, ilişkilerine son vermiş olan erkek veya kız

arkadaşlar, eski partnerleri hakkında aşağılayıcı ve utanç verici bilgiler içeren bir dizi blog içeriği yayımlayabilir, hatta arkadaşlarının siteye olumsuz bilgiler göndermelerini sağlayabilmektedir.

Web Siteleri

Web siteleri, diğer olası sayfalara bağlantıların yanı sıra, World Wide Web’de bir ana sayfa içeren yerler veya konumlardır. Birçok insan, işletmelerini tanıtmak, aile ve arkadaşlarının yararına kişisel bilgiler paylaşmak veya ürün satmak için kullanılan kişisel web sayfalarına sahiptir. Bununla birlikte, web siteleri siber zorbalık amacıyla da kurulabilir. Pek çok durumda, Web sayfaları yalnızca başka bir kişiyle ilgili rahatsız edici bilgiler ve/veya resimler yayımlamak amacıyla oluşturulmuş olabilir. Örneğin, sınıf arkadaşına ait bir fotoğraf çektikten sonra, siber zorba, o kişiyi cinsel olarak kışkırtıcı bir biçimde resmedecek şekilde dijital yöntemlerle eklemeler yapılabilir. Bu kişiye ait isim, adres ve telefon numarası dâhil olmak üzere kişisel iletişim bilgileri Web sitesinde yayımlanabilir.

Farklı durumlarda, çevrimiçi anketler uygulamak üzere Web sayfaları oluşturulmaktadır. Çevrimiçi anketler, bir hedefi küçük düşürmek amacıyla kullanılabilir. Örneğin, öğrenciler Web sitesini ziyaret etmeye teşvik edilerek sınıftaki en çirkin kız öğrenciyi veya okuldaki en şişman öğrenciyi seçmek için oy kullanması sağlanabilir. Her ne kadar bu tür Web sayfalarının oluşturulması amacıyla var olan siteler kötüye kullanım politikalarına ve raporlama sistemine sahip olsalar da, genellikle yakından takip edilememektedirler (Belsey, 2006).

Çevrimiçi Oyunlar

Bugün pek çok genç, X-Box Live ve Sony Play Station Network gibi oyun aygıtlarında çevrimiçi etkileşimli oyunlar oynamaktadır (Pek çoğu ev bilgisayarlarında oyun oynuyor, bazı durumlarda oyunlara katılmak için aylık abonelik ücret ödemesi gerekebilmektedir). Oyunların bazıları tek oyunculu, metin tabanlı oyunlardır, ancak birçoğu sanal bir dünyada kurulu karmaşık, etkileşimli, çok oyunculu oyunlardır. Tıpkı insanların 20 yıl önce Nintendo oyunlarını oynarken hayal kırıklıklarını ifade ettikleri gibi, çevrimiçi oyuncular da başkalarının oyunlarından memnuniyetsizliklerini paylaşmaktadırlar. Bununla birlikte, çoğu diğer siber zorbalık türüyle tutarlı olarak, insanların anonim olarak takma isimler kullanarak iletişim kurduğu siber dünyadaki memnuniyetsizlik ve hayal kırıklığı ifadesi daha

küfürlü, tehdit edici ve alçaltıcı olma eğilimindedir. Ek olarak, oyuncular oyundaki diğer oyuncuları engelleyebilir ve oyun hesaplarına yetkisiz erişim sağlayabilmektedirler (Aftab, 2006). En popüler kitlesel çok oyunculu çevrimiçi oyunlardan biri League of Legends'ta oyuncular, çeşitli görevleri tamamlamak için gruplara/takımlara katılırlar. Oyuncular takım lideri tarafından terfi ettirilebilir veya takımdan atılabilir. Bu gibi bireysel etkileşimler, bazı oyuncular için duygusal sorunlara neden olabilmektedir.

Siber Zorbalar Kimlerdir?

Sosyal bilimler alanında “siber zorbalar” hakkında birçok çalışma yapılmış olmasına rağmen, bu kişilerin karakteristik özellikleri veya çeşitli motivasyonları hakkında net ifadeyle bir tanımlama yapılması oldukça güçtür. Siber zorbalık yapma eğilimde olan çocuklar hakkındaki mevcut literatürden edinilen bilgiler ışığında bir ortak özellikler tespiti çalışması yapılmıştır (Sadıç, 2020: 251-285).

Siber Zorba Çocukların Özellikleri

Siber zorbalık eden çocukların ortak özellikleri Olweus'a (1993) göre:

- Baskın kişiliklere sahiptirler ve güç kullanarak kendilerini göstermeyi severler.
- Öfke doludurlar, iticidirler ve kolayca sinirlenirler.
- Şiddete karşı, diğer çocuklardan, daha olumlu tutum sergilerler.
- Kurallara uymakta zorluk çekerler.
- Sert mizaçlı görünürler ve mağdurlara çok az empati veya şefkat gösterirler.
- Genellikle yetişkinlerle agresif bir ilişki içindedirler.
- Kendilerini zor durumlarda ifade etmekte başarılıdırlar.
- Hem etkisel saldırganlık eylemine katılırlar (örn. bir hedefe ulaşmak) hem de tepkisel saldırganlık gösterirler (örn. kışkırtılmaya karşı savunucu tepkiler) (Camodeca ve Goossens, 2005).

Siber zorbalık eden çocukların bu özelliklerin bazılarını (veya hatta çoğunu) paylaştığını varsaymak makul olsa da, gelecekteki

çalışmalarda araştırılması gereken bazı önemli farklılıklar olabileceği de unutulmamalıdır.

Sosyalleşmede zorluk yaşayan bireylerin (a) teknolojiyi başkalarıyla iletişim kurmada aracı olarak kullanma olasılıkları ve (b) okulda maruz kaldıkları geleneksel zorbalık eylemlerinden kaynaklanan bir intikam motivasyonu sebebiyle siber zorbalıkla meşgul olmaları önerisinden hareketle, bir kişinin sosyalleşme kaygısı ve siber zorbalıkla olan etkileşimli ilişkisi incelenmiştir (Kowalski ve Limber, 2006). Elde edilen veriler, siber zorbalık arasında en yüksek sosyalleşme kaygı düzeyine sahip olan 8. sınıf öğrencilerinin ayda en az iki kez başkalarına yönelik siber zorbalık eylemi gerçekleştirdiğini göstermiştir. Siber zorbalık görülme sıklığı arttıkça, siber zorbalıkların sosyalleşme kaygı oranı da artmaktadır ki bu, Kowalski ve Limber (2006)'ın 'sosyal kaygı' ve 'siber zorbalık' arasındaki güçlü bir bağlantı olduğu görüşünü desteklemektedir. Önemli olarak, siber zorba bireyler ve siber zorbalık mağduru olanlar arasındaki karşılaştırmada, sosyal kaygı oranları mağdurlar arasında zorbalara göre daha yüksek gözlemlenmiştir.

Her ne kadar siber zorbalık eden bireyler tarafından paylaşılabilir farklı kişilik özellikleri olsa da, muhtemelen siber zorbayı "tek" bir profille tanınamamak mümkün değildir. Bazı siber zorbalıklar, yaptıkları eylemin aslında "siber zorbalık" olduğunun farkında olmadan, özellikle de e-postalarda veya anlık mesajlarda kendilerine gönderilen olumsuz yorumlara cevap verdiklerinde, elektronik şiddete yanlılıkla müdahil olmaktadır. Bununla birlikte, diğer bireyler, kurbanlarını incitmek ve küçük düşürmek amacıyla siber zorbalık etmektedirler. Yine diğer bazı çocuk ve gençlerden oluşan siber zorbalıklar birine tehdit veya hakaret içeren mesajlar göndermenin eğlenceli olacağını düşünerek zorbalık etmektedirler. Bu gruptaki zorbalıkların eylemlerinin odağında, davranışlarının kurbanları üzerindeki etkilerini düşünmekten ziyade, kendi sıkıntılarını hafifletmek motivasyonu bulunmaktadır.

Çocukların Siber Zorbalık Güdülleri

"Siber zorbalıklar kimlerdir?" sorusu sorulurken, ayrıca, "bireyi böyle bir davranışta bulunmaya güdüleyen nedir?" sorusu da gündeme gelmektedir. Geleneksel zorbalık eylemlerini yapmak için çeşitli olası nedenler olduğu gibi, ergenlerin, siber zorbalık yapmalarının nedenlerini sıralayan uzun bir liste oluşturulabilir. Bir takım

genç/çocuk, güçlerini göstermek ya da agresifliklerinin/enerjilerinin sınırlarını zorlamanın bir yolu olarak zorbalık edebilmektedir. Diğer bazı zorbalılar ise, prestij elde etmek veya siber zorbalıktan elde edilen başka psikolojik kazanımlar elde etmek isteyebilmektedir. Ancak birçoğu, çevrimiçi agresiflik hayallerini gerçekleştirmenin bir yolu olarak siber zorbalık yapabilmektedir. Parry (2006), bazılarının gerçek hayatta “mükemmel çocuk” diyebileceği genç bir çocukla yaptığı bir görüşmenin detaylarını aktarırmıştır: iyi kalpli, kibar ve iyi bir öğrenci olarak tanınmaktaydı; ancak, çevrimiçi ortamlarda tamamen farklı biri haline gelmekteydi- şiddete eğilimi olan ve saldırgan davranışlar gösteren. Neden diye sorulduğunda, “Çünkü bunları yapabiliyorum” cevabını verdi. Bununla birlikte, odak gruplarımızda orta ve lise öğrencileri ile yapılan görüşmelerde; farklı güdülenme sebepleri ortaya çıkmıştır. Bu güdüler: can sıkıntısı, güç, bayağılık, zorbalığa bir misilleme eğilimi, dikkat çekme, soğuk ve sert görünmek ve kıskançlık. Diğer önemli nedenler arasında; siber zorbalığın geleneksel zorbalığa göre daha güvenli olduğu, anonim olarak gerçekleştirilebildiği ve böylelikle yakalanma olasılığının daha düşük olduğu, yüz yüze gelinmediği için daha kolay olduğu gibi daha çok soyut beslenme sebepleri tespit edilmiştir. Bir diğer sebep, acı vermenin sağladığı haz duygusu olarak tespit edilmiştir. Chicago Tribune yazarı Alex Pham’ın (2002) oyunlarda görülen siber zorbalıların (yas tutucular) analizinde belirttiği gibi:

“Bu tür bir siber zorba (yas tutucu) için, eğlenceli olan öldürme eylemi değildir, çünkü ölüm/öldürme bu oyunların çoğunda doğaldır. Yas tutucular öldürdükleri insanların olumsuz tepkilerinden beslenirler. Örneğin, Frerichs, kötü niyetli çevrimiçi kişiliğini korumakta ve düşmanlarından aldığı her nefret söylemiş içeren e-postayı saklamaktadır. ‘Birini öldürdüğünüzde, hissettiğiniz o duygudan daha güzel bir duygu yok ve oyunda öldüren kişiye saatlerce hakaret ediyorlar. İşte o zaman doğru kişiyi yakaladığını biliyorsun. Kulağa gerçekten acımasız geliyor, ama eğlenceli’”.

Parry Aftab (2006), siber zorbalık eden dört çocuk/ergen grubunu tanımlamıştır:

- (a) intikamcı melek,
- (b) güç açlığı çeken,
- (c) nefret dolu kızlar ve

(d) istemeden siber zorba olan veya “nasılsa yapabiliyorum” diyenler.

Her ne kadar bu dört kategori, siber zorba olan çocukların farklı motiflerini göz önünde bulundurmak için yararlı bir buluşsal yöntem sunsa da, bunları ortaya çıkarmak için ampirik kanıtlara ihtiyaç duyulmaktadır.

Aftab'a (2006) göre “intikam meleği” kendisini, kendisine ya da başkalarına uygulanan yanlışlara adalet arayan kişi olarak görür. Bu siber zorbaların çoğu, okulda zorbalık mağduru olmuş ve şimdi misilleme yapan çocuklar ve gençlerden oluşmaktadır. Okulda geleneksel zorbalık kurbanı olan dışlanmış kişiler de olabilmektedir (Willard, 2006). Çocukların geleneksel zorbalığa maruz kaldıktan sonra bir şekilde misilleme yaptıklarına dair kanıtlayıcı bilgi ve Amerika'daki okullarda görülen silahlı öğrenci saldırılarının %75'inin bu eylemden önce geleneksel zorbalığa maruz kaldığını ABD Eğitim Bakanlığı ABD Gizli Servisi tarafından yapılan bir çalışmada bulunabilir (Fein ve ark. ve diğerleri, 2002 ayrıca bakınız Leary, Kowalski, Smith ve Phillips, 2003). Columbine Lisesi'ndeki öğrencileri ve personeli öldüren Eric Harris ve Dylan Klebold'un internet ilanları, zorbalığa uğradıklarında öfkelerini çarpıcı bir şekilde yansıtmaktadır. Benzer şekilde, Eylül 2006'da Kanada'nın Montreal eyaletindeki Dawson Koleji'nde bir öğrenciyi öldüren Kimveer Gill, zorbalığa karşı öfkesini vampirefreaks.com'da bir çok paylaşım ile belirtmiştir: “Zorbalıktan vazgeç. Bu, sadece zorbanın suçu değil! Öğretmenler ve müdürler, kör bir göze dönüşmekle hata yapıyorlar, çünkü bu onların işi değil... Giydiğiniz kıyafetlerle veya insanların konuşma ve davranış şekilleri veya birbirleriyle dalga geçme nedenlerinden dolayı birbirinize zorbalık etmeyi bırakın. Hepsi bu oyunun suçu” (Lackner, 2006).

Yine Aftab'a (2006) göre “güç açlığı çeken siber zorba”, diğerleri üzerinde kontrol, güç ve otorite kullanma arzusundaki prototipik ‘okul bahçesi zorbalığı’yla büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Geleneksel kabadayı, dolaylı stratejilere ek olarak, doğrudan sözlü saldırıları veya başkalarında korku uyandırmak için fiziksel saldırganlığı sıklıkla kullanırken, siber kabadayı korku oluşturmak için tehditler veya aşağılayıcı ifadeler kullanmaktadır. Genellikle tek başına hareket eden intikamcı meleğin aksine, güç açlığı çeken siber zorbalar, eylemlerini izlemek veya pekiştirmek için bir izleyici grubuna ihtiyaç duymaktadır.

Güç açlığı çeken siber zorbalar kategorisinde, okulda zorbalığa maruz bırakılmayan ancak öfke ya da düşmanlık deneyimlemek için çevrimiçi zorbalık yapan çocuklar ve gençler bulunmaktadır (Levine, 2006). Bu çocuklar, okuldaki akranlarıyla ya da okul bahçesinde zorbalıkla ilgisi olmayan nedenlerden dolayı (örneğin; boşanma, ayrılma, bir ebeveynin hastalığı vb.) hayatlarının kontrolden çıktığını düşünebilmektedirler. Siber zorbalık, bu çocuklar ve gençlerin mevcut yaşam durumlarına bir karşılık olarak sahip oldukları öfkeden kurtulmalarını ve bir şeyi (veya birisini) kontrol altında hissetmelerini sağlayabilmektedir.

Petrins'in (2016) "nefret dolu kızlar" kategorisi, sıkılma duygusuyla siber zorbalık yapan çocukları ifade etmek için kullanılmaktadır. Bununla birlikte, siber zorbalık kız çocukları arasında erkeklerden daha yaygın olmasına rağmen, erkekler de can sıkıntısı sebebiyle siber zorbalık faaliyetlerinde bulunabilmektedir. Ek olarak, her ne kadar isimlendirme, çocuk ve gençlerde siber zorbalık motivasyonunun sıkılmış olmalarını işaret etse de; teknoloji bugünkü halini almadan çok önce, çocuklar ve gençler sadece sıkıldıkları için birçok problemleri eylemde yer alabilmekteydiler. Ancak can sıkıntısı, kabalık etmekle aynı anlamda kullanılmamaktadır. Siber zorbalık yapan birçok insanın başkalarına zarar verme davranışına katıldığı kesinlikle doğru olsa da, zorbalık yapanları "kaba" olarak nitelendirmek uygun değildir.

Siber zorbalık, son yirmi yılda ergenler arasında önemli bir sorun olarak tanımlanmıştır. Ergenler, bilgisayar ve cep telefonu gibi elektronik cihazları kullandıkça bu sorun daha sık görülmeye başlamıştır. Ancak bu olumsuz durumu önlemek için çok sayıda önlem de alınmaktadır (Osadchaya ve Makarova, 2018: 89). Gençler, çevrimiçi olarak ne kadar çok zaman geçirirlerse ve sosyal medyayı ne kadar yoğun kullanırlarsa kurban olma olasılıkları da o kadar yüksek olur. Ayrıca, yapılan araştırmalar sosyal medyadaki arkadaş sayısının yüksek etkileşim oranıyla ilişkili olduğunu göstermiştir. Tong'un araştırmasına göre, kullanıcının çok fazla arkadaşı olması, özellikle de kullanıcının şahsen tanışmadığı kişiler, siber zorbalığa karşı kişileri daha savunmasız hale getirmektedir. Bir dizi çalışma, genç neslin bilgi paylaşmaya daha istekli olduğunu, yaşlı ağ kullanıcılarının ise bilgi paylaşmaya daha yatkın olduğunu göstermektedir (Deineka ve Diğ., 2020: 274).

2.1.1. Siber Zorbalık ile Geleneksel Zorbalığın

Karşılaştırılması

Geleneksel zorbalık ile siber zorbalık arasında yüksek bir ilişki bulunmaktadır. Bunu ortaya koyan çeşitli araştırmalar bulunmaktadır. Modecki, Minchin, Harbaugh, Guerra ve Runions (2014), geleneksel ve siber zorbalığın ilişkisine yönelik yapılan araştırmaları meta-analiz yolu ile inceledikleri araştırmalarında geleneksel zorbalığın, siber zorbalıktan iki kat daha yaygın olduğunu, siber ve geleneksel zorbalığın yüksek derecede ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Siber zorbalığı geleneksel akran zorbalığından ayıran bazı özellikleri bulunmaktadır. Siber zorbalığı diğer zorbalıklardan ayıran özelliklerden birisi zorbaca davranışların bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığı ile gerçekleştiriliyor olmasıdır (Ayas ve Horzum, 2010). Ayrıca, gizlilik, yer ve zaman konusunda bir sınırlılığın bulunmaması, mağdur kişiye kolay ulaşılabilir olması, diğer zorbalık türlerindeki gibi fiziksel bir gücün varlığına ihtiyaç duyulmaması, daha geniş bir etki alanının bulunması, kişilerin teknoloji aracılığı ile baskı altına alınmanın kolay olması ve okul dışında her yerde ve günün her saatinde gerçekleştirilebiliyor olması diğer ayırt edici özellikler olarak sayılmaktadır (Campbell, 2005; Eroğlu ve Peker, 2011; Li, 2007).

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde görülen hızlı ilerleme ile birlikte, internetin günlük hayatta giderek artan kullanım pratiği ve yaygınlığı interneti insanların vazgeçilmezlerinden biri haline getirmiştir. Günlük hayatın neredeyse her alanında kendine kullanım alanı bulan internet, iletişim dahil olmak üzere birçok alanda kolaylık sağlarken, internetin kötüye kullanımından kaynaklanan bir çok farklı sorunlara da kaynaklık etmiştir. Arıca (2009) internet ve yeni gelişen teknolojik iletişim yöntemlerinin kötü niyetli kişilerin eline geçtiğinde sağladığı yarardan çok, zarar üreten bir kaynak haline geldiğinin altını çizmektedir. Böylelikle “Siber Zorbalık” kavramı ortaya çıkmaktadır. Siber zorbalığın tanımını farklı kaynaklar değişik şekillerde vermektedir. Örneğin Slonje ve Smith (2008)’e göre siber zorbalık “geleneksel zorbalıktan farklı olarak saldırganlık içeren davranışların teknolojik araçla gerçekleştirilmesidir. Öte yandan, “bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak, bir birey ya da gruba yapılan teknik ya da ilişkisel tarzda, zarar vermek amacıyla kötü niyetle ve tekrarlayan eylemleri siber zorbalık olarak veren Belsey’i (2006), Agatston ve arkadaşları (2007) “bir kişinin internet aracılığıyla bir kişi ya da toplumu rahatsız ve mutsuz eden davranışları sık sık ve belirli bir süre

devamlılığı olacak ve kişiyi incitecek, korkutacak şekilde devam ettirmesi durumu” tanımlarıyla destekler (Sadıç, 2020: 251-285).

Araştırmalar, birçok çocuğun ve gencin "geleneksel" zorbalık biçimlerine karıştığını göstermiştir. ABD'de zorbalığa ilişkin ilk ulusal temsili çalışmada, Nansel ve meslektaşları, altıncı ila onuncu sınıf öğrencilerinin %11'inin "sadece kurban", %13'ünün "sadece zorba" ve %6'sının "zorba/kurban" (yani hem başkalarına zorbalık yapmış hem de zorbalığa uğramış) olduğunu bulmuştur. Daha yakın zamanda, 40 ülkede 11 ila 15 yaşındakiler arasında yapılan bir anket, ergenlerin %26'sının düzenli olarak zorbalığa kurban veya fail veya her ikisi olarak karıştığını ortaya koymuştur (Kowalski ve Limber, 2013: 13).

Siber Zorbalığın Geleneksel Zorbalıkla İlişkisi

Diğer bireylerin duygusal tepkisini anlayamama durumu hem mağdur, hem de zorbada görülmektedir. Mağdurların, maruz kaldığı mesajları yorumlamak için kullanabilecekleri bağlamsal ipuçları bulunmamaktadır. Yüz yüze etkileşimde kurbanlar, zorbaların potansiyel eylemlerinin gerçekten bir dalga geçme amaçlı mı yoksa ciddi bir eylem mi anlamak zorbaların yüz ifadelerini tarayabilmektedirler. Göz kırpmaları, gülümsemeler veya benzeri eşlik eden fiziksel dalgalanmalar, bir dalga geçme/şaka yapma eyleminin sosyal doğasıyla ilgili bilgileri hedefe iletebilmektedir. Bununla birlikte, elektronik ortamda iletişim kurarken, mağdurlar zorbaların yüzlerini görememektedir. Dolayısıyla, failin niyetlerini sözsüz davranış eylemleri üzerinden “okuma” araçları bulunmamaktadır. İfadeler dışında (örneğin; gülen yüz vb), örneğin e-posta, sözsüz iletişimden yoksundur. Kruger ve arkadaşlarının (2005: 926) belirttiği gibi, “bu sınırlamanın, iletişimsizlik bakımından ve özellikle de bu iletişim eksikliği konusundaki farkındalık eksikliği için verimli bir zemin oluşturması muhtemeldir” (Sadıç, 2020: 251-285).

Siber zorbalığın, geleneksel zorbalığın bir uzantısı olduğunu öne sürenler olduğu gibi, geleneksel zorbalıktan farklı bir yapı olduğunu öne sürenler de bulunmaktadır. Siber zorbalığın çeşitli yönleriyle geleneksel zorbalıktan farklılaştığını ifade edilmektedir. Geleneksel zorbalıkta güç dengesizliği fiziksel güç dengesizliği fiziksel bakımdan üstün olmayı, siber zorbalıkta ise teknolojik becerilerin fazla olmasını içermektedir. Ayrıca siber zorbanın iletişim araçları vasıtasıyla mağdurla istediği her an ve mağdur nerede olursa olsun onunla iletişim

kurma olanağına sahip olması, siber mağduru sürekli zorbalığa uğrama tehlikesiyle karşı karşıya bırakmaktadır. Bunun yanında geleneksel zorbalıkta zorbanın kimliği belli iken siber zorbalıkta kimliğin gizlenebilmesi mümkündür. Siber zorbalığı geleneksel zorbalıktan ayıran diğer bir nokta ise siber zorbalıkta kısa zamanda birçok kişiye ulaşılabilmesinin mümkün olmasıdır (Peker vd.,188).

Geleneksel zorbalık üzerine yapılan araştırmalar, zorbalığa uğrayan çocukların sağlıkları, duygusal refahları ve akademik çalışmalarıyla ilişkili sorunlar yaşayabileceğini belgelemiştir. Zorbalığa uğrayan çocuklar, zorbalığa uğramayan akranlarına göre kaygı, depresyon ve düşük öz saygı duygularını bildirme olasılıkları daha yüksektir. Araştırmacılar, depresyon, kaygı ve düşük öz saygının hem zorbalığın sonuçları hem de öncüsü olabileceğini fark etmişlerdir. Bu nedenle, zorbalığa uğrayan çocukların depresyon, kaygı ve düşük öz saygı sorunları geliştirme olasılığı diğerlerinden daha yüksek olabilir. Diğer durumlarda, bu semptomlar başkalarına bir çocuğun "kolay hedef" olabileceğinin sinyalini verebilir. Araştırma ayrıca zorbalığın bir dizi fiziksel sağlık etkisini ortaya koymaktadır. Fekkes ve meslektaşları, zorbalığa uğrayan çocukların zorbalığa uğramayan akranlarına göre zorbalığa uğradıktan sonra mide ağrısı, uyku sorunları, baş ağrısı, gerginlik, yatak ıslatma, yorgunluk ve iştahsızlık geliştirme olasılıklarının daha yüksek olduğunu bulmuştur. 11 çalışmanın meta analizinde, Gini ve Pazzoli zorbalığa uğrayan çocukların dâhil olmayan akranlarına kıyasla psikosomatik sorun risklerinin önemli ölçüde daha yüksek olduğunu bulmuştur. Ayrıca zorbalığın zorbalığa uğrayan çocukların akademik çalışmalarını etkileyebileceğine dair kanıtlar da vardır. Zorbalığa uğrayan çocuklar, zorbalığa uğramayan akranlarına göre okula gitmekten kaçınmak istediklerini, daha yüksek devamsızlık oranlarına sahip olduklarını, okulu sevmediklerini ve daha düşük notlar ve daha düşük standart test puanları aldıklarını söyleme olasılıkları daha yüksektir. 33 çalışmanın meta-analizi, notlar, öğrenci başarı puanları veya öğretmenlerin akademik başarı derecelendirmeleriyle ölçülen akran mağduriyeti ile akademik başarı arasında önemli bir negatif ilişki bulmuştur. Zorbalık yapan çocuklar ayrıca sağlık ve akademik sorunlar açısından daha yüksek risk altındadır. Örneğin, zorbalık yapan çocuklar ve "zorba/kurban" olanlar, dâhil olmayan akranlarına göre psikosomatik sorunlar ve akademik zorluklar yaşama olasılığı daha yüksektir (Kowalski ve Limber, 2013: 13).

Geleneksel zorbalık biçimlerindeki cinsiyet farklılıklarına yönelik yapılan araştırmalarda, erkek öğrencilerin, kız öğrencilere oranla okulda zorbalık yapma ihtimalinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Erkeklerin ve kızların yaşadığı zorbalık türlerindeki benzerlik ve farklılıklara bakıldığında; araştırmalar, erkeklerin akranları tarafından fiziksel zorbalığa maruz kalmalarının daha muhtemel olduğunu göstermektedir (Finkelhor ve ark., 2005; Nansel ve ark., 2001; Olweus, 1993; Rigby, 2002). Ancak kız öğrencilerin dedikodu-söylenti gibi dolaylı zorbalık biçimlerinin yanı sıra cinsel ifadeler veya jestler yoluyla zorbalığa maruz kalma olasılığı daha yüksektir (Nansel ve ark. 2001). İlginç bir şekilde, kız öğrencilerin, hem mağdur olduğunu hem de siber zorbalığın faili olduklarına dair bildirim oranları daha yüksektir. Bununla birlikte, siber zorbalık eyleminde yer alan kişiler arasında erkek öğrenciler, kız öğrencilerden daha sık zorbalık eyleminde bulunmaktadır (Sadıç, 2020: 251-285).

Zorbalık ve Siber Zorbalık Arasındaki Fark

Zorbalık ve siber zorbalık benzerlikler taşır, ancak ortamları ve tacizin doğası bakımından farklılık gösterirler. Zorbalık ve siber zorbalık arasındaki temel farklar şunlardır (safes.so/blogs):

İletişim Ortamı:

Zorbalık: Geleneksel zorbalık genellikle okullarda, işyerlerinde veya topluluklarda yüz yüze gerçekleşir. Zorba ile kurban arasında fiziksel saldırganlık, sözlü sataşmalar veya fiziksel bir alanda sosyal dışlanma gibi doğrudan etkileşimleri içerir.

Siber zorbalık: Buna karşılık, siber zorbalık dijital alanda gerçekleşir. Taciz ve saldırganlık eylemlerini gerçekleştirmek için sosyal medya, mesajlaşma uygulamaları, e-postalar veya çevrimiçi forumlar gibi elektronik iletişim araçlarının kullanımını içerir.

Anonimlik ve Engellemenin Kaldırılması:

Zorbalık: Geleneksel ortamlardaki zorbaların anonim olma olasılığı daha düşüktür, çünkü eylemleri bilinen bir topluluk içinde gerçekleşir. Genellikle yüz yüze bir etkileşim vardır ve zorba, kurban ve yakın çevresindeki diğer kişiler tarafından tanımlanabilir.

Siber zorbalık: Çevrimiçi ortam, failerin kimliklerini gizlemelerine olanak tanıyan bir miktar anonimlik sağlar. Bu

anonimlik, bireyleri şahsen yapmaktan çekinebilecekleri daha saldırgan davranışlarda bulunmaya cesaretlendirebilir ve siber zorbalığın kalıcılığına ve yoğunluğuna katkıda bulunabilir.

Erişim ve Kalıcılık:

Zorbalık: Geleneksel zorbalığın genellikle belirli bir fiziksel konumla sınırlı bir kitlesi vardır. Etkisi, okul veya iş yeri gibi yerel bir topluluk içinde hissedilebilir.

Siber zorbalık: Siber zorbalığın dijital doğası, zararlı mesajların, görsellerin veya söylentilerin hızla yayılabileceği ve geniş bir kitleye ulaşabileceği anlamına gelir. Ek olarak, dijital içerik kalıcı olabilir ve silinmesi zor olabilir ve siber zorbalığın kurbanlar üzerindeki uzun vadeli etkilerini yoğunlaştırabilir.

7/24 Erişilebilirlik:

Zorbalık: Geleneksel zorbalık genellikle okul saatleri veya belirli bir mahalle gibi belirli zaman ve yerlerle sınırlıdır.

Siber zorbalık: Çevrimiçi ortam 7/24 çalışır ve bireyleri her an tacize karşı savunmasız hale getirir. Siber zorbalık, bir kişinin hayatına okul veya iş yerinin sınırlarının ötesine sızabilir ve onları özel alanlarında bile etkileyebilir.

Tacizin Niteliği:

Zorbalık: Geleneksel zorbalık, fiziksel saldırganlık, sözlü taciz veya yakın fiziksel ortamda sosyal dışlanmayı içerebilir.

Siber zorbalık: Siber zorbalığın doğası, sözlü taciz, söylenti yayma, çevrimiçi sosyal dışlanma, tehdit edici mesajlar gönderme ve dijital olarak uygunsuz içerik paylaşma gibi çeşitli biçimleri içerir.

Siber Zorbalığın Doğası ve Kapsamı

Araştırmacılar, çocuklar ve gençler arasında siber zorbalığın doğasını ve yaygınlığını incelemiştir. Siber zorbalık mağduriyeti oranlarına ilişkin raporlarda, %4'lük düşük bir orandan %72'lik yüksek bir orana kadar değişen önemli farklılıklar bulunmaktadır. Siber zorbalık yapma oranları da %3 ile %23 arasında değişmektedir. ABD de, 3.767 ortaokul öğrencisi üzerinde yapılan bir araştırmada, %18'i son 2 ayda en az bir kez siber zorbalığın hedefi olduğunu ve %11'i son 2 ayda en az bir kez birine siber zorbalık yaptıklarını söylemiştir. Aynı çalışmada, siber zorbalığa uğradıklarını ve başkalarına siber zorbalık

yaptıklarını bildiren kız çocuklarının sayısı erkeklerden daha fazladır. Siber zorbalığın bildirilen yaygınlık oranlarındaki değişkenlik, siber zorbalığı değerlendirmek için kullanılan zaman parametrelerindeki farklılıklardan, kullanılan farklı ölçüm ve tanımlardan ve farklı yaş aralıklarında yapılan değerlendirmelerden kaynaklanmaktadır. Araştırmacılar ayrıca geleneksel zorbalık ile siber zorbalık arasındaki ilişki hakkında farklı görüşler sunmuşlardır. Bazıları siber zorbalığın, yeni araçlarla uygulanan geleneksel zorbalığın bir devamı olduğunu ileri sürmüşlerdir. Diğerleri ise siber zorbalığın bazı önemli yönlerden (örneğin, potansiyel anonimlik, faili/kurbanı görememe) geleneksel zorbalıktan farklı olduğunu belirtmiş ve ortak özelliklere sahip olsalar da siber zorbalık ile geleneksel zorbalığın niteliksel olarak farklı olgular olduğunu ve biraz farklı birey grupları tarafından gerçekleştirildiğini ileri sürmüşlerdir. Son zamanlarda, birçok araştırmacı çocukların geleneksel zorbalığa ve siber zorbalığa katılımını araştırmışlardır. Raskauskas ve Stoltz, geleneksel zorbalık mağdurlarının, siber zorbalığın da mağduru olma olasılıklarının yüksek olduğunu gözlemlemişlerdir. Ancak, geleneksel zorbalık mağdurlarının, belki de okulda meydana gelen zorbalığa misilleme yapma aracı olarak, siber zorbalık faileri arasında orantısız bir şekilde temsil edileceği hipotezini destekleyecek bir şey bulamamışlardır. Smith vd., 284 geleneksel mağdurdan 75'inin (%26) aynı zamanda siber zorbalığın da mağduru olduğunu bulmuşlardır. Geleneksel zorbalığın 42(%15) mağduru siber zorbalık yapmıştır. Ybarra vd., 10 ila 15 yaş aralığındaki öğrencilerle yaptığı çalışmada, çevrimiçi tacize uğrayan gençlerin %36'sının okulda da zorbalığa uğradığını gözlemlemişlerdir.

Raskauskas ve Stoltz katılımcılara, zorbalığın kendilerini nasıl etkilediğini değerlendiren açık uçlu sorulara verdikleri yanıtlara dayalı nitel verileri incelemişlerdir. Yanıtlar büyük oranda üzüntü duyguları ve okula gitme isteksizliğiydi. Ancak, geleneksel zorbalığın etkileriyle ilgili bir karşılaştırma yapılmamıştır. Smith, katılımcılara siber zorbalığın geleneksel zorbalıktan daha fazla mı? yoksa daha az mı? etkiye sahip olduğunu sorarak, geleneksel zorbalık ve siber zorbalığın algılanan etkisini sormuştur. Çalışmalarındaki öğrenciler, resim/video klip kullanımı veya sohbet odası yoluyla zorbalığın geleneksel zorbalıktan daha fazla etkiye sahip olacağına inanmaktaydı; diğer siber zorbalık biçimlerinin (örneğin, kısa mesaj gönderme) geleneksel zorbalık biçimleriyle benzer etkilere sahip olduğu düşünülmektedir.

Juvonen ve Gross, okul zorbalığı olaylarına ve çevrimiçi zorbalık olaylarına maruz kalan bireylerde daha yüksek oranda sosyal kaygı bulmuştur. Ybarra ve diğerleri, çevrimiçi tacize maruz kalan 10 ila 15 yaş arası çocuklarda alkol ve diğer uyuşturucu kullanımının arttığını, okulda davranış sorunlarının ve silah taşımının arttığını bulmuştur (Kowalski ve Limber, 2013: 13-16).

Literatürde zorbalık ve mağduriyetin yaygın ve sık görülen bir deneyim olduğu konusunda genel bir fikir birliği vardır (Olweus, 1991; Pepler, Craig, Charach ve Zeigler, 1993; Perry, Kusel ve Perry, 1988; Rigby ve Slee, 1993; Smith, 1991; Tattum ve Lane, 1989). Zorbalık şunları içerecek şekilde tanımlanır: güç dengesizliği (fiziksel veya psikolojik); olumsuz fiziksel veya sözlü eylem; başkasına zarar verme konusunda kasıtlı niyet ve zaman içinde tekrarlanır. Bireysel farklılık veya kişilik perspektifi, zorbalığa katılımı, zorbalığın ve mağdurların mizaç, cinsiyet ve davranış eğilimleri gibi özelliklerle ilişkilendirir. Zorbalık ve kurban olma üzerine yapılan araştırmalar nispeten yeni bir alandır ve ilköğretim çocuklarının zorba, kurban olma eğilimindeki bireysel farklılıklar hakkında daha fazla veriye ihtiyaç vardır.

Siber Zorbalık, Diğer Zorbalık Türlerinden Nasıl Farklılaşır?

Siber zorbalık hakkındaki mevcut akademik ve psikolojik literatürün hala gelişmekte olduğunu belirten Parry (2006), “siber zorbalık motifleri ve doğası ile siber zorbanın demografik özellikleri ve profili, çevrimdışı halinden oldukça farklı olduğunu” belirtmektedir. Ancak, siber zorbalık, adından da anlaşılacağı üzere bir zorbalık şeklidir. Bu nedenle, geleneksel zorbalıkla ortak paydalara sahiptir. Zorbalığın üç temel özelliği, biraz farklı şekillerde de olsa siber zorbalıkta da görülmektedir: (a) agresif davranış; (b) mağdur ve fail arasında bir güç dengesizliği; ve (c) davranışların tekrar edilmesi. Ancak, güç dengesizliği siber alanda yüz yüze etkileşimde olduğundan biraz farklı olabilmektedir. Siber alanın doğası nedeniyle (özellikle sağladığı anonimlik), mağdur yüz yüze kısıtlı miktarda güç sahibi bir çocuk, siber ortamlarda büyük bir güç (ve korku) sahibi olabilmektedir. Diğer bir ifadeyle, isimsiz olma, sahte bir kimliğe bürünme, söylentileri ve yalanları geniş kitlelere yayma ve her zaman bir kurbanı taciz edebilme yetisine sahip olma gücüne sahip olabilmektedirler (Sadıç, 2020: 251-285).

Ek olarak, geleneksel zorbalık bir ya da iki defa değil, tekrarlanan bir davranış olarak tanımlanırken; bu tanım siber ortamlarda geçerli

olamayabilir. Tek bir eylem (örneğin, nefret dolu bir e-posta veya kışkırtıcı bir kısa mesaj), belirli bir içerisinde yüzlerce veya binlerce çocuğa iletebilir. Bir mağdurun bakış açısından bakıldığında, mağdur e-posta veya metin mesajını tekrar tekrar okuyabilmektedir ve bu durum mağdurun tekrar tekrar zorbalık hissetmesine yol açabilmektedir. Bu durum, mağdurun defalarca zorbalık hissedebileceğinin bir örneği olarak düşünülebilir.

Şüphesiz, isimlendirmelerin ve bu kısa açıklamanın gösterdiği gibi, geleneksel zorbalık ve siber zorbalık ortak özellikleri paylaşıyor olsa da, açıkça birbirlerinden önemli şekillerde farklılık göstermektedir. Bu farklılıklardan dördünü tartışacağız.

Tanıdığın Düşman

Okul bahçesindeki zorba ne kadar kötü olursa olsun, en azından o bilinen bir varlıktır. Genellikle kolayca tespit edilebilir ve potansiyel olarak önlenir. Öte yandan, siber zorba genellikle isimlidir. Bu yüzden, kurban, siber kabadayının tek bir kişi mi, yoksa bir grup insan mı olduğunu anlayamayabilir. Kız mı, erkek mi? Bir arkadaş mı yoksa düşman mı? Bir yabancı mı yoksa bir tanıdık mı? Daha yaşlı mı yoksa daha küçük biri mi? Okuldan veya başka bir yerden birisi mi? Bu sorulardan da hareketle, geleneksel zorbalığın siber zorbalıktan faileri bakımından farklılık gösterdiği görülmektedir.

Ulaşılabilirlik

Geleneksel zorbalık yöntemlerini kullanan çoğu çocuk okulda, okul otobüsünde ya da okula yürüyerek gidip gelirken eylemler gerçekleştirmektedir. Zorbalık toplumun herhangi bir yerinde görülmesine rağmen, genellikle geleneksel zorbaların mağdurlarına erişebildiği belirli bir zaman dilimi bulunmaktadır (Akranları tarafından zorbalığa maruz kalan çocukların çoğu, kardeşleri tarafından da zorbalık görmedikleri sürece, evde güvendedirler). Öte yandan, siber zorbalar, her an zorbalık edebilmektedirler. Michigan Devlet Üniversitesi'nden Glenn Stutzky tarafından yapılan bir çalışmada, "İşkencecinize bağlı kalmak gibi" diyerek durumu iyi bir şekilde özetlemiştir (Meadows ve diğerleri, 2005: 152). Aslında, çoğu siber zorbalık eylemi okulda değil okul dışında gerçekleşmektedir.

Siber zorbalığın okuldan ziyade okuldan uzakta gerçekleşmesi, okulların siber zorbalık durumlarına müdahale etmedeki rolünü de

kısıtlamaktadır. Siber zorbalık okuldaki bilgisayarları kullanarak yapılmışsa, ancak o zaman okul yöneticileri cezai önlemler hayata geçirebilmektedirler. Elektronik şiddet okul dışından gerçekleştiği zaman, okul performansını ve ilişkilerini etkilese de, okul personeli müdahale etmekten daha az sorumlu tutulmaktadır.

Cezai Korkular

Geleneksel zorbalanın güçlerini kullanmalarının bir yolu, kimseye söylememeleri, para ödemeleri veya belirli görevleri yerine getirmeleri için mağdurlarını tehdit etmeleridir. Bu nedenle, geleneksel zorbalık kurbanları, başkalarına mağduriyetlerini anlatırlarsa zorbalık mağduriyetlerinin artacağından endişe duymaktadırlar. Her ne kadar intikam korkusu siber zorbalığa da eşlik etse de, bilgisayar ve telefon kullanım haklarından mahrum edilmeleri birçok siber zorbalık mağduru için daha büyük sorun teşkil etmektedir. Çünkü çocuklarının siber şiddet kurbanı olduğunu duyan birçok ebeveyn için, bu ilk bakışta en mantıklı ilk adımdır. Ancak, bilgisayarın ve cep telefonunun çocuğun sosyal yaşamının kilit unsurları olduğu göz önüne alındığında, teknoloji kullanım haklarından mahrum etmek mağduru cezalandırmak anlamına gelmektedir.

Seyirci

Geleneksel zorbalık eylemlerinin çoğu, seyircilerin veya tanıkların rolünü üstlenen diğer kişilerin varlığında ortaya çıkmaktadır. Bu seyircilerden bazıları zorbayı tahrik etse veya kurbanı savunabilse de, izleyici rolündekilerin çoğu sadece izlemek ve olaylara şahit olmakla yetinmektedir. Sessiz kalsalar bile varlıkları, hem mağdur hem de fail bakımından çok şey ifade etmektedir. Fail için, pasif bir seyirci sessizliği genelde destek anlamına gelmektedir; mağdur için, izleyicinin yalnızca varlığı zaten acı verici ve küçük düşürücü bir durum ortaya çıkarmaktadır.

Siber zorbalıkta, seyirciler farklı bir rol oynar ve istekli veya isteksiz olabilmektedir. Bir seyircinin oynadığı rol, siber zorbalığın gerçekleştiği ortama göre değişiklik gösterebilir. Örneğin, sohbet odalarında bir izleyici, bir mağdur ile bir fail arasında bir şiddet eylemine şahit olabilir veya elektronik zorbalığa katılabilmektedir. Her ne kadar ampirik verilere ihtiyaç duyulsa da, siber zorbalığa maruz kalanların sonunda siber zorbalıkta geleneksel zorbalardan daha fazla yer almalarının muhtemel olduğunu tahmin etmek güç değildir. Neden? Her şeyden önce, siber zorbalık ne fiziksel yetenekler ne de geleneksel

zorbalık için gerekebilecek sosyal cesaret gerektirmektedir. Örneğin, yaşça büyük olmak siber zorbalıkta önemli değildir; küçük bir çocuk bir siber zorbalık ortamında kolayca kendine yer bulabilmektedir. İkincisi, İnternet ortamının sağladığı anonimlik ve hedefin insani tarafını unutmaya eğilimi, siber zorbalığa katılmayı geleneksel zorbalıktan daha kolay hale getirmektedir.

2.1.2. Siber Zorbalık Türleri

Araştırmacılar siber zorbalık türlerini sınıflamada ortak bir yapıda buluşmamaktadır (Padır, Eroğlu ve Çalışkan, 2015). Siber zorbalık, yapılan eylemlerin içeriğine göre (Willard, 2005) ve siber zorbalık için kullanılan iletişim aracına göre (Smith vd. 2008) sınıflanmaktadır. Siber zorbalığın sınıflandırılmasında en sık olarak kullanılan sınıflama Willard (2005)'a ait olan sınıflamadır. Willard (2005, 2007), siber zorbalığın sınıflamasını yapılan eylemin içeriğine göre gruplandırmaktadır. Aşağıda siber zorbalık için yaygın olarak kullanılan yöntemlerden oluşan sınıflama yer almaktadır (Akyüz, 2019: 16):

1. Çevrimiçi Kavga (Flaming): Çevrimiçi ortamlarda kaba, öfkeli ve uygun olmayan mesajlar kullanmak şeklinde tanımlanmaktadır. Çevrimiçi kavgalara daha çok çevrimiçi oynanan oyunlarda, forum sitelerinde, sohbet odalarında, paylaşımların altında bulunan yorum kısımlarında karşılaşılmaktadır (Willard, 2007; Hinduja ve Patchin, 2015). Çevrimiçi kavgaların herkese açık bir alanda gerçekleşiyor olması nedeni ile bu kavgalara şahitlik eden kişiler de bulunmaktadır. Bu kişiler zaman zaman kavgaları desteklerken zaman zaman da sakinleştirme rolünü üstlenmektedir (Willard, 2007: 5-6).

2. Zarar Verme (Harassment): Tekrarlayan şekilde rahatsız edici, kaba, tehdit ve hakaret içeren mesajlar göndermek, kişinin güvenliğine yönelik olarak endişe duymasına neden olacak çevrimiçi etkinliklerde bulunmak, kişinin korkmasını neden olacak çevrimiçi etkinliklerde bulunmak, casus yazılım ve virüs kullanarak kişiyi izlemek bu kapsama girmektedir. Çevrimiçi kavgadan farklı yanı sıra sürekli şekilde gerçekleşmesidir (Özer, 2016; Willard, 2007).

3. Karalama, İftira Atma (Denigration): Bir kişinin hakkında kendi itibarına zarar verecek nitelikte acımasız dedikodu ya da söylentiler yayma, kişi ile internet ortamında dalga geçme, aşağılama, dedikodu yayma şeklinde ortaya çıkmaktadır (Willard, 2007: 7-8).

4. Farklı Kimliğe Bürünme (Impersonation): Sahte hesap ile kişinin yerine geçmek, onu taklit etmek, kişiyi utandıracak ve zarar verecek mesajlar göndererek kişiyi çevresine karşı zor duruma düşürmek şekilleri ile ortaya çıkmaktadır (Willard, 2005). Amaç kişinin saygınlığını azaltmak, ilişkilerini bozmak ve karşıdaki kişiye sıkıntı vermektir (Özer, 2016). Bu siber zorbalık türü kişisel internet sayfası, blog ve sosyal ağ üzerinden gerçekleştirilmekte, kişinin ismi ile başka kişilere mesaj gönderilmekte, kişinin gerçekleştirmediği bir suçtan sorumlu olmasına neden olmaktadır (Willard, 2007: 8).

5. İfşa Etme (Outing): Kişinin resim ve videolarının, sırlarını, utandırıcı bilgilerinin cep telefonu aracılığı ile diğer telefonlara gönderilmesi, web sitelerinde paylaşılması şeklinde ortaya çıkmaktadır (Willard, 2005).

6. Kandırmak (Tricking): Kişileri kandırarak güvenlerini kazanmak, dost gibi görünmek, bu sayede istediklerini yaptırmak ve gizli bilgilerini edinmek ve elde edilen bilgileri internet üzerinde paylaşmak şeklindedir (Willard, 2005).

7. Dışlamak (Exclusion): Birini arkadaş listesi veya oyun gibi çevrimiçi bir gruptan kasten uzak tutmak, katılmasını engellemeye çalışmak, kasıtlı olarak kişiyi uzaklaştırma olarak tanımlanmaktadır ve büyük bir duygusal etkiye neden olmaktadır (Kowalski ve Limber, 2007).

8. Utandırma: Kişiyi utandıracak zor kullanma, saldırganlık ile gerçekleştirilen anların teknolojik araçlar ile kaydedilmesi ve çevrimiçi ortamlarda diğer kişiler ile paylaşılması şeklinde tanımlanmaktadır (Willard, 2005).

9. Sexting: Kişinin cinsel içerikli resim ve görüntülerinin paylaşılması şeklinde tanımlanmaktadır (Waller, 2009; Willard, 2005).

Smith vd. (2008) siber zorbalığı kullanılan iletişim araçlarına göre cep telefonu, metin mesajı, elektronik posta, web sitesi üzerinden yapılan ve fotoğraf ve video göndermek, kısa mesaj atmak, sohbet uygulaması üzerinden siber zorbalık yapmak şeklinde sınıflandırmıştır. Mishna, Saini ve Solomon (2009), siber zorbalığın yayımlama (posting), sahte tavır takınma (masquerading) ve zorlama (coercing) olmak üzere üç türü bulunduğunu yapmış oldukları araştırma sonucu ortaya koymuştur. Bir başka çalışmada siber zorbalık gerçekleştirilen eylemlerin doğrudan ya da dolaylı olarak yapılmasına ilişkin bir

sınıflamaya gidilmiştir (Riebel, Jager ve Fischer, 2009 akt. Akyüz, 2019: 17).

Arıcak (2011)'e göre zorbalığın elektronik zorbalık ve elektronik iletişim zorbalığı olmak üzere iki türü bulunmaktadır. Elektronik zorbalık daha çok teknik olarak zarar verme amaçlı olarak gerçekleştirilmektedir. Kişisel şifreleri ele geçirmek, siteleri hacklemek, spam mail göndermek ya da virüslü dosyalar göndermek elektronik zorbalığı ifade etmektedir. Elektronik zorbalık bir kişi tarafından gerçekleştirileceği gibi bir grup tarafından da gerçekleştirilebilir. Yapılan saldırılar bir kişiye ya da büyük bir kurum veya devletin yazılımlarına zarar verici şekilde olabilmektedir. Elektronik iletişim zorbalığı ise daha çok karşıdaki kişiye psikolojik zarar verme amaçlı olarak gerçekleştirilmektedir. Kişiyi bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığı ile sürekli olarak rahatsız etmek, kişiyle alay etmek, dedikodu yaymak, hakarete bulunmak, kişinin izni olmadan görüntülerini yaymak gibi eylemler elektronik iletişim zorbalığıdır ve kişilerin duygularına etki etmektedir (Arıcak, 2011 akt. Akyüz, 2019: 18). Nocentini vd. (2010) siber zorbalığı şu şekilde sınıflamıştır;

1. Yazılı-sözlü davranışlar; telefon görüşmeleri, kısa mesajlar, e-postalar, anlık mesajlaşma uygulamaları, sohbetler, bloglar, sosyal ağ toplulukları, web siteleri.

2. Görsel davranışlar; cep telefonuyla veya internet yoluyla resim ve video gönderme veya paylaşma.

3. Hariç tutmak; bilerek birini çevrimiçi bir grubun dışında bırakmak.

4. Kimliğe bürünmek; kişisel bilgilerin çalınması ve başka birinin adını ve hesabını kullanarak gizli bilgilerin ifşa edilmesi.

Özetle, siber zorbalığın sınıflandırılmasına ilişkin farklı görüşler olduğu; sınıflandırmaların yapılan eyleme, kullanılan araca, eylemin doğrudan veya dolaylı şekilde gerçekleşmesine göre yapıldığı görülmektedir.

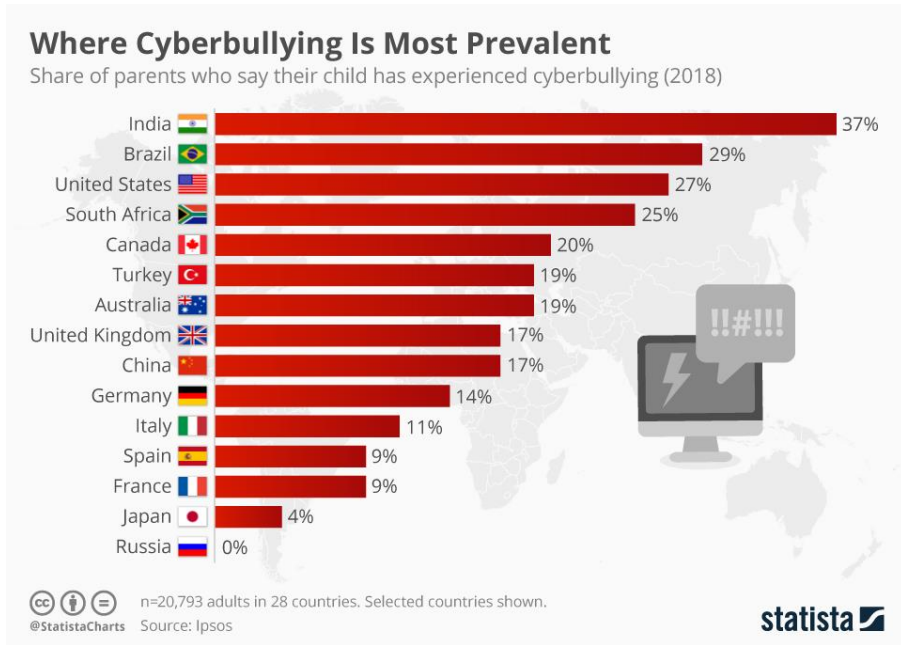
2.1.3. Siber Zorbalık İstatistikleri

Günümüzde gençler genel olarak sosyal medyadan memnun görünseler de, ister WhatsApp'ta sohbet etsinler, ister Instagram'da

fotoğraf paylaşınlar, internetin karanlık bir tarafı da vardır. Günümüzde çocuklar ve gençler hem çevrimiçi, hem de okul bahçesinde zorbalıkla başa çıkmak zorundadır. Siber zorbalık, özellikle faillerin anonim kalabilmesi nedeniyle büyük bir sorundur. Akıllı telefonların ve sosyal medyanın gençler arasında ne kadar yaygınlaştığını düşünürsek, siber zorbalık bugün ne kadar yaygın?

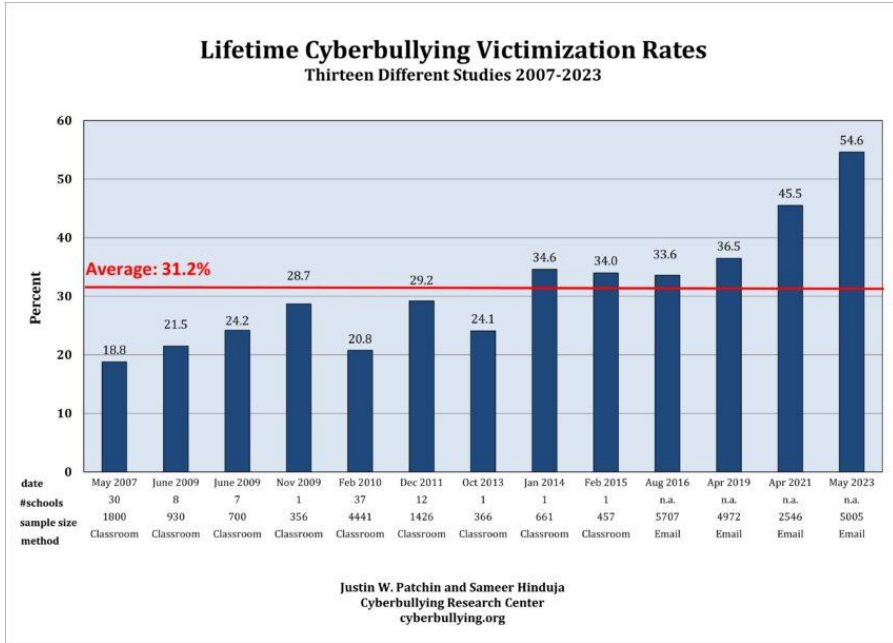
Siber Zorbalığın En Yaygın Olduğu Yerler

Ipsos, çocuklarının siber zorbalıkla karşılaşp karşılaşmadığını öğrenmek için 28 ülkedeki ebeveynler arasında bir anket düzenlemiştir. Araştırma, dünya çapındaki ebeveynlerin neredeyse beşte birinin, çocuklarının 2018'de en az bir kez siber zorbalığa maruz kaldığını söylediğini ortaya koymuştur. Sorunun en yüksek örnekleri, ebeveynlerin yüzde 37'sinin çocuklarının siber zorbalıkla karşılaşp karşılaşp söylediğini Hindistan'da kaydedilmiştir. Bu toplamın yüzde 14'ü sorunun düzenli olarak yaşandığını söylemiştir. Sorun, ebeveynlerin %27'sinin çocuklarının bunu deneyimlediğini söylediği Amerika Birleşik Devletleri'nde de nispeten yaygındır; bu rakam 2011'deki %15'lik orana göre artmıştır. Avrupa'da, işler biraz daha karışıktır; İngiltere'deki ebeveynlerin %17'si bunu doğrulamıştır. Başka yerlerde, örneğin İtalyan ebeveynlerin %11'ü çocuklarının bunu deneyimlediğini söylerken, İspanya ve Fransa'da bu oran %9'dur. İlginç bir şekilde, araştırma siber zorbalığın Rusya'da bir sorun olmadığını, ankete katılan ebeveynlerin %0'ının çocuklarının bunu deneyimlediğini söylemiştir. Türkiye de ise bu oran %19 gibi yüksek bir orandadır.

Ebeveynlerin gözünden Çocuklarının Siber Zorbalığa Uğrama Oranları (statista.com)

Siber Zorbalık Araştırma Merkezi, 2002'den beri ortaokul ve lise öğrencilerinden veri toplamaktadır. On altı benzersiz projede Amerika Birleşik Devletleri genelindeki ortaokul ve lise öğrencilerinden 35.000'den fazla öğrenciye anket uygulanmıştır. Aşağıdaki iki grafik, son on iki çalışmada hayatlarının bir noktasında siber zorbalığa maruz kalan katılımcıların yüzdesini göstermektedir. En eski iki çalışma, (2004 ve 2005'ten) çevrimiçi kolaylık örnekleri oldukları ve bu nedenle diğer çalışmalarla kolayca karşılaştırılmadıkları için bundan hariç tutulmuştur. En son on üç siber zorbalık çalışmasının hepsi bilinen popülasyonların rastgele örnekleridir ve bu da gelişmiş güvenilirlik, geçerlilik ve genelleştirilebilirlik sağlar. Bu verileri zaman içinde çubuk grafikler olarak sunsak da, her çalışma farklı bir örneği temsil ettiği için oranları zaman içinde karşılaştırmak risklidir. Bu özellikle daha önceki okul tabanlı örneklerimiz için geçerlidir. Ancak 2016'dan bu yana, örneklerin hepsi yaş, cinsiyet, ırk ve ülkenin bölgesi temelinde genç nüfusun temsili olması için ulusal bir ABD nüfusundan seçilmiştir. Her bir örnek hakkında daha fazla ayrıntı için Research in Review ekini inceleyebilirsiniz (cyberbullying.org).

Tablo 1: Siber Zorbalık Mağdurları Araştırması Oranları (2007-2023).

Siber Zorbalık Araştırma Merkezi 2002'den beri ortaokul ve lise öğrencilerinden veri toplamaktadır. 16 projede Amerika Birleşik Devletleri genelindeki ortaokul ve lise öğrencilerinden 35.000'den fazla öğrenciye anket uygulanmıştır. En son on üç siber zorbalık çalışmasının hepsi bilinen popülasyonların rastgele örnekleridir ve bu da gelişmiş güvenilirlik, geçerlilik ve genelleştirilebilirlik sağlamıştır. 2016'dan bu yana, örneklerin hepsi yaş, cinsiyet, ırk ve ülkenin bölgesi temelinde genç nüfusun temsili olması için ulusal bir ABD nüfusundan seçilmiştir. Tabloya baktığımızda 2007-2023 yılları arasında ABD de siber zorbalık oranları artış göstermektedir. Bu durum üzerinde tedbirler alınması gerekmektedir.

Siber Zorbalık İstatistikleri [2023]

Dijital çağ büyümeye devam ederken, internete bağlı cihazların yaygınlığı da artmaktadır ve siber zorbalığı giderek daha yaygın bir taciz biçimi haline getirmektedir. Bu sorunun gerçek kapsamı nedir ve bu sanal tehdit kaç kişinin hayatına dokunmaktadır. Siber zorbalığın ergenlik öncesi, ergenlik çağındaki ve hatta yetişkinler üzerinde etkisi vardır

Temel siber zorbalık istatistikleri

Aşağıda 2023 itibarıyla en önemli siber zorbalık istatistikleri yer almaktadır.

-2021'de çevrimiçi taciz, internet kullanıcılarının %41'ini etkiledi ve %27'si fiziksel tehditler, cinsel taciz ve takip gibi ciddi taciz biçimleri yaşadı. [Statista]

-2023'ün başından itibaren dünya çapında 5,16 milyar kişi interneti kullandı ve bu da küresel nüfusun %64,4'ünü oluşturmaktadır. Ayrıca, 4,76 milyar kişi sosyal medyada aktifti. [Statista]

-Son altı ayda on kişiden sekizi işyerinde siber zorbalıkla karşılaştı. [The International Journal of Human Resource Management]

-2021'de siber zorbalığa maruz kaldığını bildiren öğrenci sayısı 2011'e kıyasla %55 artmıştır. [Cyberbullying Research Center]

-Siber zorbalık, ergenlik öncesi çocukların (8-12 yaş) %20'sini etkilemiştir. [Cyberbullying Research Center]

-10-18 yaş arası çocukların yarısı siber zorbalığa maruz kaldı. [Avrupa Komisyonu]

-Ergenlerin %28'i birden fazla türde siber zorbalıkla karşılaştı. [Pew Araştırma Merkezi]

-Öğretmenlerin en büyük güvenlik endişesi siber zorbalıktır. [Google]

-2022'de dünya çapındaki çocukların %60'ı 2021'e göre siber zorbalık konusunda daha fazla endişeliydi. [McAfee]

-2022'de siber zorbalık ebeveynlerin %34'ünü endişelendirdi ve yaklaşık %60'ı çocuklarının siber zorba olabileceğinden korkmaktadır. [McAfee]

-Ocak 2021'de ABD'deki siber zorbalık mağdurlarının %75'i Facebook'ta hedef alındı ve Twitter ile Instagram'ı her biri %24 oranında takip etmiştir. [Statista]

Gençler sosyal medyayı nasıl kullanıyor? (findmysoft.com)

Pew Araştırma Merkezi'ne göre, 2022'de gençlerin sosyal medya kullanımı 2015'e göre şu şekilde karşılaştırılabilir:

YouTube: %95 (2015 için veri yok)

TikTok: %67 (2015 için veri yok)

Instagram: 2022'de %62, 2015'te %52

Snapchat: 2022'de %59, 2015'te %41

Facebook: 2022'de %32, 2015'te %71

Twitter: 2022'de %23, 2015'te %33

Twitch: %20 (2015 için veri yok)

WhatsApp: %17 (2015 için veri yok)

Reddit: %14 (2015 için veri yok)

Tumblr: 2022'de %5, 2015'te %14

Ergenlik öncesi çocuklar (8 ila 12 yaş arası) ve siber zorbalık (findmysoft.com). İşte 2023'te ergenlik öncesi çocuklar ve siber zorbalık hakkında bazı önemli gerçekler:

Siber zorbalık ergenlik öncesi çocukların %20'sini etkilemektedir
%15'i kendileri siber zorbalığa uğradı (%6'sı birçok kez, %8,5'i bir veya iki kez).

%15'i siber zorbalığa tanık oldu.

%14'ü okulda başkalarına en az bir kez zorbalık yaptı (yaklaşık %2'si bunu birkaç kez yaptı). [Siber Zorbalık Araştırma Merkezi]

Siber zorbalık, ergenlik öncesi çocukları çeşitli şekillerde etkiler:

Öz saygılarına zarar verir (%70)

Arkadaşlıklara zarar verir (%33)

Okul eğitimini etkiler (%6,5)

Fiziksel sağlık sorunlarına neden olur (%3,1)

Başka etkilere yol açar (%16,2) [Siber Zorbalık Araştırma Merkezi]

İşte ergenlik öncesi çocukların siber zorbalığa uğramaktan kurtulmayı başarmalarının yolu:

Siber zorbayı engelledi (%60,2)

Ebeveynine söyledi (%50,8)

Kişiyi görmezden geldi (%42,8)

Web sitesine veya uygulamaya bildirdi (%29,8)

Cihazdan uzaklaştı veya ara verdi (%29,6)

Okula bildirdi (%11,8)

Siber zorbalığı yapan kişiyle konuştu (%11)

Listelenmeyen diğer yöntemleri kullandı (5,9%)

Hiçbir şeyin işe yaramadığını gördü (2,0%) [Siber Zorbalık Araştırma Merkezi]

Ergenlik öncesi çocukların %66'sı siber zorbalık mağdurlarına yardım etti. [Siber Zorbalık Araştırma Merkezi]

Ergenlik öncesi çocukların başkalarına yardım etmekten çekinmelerinin en önemli üç nedeni şunlardır:

%35'i durumu daha da kötüleştireceğinden korktu.

%34'ü ne yapacağını bilmiyordu.

%27'si bunu çevrimiçi olarak nasıl bildireceğini bilmiyordu. [Siber Zorbalık Araştırma Merkezi]

13-16 yaş aralığındaki gençlerin sosyal medyada siber zorbalığa uğrama olasılığı daha yüksekken, 9-10 yaş aralığındaki çocukların oyun sitelerinde işkenceye uğrama olasılığı daha yüksektir. [Avrupa Parlamentosu]

Dünya genelindeki çocukların %34'ü siber zorbalıktan kaçmak için hesaplarını devre dışı bıraktı. [McAfee]

Ergenler (13 ila 17 yaş arası) ve siber zorbalık

Bir sonraki siber zorbalık istatistikleri 13 ila 17 yaş arası ortaokul ve lise öğrencilerine odaklanıyor. Bu yaş grubunun dijital ortamında siber zorbalığın yaygınlığı ve sonuçları hakkında bilgi edinin.

Ergenler arasında siber zorbalık ne kadar yaygındır?

Siber zorbalığın ergenler arasında yaygın olduğu bilinmektedir, ancak ne kadar yaygındır?

-ABD'li ergenlerin %46'sı 2022'de siber zorbalığa maruz kaldı. [Pew Araştırma Merkezi]

-Dünya çapındaki gençlerin %57'si tanıdıkları biri tarafından ve %45'i yabancılar tarafından siber zorbalığa uğramıştır [McAfee]

-2022'de 8-17 yaş arası çocukların %84'ü çevrimiçi zorbalığa maruz kalırken, zorbalığa şahsen maruz kalanların oranı %61 oldu. [Office of Communications UK]

-Ergenlerin %28'i birden fazla siber zorbalık türüyle karşılaştı. [Pew Araştırma Merkezi]

-Çoğu ülkedeki çocukların üçte biri siber zorbalığa karışmıştır. [Avrupa Komisyonu]

-Almanya, Romanya ve İsviçre, sırasıyla %49, %45 ve %43 oranında ergenle en yüksek çevrimiçi zorba yüzdelerine sahiptir. [Avrupa Komisyonu]

-Ergen kızların %49'u, erkeklerin %43'üne kıyasla siber zorbalığa maruz kalmıştır. [Pew Araştırma Merkezi]

-Kızlar, erkeklere kıyasla görünüşleri (17% - %11) veya cinsiyetleri (14% - %6) nedeniyle daha fazla siber zorbalığa maruz kalmıştır. [Pew Araştırma Merkezi]

-Çevrimiçi taciz, 15-17 yaşındakilerde (%49) 13-14 yaşındakilere (%42) göre daha yüksekti. Daha büyük ergenler arasında, %17'si görünüşleri nedeniyle siber zorbalığa maruz kalırken, 13-14 yaşındakilerde bu oran %11'di. [Pew Araştırma Merkezi]

-Gençler tarafından bildirilen en yaygın siber zorbalık biçimleri arasında hoş olmayan yorumlar yayınlamak, söylenti yaymak ve birine zarar vermekle tehdit etmek yer alıyordu. [Siber Zorbalık Araştırma Merkezi]

-2021'de, heteroseksüel olmayan gençlerin %31,7'si ve heteroseksüel gençlerin %20,8'i siber zorbalığa uğradı. Sonuç olarak, cinsel azınlıkların siber zorbalığa uğrama olasılığı %50 daha fazla. [Statista]

Gençler arasında siber zorbalıkta kullanılan teknoloji

2021-2022 yıllarında, öğrencileri taciz etmek veya tehdit etmek için aşağıdaki çevrimiçi platformlar kullanıldı:

Özel sosyal medya mesajları (%34,6)

Kısa mesaj (%20,4)

Genel sosyal medya paylaşımları (%19,1)

Çevrimiçi sınıf (%9,2)

Çevrimiçi oyun (%8,5)

E-posta (%4,8)

Çevrimiçi toplantı platformu (%4,5)

Diğer (%1) [Pew Araştırma Merkezi]

Gençler neden siber zorbalığa uğruyor?

ABD'deki gençler görünüşleri (%15), cinsiyetleri (%10), ırk ve etnik kökenleri (%9), cinsel yönelimleri (%5) ve siyasi görüşleri (%5) nedeniyle siber zorbalığa uğradıklarını düşünüyor. [Pew Araştırma Merkezi]

-İrkçi siber zorbalık 10 yaşındaki çocukların %22'sini etkilemektedir. [McAfee]

-Siber zorbalık farklı ırk ve etnik kökenlere sahip kişiler için farklılık gösteriyor. Örneğin, beyaz gençlerin %48'i siber zorbalığa uğradığını bildirirken, Hispanik gençlerin %47'si ve siyah gençlerin %40'ı aynı şeyi söylüyor. [McAfee]

-Ebeveynlere göre, dünya çapında çocukların %28'i irksal siber zorbalıkla karşılaşmaktadır [McAfee]

-Düşük gelirli hanelerden gelen gençlerin çevrimiçi zorbalığa maruz kalma olasılığı iki kat daha fazla (%16'ya karşı %8). [Pew Araştırma Merkezi]

Gençler, siber zorbalıkla nasıl mücadele ediyor?

İşte gençler siber zorbalığı durdurmak için alınan önlemler hakkında ne düşünüyor:

-Gençlerin %66'sı ebeveynlerinin çevrimiçi tacizle başa çıkmada iyi olduğunu söylemektedir.

-Gençlerin %40'ı öğretmenlerinin siber zorbalıkla başa çıkmada iyi olduğunu söylemektedir.

-İnsanların %37'si polisler hakkında da aynı şekilde düşünümektedir

-Gençlerin %25'i sosyal medya sitelerinin en azından siber zorbalık ve çevrimiçi tacizi ele almada iyi bir iş çıkardığını söylemektedir.

-Gençlerin %18'i seçilmiş yetkililerin çevrimiçi taciz ve zorbalığı iyi ele aldığını söylemektedir. [Pew Araştırma Merkezi]

-Gençlerin siber zorbalığı azaltmaya yardımcı olacağını düşündükleri şeyler şunlar:

-Yarısı, zorbanın hesabının cezai kovuşturulmasının veya yasaklanmasının gençlerin sosyal medya tacizini büyük ölçüde azaltacağını söylemektedir.

-%42'si sosyal medya şirketlerinin zorbalık veya taciz içerikli gönderileri bulup silmeleri gerektiğini düşünmektedir

-%37'si bu platformlarda gerçek isimler ve gerçek resimler olması gerektiğini düşünmektedir. [Pew Araştırma Merkezi]

Gençler arasında siber zorbalık davranış türleri

En yaygın siber zorbalık türleri:

Grup sohbetlerinden ve konuşmalarından dışlanma (%36)

İsim takma (%32)

Asılsız söylentiler (%28)

Başkasının pahasına şaka yapma (%22)

İstemediği açık fotoğraflar gönderilmesi (%17).

Kişisel bilgi isteme (%15)

Birini "yakma" veya onunla alay etme (%12)

Fiziksel tehditler — % 12,5

Açık fotoğraflar yayınlamak— %7. [Pew Araştırma Merkezi]

Ebeveynler ve okullar siber zorbalığı durdurmak için ne yapıyor?

Ebeveynler ve okullar siber zorbalık gibi karmaşık bir sorunla nasıl başa çıkmaktadır:

*Ebeveynlerin %80'i siber zorbalık eğitimi almaktadır. Bu, %74'ünün siber zorbalık konusunda endişeli olduğu gerçeğiyle örtüşmektedir [McAfee]

*Dünya genelindeki ebeveynlerin %64'ü çocuklarıyla konuşarak onlara yardım etmeye çalışmaktadır. [McAfee]

*Ebeveynlerin %61'i çocuklarının elektronik cihazlarını siber zorbalığa karşı kontrol etmektedir. [McAfee]

*Ebeveynlerin %39'u okullarla iletişime geçmekte ve %22'si kamp danışmanlarına danışmaktadır. [McAfee]

*ABD'deki ebeveynlerin %29'u çocuklarına yardım etmek için terapi kullanmaktadır. [McAfee]

*Ebeveynlerin sadece %4'ü çocuklarına eğitim vermemekte veya yardımcı olmamaktadır. [McAfee]

*Ortaokullar %33 oranında siber zorbalık şikâyetlerini bildirmekte, bunu liseler (%30), karma okullar (%20) ve ilkokullar (%5) takip etmektedir. [CDC]

*2019-20'de, daha fazla devlet okulu (%16), 2009-10'a (%8) göre siber zorbalık şikâyeti bildirdi. [Eğitim Bilimleri Enstitüsü]

*Devlet okullarının %16'sı haftalık olarak öğrenci siber zorbalığı bildirdi. [Eğitim Bilimleri Enstitüsü]

Yetişkinler ve siber zorbalık

Her gün birçok yetişkin siber zorbalığa maruz kalmakta, ancak sorun ne kadar ciddi? Siber zorbalığın yetişkinler arasında ne kadar yaygın olduğunu, yetişkinleri nasıl etkilediğini, neden meydana geldiğini ve daha fazlasını inceleyeceğiz.

Siber zorbalık yetişkinler arasında ne kadar yaygındır?

Yetişkinlerin çevrimiçi olarak ne sıklıkla hedef alındığına dair veriler:

*2020'de Amerikalıların %41'i çevrimiçi tacize uğradı. [Pew Araştırma Merkezi]

*2021'de Amerikalıların %25'i çevrimiçi olarak fiziksel tehdit veya cinsel tacize uğradığını bildirdi. [Pew Araştırma Merkezi]

*Çevrimiçi taciz, 2014'te %16'dan 2017'de %19'a ve 2021'de %28'e çıktı. [Pew Araştırma Merkezi]

*30 yaşın altındaki yetişkinlerin %64'ü çevrimiçi tacize maruz kaldı. Çoğunluğun olduğu tek yaş grubudur. [Pew Araştırma Merkezi]

*Çevrimiçi taciz, 30 ila 49 yaş aralığındakilerin yarısını ve 50 yaş aralığındakilerin %26'sını etkilemektedir. [Pew Araştırma Merkezi]

*Amerikalılar, zorbalığın önlenileceğini düşünmektedir.

*%51 zorbaları engellemenin işe yarayacağını düşünmektedir..

*%48 platformların kullanıcı kimliğini zorunlu kılmasını istemektedir.

*%43 zorbaların ve tacizcilerin kovuşturulmasını istemektedir.

*%40 sosyal medya şirketlerinin zorbalık ve taciz içerikli paylaşımları silmeleri gerektiğini düşünmektedir. [Pew Araştırma Merkezi]

Yetişkinler siber zorbalıktan ne kadar etkileniyor?

Siber zorbalık söz konusu olduğunda bazı gruplar diğerlerinden daha savunmasız olabilmektedir..

*Yetişkin erkekler kadınlardan daha fazla siber zorbalığa uğramaktadır: %43'e karşı %38. [Pew Araştırma Merkezi]

*Çevrimiçi taciz, LGBT bireylerde (%68) heteroseksüel bireylere (%39) göre daha yüksek. [Pew Araştırma Merkezi]

*Kadınların %61'i ve erkeklerin %48'i kendilerine yönelik internet tacizinin büyük bir sorun olduğunu düşünmektedir. [Pew Araştırma Merkezi]

*Kadınların, en son çevrimiçi taciz deneyimlerinden rahatsız olduklarını bildirme olasılıkları erkeklerden iki kat daha fazladır (%34'e karşı %14). [Pew Araştırma Merkezi]

*Çevrimiçi tacize uğrayan erkeklerin %61'i ve kadınların %36'sı, en son yaşadıkları olaydan rahatsız olmamıştır. [Pew Araştırma Merkezi]

*Çevrimiçi tacize uğrayan kişilerin %24'ü, en son yaşadıkları olayın son derece üzücü olduğunu söylemektedir. [Pew Araştırma Merkezi]

Yetişkinler arasında çevrimiçi nefretin nedenleri

Yetişkinlerin genellikle çevrimiçi tacize uğramasının nedenleri hakkında bazı önemli gerçekler:

ABD'deki siber zorbalık mağdurlarının %55'i siyasi görüşleri nedeniyle saldırıya uğrarken, %35'i fiziksel görünüşleriyle ilgili nefret yaşamıştır. [Statista]

Çevrimiçi tacize uğrayan lezbiyen, gey ve biseksüel yetişkinlerin %50'si bunun cinselliklerinden kaynaklandığına inanmaktadır.[Pew Araştırma Merkezi]

Yetişkinler nerede siber zorbalığa uğramaktadır?

Siber zorbalık hangi platformlarda daha sık gerçekleşiyor? Çevrimiçi tacizin çoğu sosyal medyada gerçekleşiyor ve siber zorbalık mağdurlarının %75'i saldırıların orada gerçekleştiğini belirtmektedir. [Pew Araştırma Merkezi]

Siber zorbalığa karşı sosyal medya eylemleri

Birkaç sosyal medya devinin platformlarındaki çevrimiçi tacizi nasıl ele aldığı.

*Facebook, 2021'in 4. çeyreği ile 2022'nin 3. çeyreği arasında 56,6 milyon nefret söylemi gönderisini silmiştir. [Statista]

*2022'nin 3. çeyreğinde silinen YouTube yorumlarının %62'si spam, aldatıcı veya hileliydi. %15,1'i çocuk güvenliği, %15,4'ü taciz ve siber zorbalık ve %6,8'i nefret veya istismar nedeniyle kaldırıldı. [Statista]

*YouTube, 2022'nin 3. çeyreğinde topluluk kurallarını ihlal ettiği için 737,51 milyon yorumu sildi. Platform, benzer nedenlerle 2020'nin 2. çeyreğinde yaklaşık 2 milyar yorumu silmiştir. [Statista]

Çevrimiçi oyunlarda siber zorbalık

Taciz, çevrimiçi oyunlarda yaygın bir olaydır. Şu istatistiklere bir göz atın:

*Amerikalı yetişkin oyuncuların %88'i olumlu çevrimiçi sosyal karşılaşmalar yaşamış, ancak %74'ü çevrimiçi tacizle de karşılaşmıştır. [Anti-Defamation League]

*Fiziksel tehditler, takip ve sürekli taciz oyuncuların %65'ini etkilemiştir. [Anti-Defamation League]

*Çok oyunculu internet oyuncularının %29'u ifşa edilmiştir. [Anti-Defamation League]

*Çoğu oyuncu aşağıdaki oyunlarda tacize uğramıştır.

DOTA 2 (%79)

Counter-Strike: Global Offensive (%75)

Overwatch (%75)

PlayerUnknown Battlegrounds (%75)

League of Legends (%75). [Anti-Defamation League]

*Taciz edilen çevrimiçi çok oyunculu oyuncuların %53'ü şu sebeplerden dolayı hedef alındıklarını düşünmektedir:

-İrk/etnik köken - Siyah veya Afrikalı Amerikalıların %31'i, Hispanik/Latinlerin %24'ü ve Asyalı Amerikalıların %23'ü

-Din — Yahudilerin ve Müslümanların %19'u

-Cinsiyet — Kadınların %38'i

-Cinsel yönelim — LGBTQ+ oyuncuların %35'i [Anti-Defamation League]

*Zorbalığa uğrayan çevrimiçi çok oyunculu oyuncuların %23'ü, dostça olmayan ortamlara sahip oyunlardan kaçınmakta. %19'u taciz nedeniyle oyunlardan ayrılmaktadır. [Anti-Defamation League]

*Çevrimiçi çok oyunculu oyuncuların yalnızca %27'si tacizin oyun deneyimlerini etkilemediğini söyledi, bu da %73'ünün bundan etkilendiğini göstermektedir. [Anti-Defamation League]

İstatistik Kaynakları

1. Association of Online Risk Factors With Subsequent Youth Suicide-Related Behaviors in the US — JAMA Network

2. How children (10-18) experienced online risks during the Covid-19 lockdown - Spring 2020 — European Commission

3. Detecting the Usage of Vulgar Words in Cyberbully Activities from Twitter — International Journal on Adv. Science Engineering IT

4. Cyberbullying Among Young People — European Parliament
5. Online Safety & Parents — Google
6. Cyber Victimization and Depressive Symptoms: A Mediation Model Involving Sleep Quality — Sleep Research Society
7. Relationship between cyberbullying roles, cortisol secretion and psychological stress — Computers in Human Behavior
8. Understanding the relationship between experiencing workplace cyberbullying, employee mental strain and job satisfaction: a disempowerment approach — The International Journal of Human Resource Management
9. U.S. internet users who have experienced cyber bullying 2021 — Statista
10. Facebook: hate speech content removal as of Q4 2022 — Statista
11. U.S. children who have been victims of cyberbullying 2021, by sexual orientation — Statista
12. Distribution of video comments removed from YouTube worldwide Q3 2022, by reason — Statista
13. Share of videos removed from YouTube worldwide Q3 2022, by reason — Statista
14. U.S. cyber bullying environments 2021 — Statista
15. Tween Statistics (9- to 12-year-olds) — Cyberbullying Research Center
16. Summary of Our Cyberbullying Research (2007-2021) — Cyberbullying Research Center
17. Cyberbullying: Identification, Prevention, and Response (2022 Edition) — Cyberbullying Research Center
18. Digital Dating Abuse: A Brief Guide for Educators and Parents — Cyberbullying Research Center
19. Free to Play? Hate, Harassment, and Positive Social Experiences in Online Games — Anti-Defamation League
20. Teens and Cyberbullying 2022 — Pew Research Center

21. The State of Online Harassment — Pew Research Center
22. Teens, Social Media and Technology 2022 — Pew Research Center
23. The 2021 National School Climate Survey — GLSEN
24. Self-Harm, Suicidal Behaviours, and Cyberbullying in Children and Young People: Systematic Review — JMIR Publications
25. More Dangers of Cyberbullying Emerge—Our Latest Connected Family Report — McAfee
26. Fast Fact: Preventing Bullying — CDC
27. Report on Indicators of School Crime and Safety: 2021 — Institute of Education Sciences

2.1.4. Siber Zorbalık Araştırmaları

Zorbalık ve mağduriyet üzerine yapılan araştırmalar geleneksel olarak açık saldırganlığa odaklanmıştır. Son zamanlarda, araştırmacılar sosyal yönelimli bir saldırganlık ve mağduriyet biçimine destek bulmuşlardır (Crick ve Grotpeter, 1995; Lagerspetz, Bjorkqvist ve Peltonen, 1988). Fiziksel saldırganlığın aksine, başkalarına fiziksel hasar veya böyle bir hasar tehdidi yoluyla zarar veren dolaylı saldırganlık, akran ilişkilerine zarar vererek veya böyle bir hasar tehdidiyle başkalarına zarar verir (örneğin, bir akranına onu akran grubundan dışlayarak misilleme yapmak; arkadaşlığı geri çekmekle tehdit etmek) (Crick, 1995). Dolaylı saldırganlık dâhil edildiğinde, saldırganlıktaki cinsiyet farklılıkları saldırganlığın kapsayıcı yapısında daha az belirgindir. Ek olarak, kızların açık saldırganlıktan ziyade dolaylı (veya ilişkisel) saldırganlığı kullanma olasılığı daha yüksektir, muhtemelen dolaylı saldırganlık kızlar için özellikle önemli olan hedeflere zarar verdiği için (Crick ve Grotpeter, 1995) (Craig, 1997: 123).

Bugüne kadar, araştırmalar zorbalık ve kurbanlardaki dolaylı saldırganlığı incelememiştir. Crick, Bigbee ve Howes (1996), hem erkek hem de kız çocuklarının ilişkisel olarak saldırgan davranışları düşmanca ve nispeten sık görülen olaylar olarak gördüklerini bulmuşlardır. Bu nedenle, mevcut araştırmanın bir amacı, zorbalık, kurbanlar ve zorba/kurbanlar arasındaki dolaylı saldırganlık ve kurbanlaşmanın sıklıklarını incelemektir. Araştırmanın, bu tür saldırganlığın daha stresli olduğunu ve kızlarda erkeklerden daha sık

görüldüğünü gösterdiği göz önüne alındığında (Cairns, Cairns, Neckerman, Ferguson ve Gariepy, 1989; Crick ve Grotper, 1995; Lagerspetz ve diğerleri, 1988), kadın zorbalının erkek zorbalardan daha fazla dolaylı saldırganlık bildireceği varsayılmıştır. Dahası, çocukların raporları, hem erkeklerin hem de kadınların dolaylı saldırganlıkla kurbanlaştırıldıklarını bildirdiklerini göstermektedir (Crick ve diğerleri, 1996). Bu nedenle, erkek ve kadın mağdurların nispeten benzer dolaylı mağduriyet düzeyleri bildirecekleri varsayılmıştır (Craig, 1997: 123).

Yapılan araştırmalarda depresyon ve kaygı arasındaki ilişkiye bakıldığında, çocukların duygusal uyumunun önemli bir göstergesi olduğunu göstermiştir (Franke & Hymel, 1984; Kovacs, 1985; Parker & Asher, 1987). Olweus (1991), 13 ila 16 yaşındaki erkek çocuklarında belirgin saldırganlığın depresyonla ilişkili olduğunu bulmuştur. Benzer şekilde, Neary ve Joseph (1994) aynı ilişkiyi kızlar için bulmuştur. Slee (1995), hem erkekler hem de kızlar için mağduriyet ve depresyon arasında pozitif bir ilişki olduğunu bulmuştur. Depresyonun, mağduriyete eşlik ettiği sonucuna varmıştır. Yukarıda belirtilen çalışmalardan hiçbiri dolaylı mağduriyet, depresyon ve kaygı arasındaki ilişkiyi incelememiştir (Craig, 1997: 123).

Zorbalık tanımı gereği sosyal bir ilişkiyi (olumsuz da olsa) içerdiğinden ve sıklıkla başkalarının yanında meydana geldiğinden (Craig, Pepler, 1995), sosyal kaygı özel olarak değerlendirilmiştir. Silverman, La Greta ve Wassterin (1995), kaygının kritik özelliğinin, bir bireyin tehlike veya zarar olasılığını öğrendiği uyarılara tekrar tekrar maruz kalması olduğunu savunmaktadır. Bundan, kaygının, fiziksel veya psikolojik zarara yol açabilen zorbalığa tekrar tekrar maruz kalmanın bir fonksiyonu olarak ortaya çıkabileceği sonucunu çıkarmıştır. Silverman ve diğerleri (1995), ikinci sınıftan altıncı sınıfa kadar olan çocukların en sık ve yoğun endişesinin, kişisel zararın (yani başkaları tarafından kişisel zarar veya saldırı) olduğunu bulmuştur. Ayrıca, arkadaşları ve sınıf arkadaşlarıyla ilgili endişeler arasında reddedilme, sosyal aktivitelerden dışlanma ve başkaları tarafından görmezden gelinme yer almaktadır. Bu endişeler dolaylı saldırganlığın örnekleridir. Bu nedenle, mağdurların daha fazla depresyon ve daha yüksek kaygı seviyeleri bildirecekleri varsayılmaktadır (Craig, 1997: 124).

Araştırmacılar, zorbalık ve mağduriyetin yaygınlığında önemli sınıf ve cinsiyet farklılıkları olduğunu bulmuşlardır (Olweus, 1991; Pepler ve diğerleri, 1993; Rigby ve Slee, 1993; Whitney ve Smith, 1993). Özellikle, zorbalık ve mağduriyet yaşla birlikte azalma eğilimindedir. Erkekler kızlara göre daha fazla açık saldırganlık ve daha az dolaylı saldırganlık gösterme eğilimindedir (Crick ve Grotpeter, 1995). Son olarak, daha büyük çocuklar küçük çocuklara göre daha az açık saldırganlık gösterir (Crick ve Grotpeter, 1995; Olweus, 1991). Sonuç olarak, bu araştırmanın nihai hedefi, zorbalılar, kurbanlar, zorba/mağdurlar ve doğrudan ve dolaylı saldırganlık ve mağduriyet biçimleri açısından karşılaştırma yapan çocuklar arasındaki yaş ve cinsiyet farklılıklarını ele almaktır (Craig, 1997: 124).

Mevcut saldırganlık tanımlarını genişletmek, hem erkekler hem de kadınlar için zorbalık ve mağduriyetin yanı sıra zorbalık ve mağduriyetle ilişkili sosyal-psikolojik sorunlara ilişkin anlayışımızı geliştirebilir. Çalışmanın amaçları şunlardır: (1) Zorbalılar, mağdurlar, zorba/mağdurlar ve karşılaştırılan çocuklar arasındaki fiziksel, sözel ve dolaylı saldırganlık ve mağduriyete ilişkin cinsiyet ve sınıf farklılıklarını incelemek (2) zorbalılar, mağdurlar, zorba/mağdurlar ve karşılaştırılan çocuklar arasındaki depresyon ve kaygıya ilişkin cinsiyet ve sınıf farklılıklarını incelemek ve (3) farklı saldırganlık ve mağduriyet türleri ile depresyon ve kaygı arasındaki ilişkiyi incelemektir (Craig, 1997: 124).

Ergenler arasında, akran kurbanı olma yaygın bir halk sağlığı endişesidir. Kapsamlı araştırmalar, akran kurbanı olmanın ergenlerin ruh sağlığı (örn. kaygı, depresyon, kendine zarar verme) üzerindeki zararlı etkilerini hem eş zamanlı hem de zaman içinde belgelemektedir. Ortaya çıkan araştırmalar ayrıca, kronik bir psikososyal stres faktörü olarak kurban olmanın ergenlerin fiziksel sağlığını etkilediğini öne sürmektedir. Ergenler nispeten sağlıklı olarak kabul edilmelerine rağmen (örn. düşük hastalık oranlarına sahiptirler), yüksek oranda fiziksel semptom gösterirler ve fiziksel sağlıkları, görünümleri ve fiziksel yetenekleri hakkında kötü algılara sahip olabilirler. Bu durum, “fiziksel benlik kavramı” olarak adlandırılan bir yapıdır.

Mağdur edilen çocukların ve ergenlerin fiziksel semptomlar (örn. baş ağrısı, mide bulantısı, yorgunluk) geliştirme riskinin, mağdur edilmeyen akranlarına kıyasla daha yüksek olduğunu göstermiştir. Son yapılan araştırmalar ayrıca, hem fiziksel hem de ilişkisel akran

mağduriyeti biçimlerinin ergenler için fiziksel sağlık şikâyetleriyle ilişkili olduğunu göstermektedir. Ancak bulgular tutarlı değildir. Örneğin, Biebl ve ark., çocukluk ve ergenlik döneminde kronik olarak mağdur edilen gençlerin, mağdur edilmeyen veya daha az ısrarlı şekilde mağdur edilen akranlarına kıyasla önemli ölçüde daha fazla fiziksel sağlık şikâyeti bildirdiğini bulmuştur. İlişkisel kurbanlaştırmanın, ancak fiziksel kurbanlaştırmanın değil, lise öğrencileri arasında 18 hafta sonra, fiziksel semptomları ve uyku sorunlarını öngördüğünü bulmuştur. Buna karşılık, Espinoza ve diğerleri, günlük akran kurbanlaştırma olaylarının Meksikalı-Amerikalı ergenler için okul uyum sorunlarını öngördüğünü ancak fiziksel sağlık semptomlarını öngörmediğini bulmuştur (Hager ve Leadbeater, 2016: 330-331).

Çalışmalar ayrıca fiziksel veya ilişkisel olarak mağdur edilen ergenlerin, mağdur olmayan akranlarına kıyasla daha zayıf fiziksel öz-kavramlar bildirdiğini göstermektedir. Ergenlikte akran mağduriyetinin yetişkinler tarafından geriye dönük olarak açıklanması da zayıf öz-değerlendirmeli sağlık ile ilişkilidir. Abada vd., 16 ve 17 yaşındakilerde akran mağduriyetinin, önceki sağlık koşulları, cinsiyet ve sosyoekonomik statü kontrol edildikten sonra 2 yıl sonra daha zayıf sağlık algılarını öngördüğünü göstermiştir. Benzer şekilde, 10 yaşındaki 2 ayrı örnekleme, akran mağduriyeti 2 yıl sonra vücut kompozisyonunun daha zayıf algılarını öngörür ve ayrıca kızlar için 5 ay sonra fiziksel görünüme ilişkin daha az olumlu öz-değerlendirmeleri öngörür ancak erkekler için değil. Akran mağduriyetinin kümülatif etkilerine dair uzunlamasına bir çalışmada, hem şu anda hem de geçmişte akran mağduriyeti geçmişi olan gençler, yalnızca şu anda, yalnızca geçmişte veya hiç mağduriyet deneyimi olmayan akranlarına kıyasla sağlık ve sağlıkla ilgili işlevlerine ilişkin daha zayıf değerlendirmeler bildirdiler. Akran mağduriyetinin fiziksel sağlık üzerindeki olumsuz etkilerine dair artan kanıtlar olmasına rağmen, geçmiş araştırmalar kısa vadeli ve farklı mağduriyet türlerini (yani fiziksel, ilişkisel) tutarlı bir şekilde değerlendirmemiştir. Ergenlikte akran mağduriyetinin genç yetişkinlikte fiziksel sağlık üzerindeki uzun vadeli etkileri araştırılmamıştır. Hager ve Leadbeater, 10 yıl boyunca, 12-29 yaş aralığındaki bir örnekleme, fiziksel ve ilişkisel mağduriyetin fiziksel semptomlar ve fiziksel öz-kavram üzerindeki etkilerini incelemiştir. Fiziksel semptomlar ve fiziksel öz-kavram için ayrı gizli büyüme eğrileri tahmin edildi ve bu endişeler üzerindeki

akran fiziksel ve ilişkisel mağduriyetin eş zamanlı ve olası etkileri incelenmiştir. Hem ilişkisel hem de fiziksel akran mağduriyetinin hem eş zamanlı olarak hem de zaman içinde fiziksel sağlık sorunlarında artışlarla (yani daha fazla fiziksel semptom ve daha zayıf fiziksel öz-kavram) ilişkili olduğu bulunmuştur (Hager ve Leadbeater, 2016: 331).

Murafa ve arkadaşları (2022), Vietnam'daki okul çocuklarının COVID-19'un katı kısıtlamaları (4. dalga) sırasında sosyal medyada karşılaştıkları sorunları incelemişlerdir. Çalışma, Vietnam'ın kuzeyindeki şehirlerden rastgele seçilen 6 ve 12. sınıflardan 878 Vietnamlı gencin katıldığı bir ankete dayanmaktadır. Elde edilen istatistiksel veriler, cinsiyet, öğrenim, yaş, ikamet yeri, amaç, kullanım süresi ve sosyal ağ türünün Vietnamlı gençlerin siber zorbalığı üzerinde önemli bir etkisi olduğunu göstermiştir. Siber zorbalıkla mücadelede olumsuz strateji ve siber zorbalık deneyimi (bir özne veya kurban olarak), Vietnamlı ergenlerde siber zorbalığı güçlü bir şekilde etkileyen faktörler olarak belirlemiştir. Sosyal mesafe sırasında, Vietnamlı gençler eğlence ve iletişim amaçlı sosyal ağları kötüye kullanma eğilimi geliştirmişlerdir. Vietnamlı gençlerde sosyal ağlar aracılığıyla zorbalığın tezahürleri endişe verici bir oranda artış göstermiş ve esas olarak "zihinsel şiddet ve mahremiyet ihlali" ile "çevrimiçi dolandırıcılık ve cinsel taciz" olmak üzere 2 davranış grubuna odaklanılmıştır (Murafa ve Diğ., 2022: 519).

Zorbalık yapma ve kurban olma sıklıkla depresif semptomlarla ilişkilendirilmiştir (Connors-Burrow vd., 2009; Klomek vd., 2008; Ttofi vd., 2011). Ancak, çeşitli kişisel ve sosyal faktörler bu değişkenler arasındaki ilişkiyi açıklamak üzere etkileşime girebilir. Mevcut çalışmanın amacı, bilişsel kırılmanın, sosyal becerilerin ve sosyal desteğin zorbalık veya kurban olma ile sonraki depresif semptomlar arasındaki ilişki üzerindeki düzenleyici etkisini doğrulayarak uzunlamasına bir diatez-stres modelinin uygulanabilirliğini keşfetmektir. 498 ergenlik dönemi örneği 6. sınıftan 10. sınıfa kadar takip edildi. Sonuçlar yalnızca bir önemli düzenleyici etki ortaya koydu; 6. sınıfta yüksek düzeyde bilişsel kırılma gösteren gençlerde kurban olma, iki yıl sonra depresif semptomlarda bir artışla ilişkilendirildi. 6. sınıfta aileden daha zayıf destek ve arkadaşlardan daha güçlü destek, daha yüksek bilişsel kırılma, daha güçlü sosyal beceriler, öğretmenlerden daha zayıf destek ve 8. sınıfta arkadaşlardan daha güçlü destek, hepsi iki yıl sonra daha güçlü depresif semptomları öngördü. Müdahale için çıkarımlar tartışıldı (Connors-Burrow vd.,

2009; Klomek vd., 2008; Ttofi vd., 2011 den aktaran: Chicoine, Marcotte ve Poirier, 2021: 2).

Son dönemlerde yaşanan teknolojik gelişmeler birçok alanda kendini göstermektedir. Özellikle iletişim alanında gerçekleşen yenilikler insan ilişkilerini ve ilişki problemlerini dijital ortama taşımaya başlamıştır. İnternet üzerinden hakarete bulunma, başkalarına ait özel bilgileri okuma veya paylaşma, utandırıcı mesajlar çekme, mağdur olan kişinin resimlerini çekme ve yayma gibi davranışlar siber zorbalık adı altında değerlendirilir. Bu davranışlara maruz kalan bireyler ise siber mağduriyet yaşamaktadırlar. Bu bireylerin çeşitli ruhsal sorunlar yaşadıkları görülmektedir. Araştırmada üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeylerini farklı değişkenler açısından incelemek amaçlanmıştır. Nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modelinin kullanıldığı bu araştırmada 171'i kadın 43'ü erkek olmak üzere toplamda 214 katılımcı yer almıştır. Araştırma sonuçlarına göre siber mağduriyet ve siber zorbalığın erkeklerde kadınlara göre daha fazla görüldüğü tespit edilmiştir. Ayrıca günlük internet kullanım süresi arttıkça bireylerin daha fazla siber mağduriyet ve siber zorbalık deneyimledikleri görülmüştür. Son olarak ise siber mağduriyet ve siber zorbalık deneyimleri ile anksiyete, depresyon ve stres arasında anlamlı ilişkilerin bulunduğu tespit edilmiştir (Abudusufuer vd., 2022: 278).

Son yıllarda, kamuoyunun ilgisini çeken önemli bir konu olan zorbalığı daha iyi anlamak için birçok çalışma yürütülmüştür. Araştırmalar, hem zorbalık yapma hem de zorbalık mağduriyeti deneyimlerinin, depresif semptomların gelişimi de dâhil olmak üzere birçok olumsuz kısa, orta ve uzun vadeli sonuçla ilişkili olduğunu göstermiştir. Zorbalığın karmaşık ve dinamik bir olgu olduğu göz önüne alındığında, birkaç faktör depresif semptomların ortaya çıkmasıyla ilişkisini etkileyebilir (Swearer & Hymel, 2015). Bu bağlamda, araştırma bilişsel kırılganlığın varlığının (yani bilişsel çarpıtmalar gibi uyumsuz düşünme süreçleri; zayıf sosyal becerilerin (Segrin & Flora, 2000) veya düşük sosyal desteğin (Malecki & Demaray, 2004) zorbalık yapma veya zorbalık mağduriyeti gibi stresli bir yaşam olayı ile depresif semptomların ortaya çıkması arasındaki ilişkiyi güçlendirebileceğini ileri sürmektedir. Ancak, bugüne kadar belirlenen hiçbir çalışma bu üç faktörü bir araya getirerek bu iki tür stresli yaşam deneyimiyle etkileşimli etkilerini içeren bir diatez-stres

modelinin uygulanabilirliğini doğrulamamıştır. Amacımız bu nedenle bilişsel kırılganlığın; sosyal becerilerin; ve 6, 8 ve 10. sınıflardaki ergenlerde hem zorbalık yapma hem de zorbalık mağduriyeti ve sonrasında depresif semptomlar arasındaki ilişki üzerine arkadaşlardan, öğretmenlerden ve aileden gelen sosyal desteğin yanı sıra cinsiyet farklılıklarının varlığının incelenmesi (Chicoine, Marcotte ve Poirier, 2021: 2).

Zorbalık ve depresif semptomlar arasındaki ilişki:

Zorbalık, güç dinamikleri içeren bir durumda bir kişi veya bir grup insan tarafından (yani fail) savunmasız olarak algılanan bir kişiye (yani kurban; Olweus, 1993) yönelik gerçekleştirilen kasıtlı ve tekrarlanan olumsuz bir eylem olarak tanımlanır. Bu olumsuz eylemler, fiziksel veya sözlü zorbalık gibi doğrudan veya söylentiler yayarak veya kurbanı sosyal gruplardan dışlayarak ilişkisel zorbalık gibi dolaylı olarak ortaya çıkabilen saldırgan davranışlardır (Smith & Sharp, 1994). UNICEF'in 16. Karne Notu (UNICEF Kanada, 2020), Kanada'da 11 ila 15 yaş arasındaki ergenlerin yaklaşık %20'sinin ayda en az iki kez zorbalık mağduriyeti yaşadığını bildirdiğini göstermektedir. Ek olarak, 6, 8 ve 10. sınıflardaki Kanadalı ergenlerden oluşan bir örnekleme, erkeklerin yaklaşık %6'sı ve kızların %3'ü son birkaç ayda en az iki kez birine zorbalık yaptığını bildirirken, erkeklerin yaklaşık %14'ü ve kızların %16'sı bu sıklıkta zorbalığa uğradığını bildirdi (Dünya Sağlık Örgütü, 2020) (Chicoine, Marcotte ve Poirier, 2021: 2).

Zorbalık mağduriyeti ile depresyon veya depresif semptomlar arasındaki kesitsel ve uzunlamasına ilişkiler literatüre yerleşmiş olsa da, birkaç çalışma da zorbalık yapma ile depresyon arasında bu tür bağlantıların varlığını öne sürmüştür. Çok sayıda yörünge çalışması, ayrıca zorbalık yapma ve zorbalık mağduriyetine katılımın zamanla değiştiğini göstermektedir ve bu da zorbalık ve depresif semptomlar arasındaki bağlantı üzerine yapılan araştırmalarda gelişimsel ve uzunlamasına bir bakış açısı benimsemenin değerini desteklemektedir. Ayrıca, Swearer ve Hymel (2015) tarafından bildirildiği gibi, çok sayıda faktör zorbalık yapma ve mağduriyetin tezahürlerinin ve sonuçlarının gelişimine, sürdürülmesine veya tamponlanmasına katkıda bulunarak bu ilişkileri etkileyebilir. Bu nedenle, bu yazarlar, zorbalığa fail veya kurban olarak dahil olmanın, daha sonraki psikososyal zorlukların, örneğin depresif semptomların gelişiminde bireysel ve sosyal kırılganlık faktörlerini harekete geçiren stresli bir yaşam olayı

oluşturduğu bir diatez-stres modeline dayalı olarak bu fenomeni ele almayı öneren bir sosyal-ekolojik diatez-stres modeli önermektedir. Resmi daha da karmaşık hale getiren, bu faktörlerin etkisinin, eşsonuçluluk ve çoksonuçluluk ilkelerini izleyerek, zorbalığa dahil olmanın bir öncülü, katkıda bulunan faktörü veya sonucu olarak zamanla değişebilmesidir (Swearer ve Hymel, 2015). Bu nedenle, bu yazarlar, kanıta dayalı verileri kullanarak böyle bir modelin uygulanabilirliğini desteklemek için daha uzunlamasına çalışmalar yürütmenin önemini vurgulamaktadır (Chicoine, Marcotte ve Poirier, 2021: 3).

Beck'in Depresyonun Bilişsel Modeli (1967), bilişsel kırılganlığın (diathesis-stress model) varlığının, depresif semptomların ortaya çıkmasını öngörmek için stresli yaşam deneyimleriyle (stres) etkileşime girdiğini öne süren bir diatez-stres modelidir. Bu nedenle, bilişsel kırılganlığın varlığı, özellikle uyumsuz bilişsel şemalarda (yani, geçmiş deneyimlere dayanarak oluşturulan, kişinin kendisi, dünya ve geleceğin olumsuz ve uygunsuz zihinsel temsilleri) ve bilişsel çarpıtmalarda (yani, bir kişinin bilgiyi işlerken bir durum hakkındaki genel yargısını etkileyen düşünce hataları) belirgin şekilde ortaya çıkabilir ve bu da bir kişinin stresli yaşam olaylarının varlığında depresif semptomlar geliştirme olasılığını artırır. Beck ve Bredemeier (2016) tarafından bildirildiği üzere, birkaç çalışma depresyonun bilişsel modelini destekleyerek, stresli yaşam olayları ile depresif semptomların gelişimi arasındaki ilişkide bilişsel çarpıtmaların ve işlevsiz tutumların (depresyonla ilişkili bir bilişsel çarpıtma türü) düzenleyici bir rol oynadığını öne sürmektedir. Ayrıca, çalışmalar bilişsel kırılganlığın hem depresif semptomlarla hem de zorbalıkla doğrudan ilişkili olduğunu göstermiştir. Bu nedenle, bugüne kadar hiçbir çalışma, özellikle zorbalık olgusuyla bağlantılı olarak depresyonun bilişsel modelinin uygulanabilirliğini incelememiş olsa da, işlevsiz tutumların varlığıyla ölçülen bilişsel kırılganlığın varlığının, zorbalık yapma veya zorbalık mağduriyeti ile sonraki depresif semptomlar arasındaki ilişkide düzenleyici bir rol oynaması bekleniyordu. Örneğin, Swearer ve Hymel (2015), zorbalık yapmanın bir tehdit şemasını harekete geçirebileceğini, zorbalık mağduriyetinin ise olumsuz benlik şemalarını (örneğin, değersiz veya sevilmeyen olma algısı) harekete geçirebileceğini ve bunun da depresif semptomlar geliştirme riskini artırabileceğini belirtmiştir (Chicoine, Marcotte ve Poirier, 2021: 2).

Diğer diatez-stres modelleri, özellikle sosyal işlevsellik alanına uygulanmıştır. Örneğin psikososyal sorunların sosyal beceri eksikliği kırılabilirlik modeli ve sosyal desteğin stres tamponlama modeli (Cohen ve Wills, 1985), sosyal becerilerin ve sosyal desteğin sırasıyla depresif semptomlar gibi sonraki psikososyal zorlukları tahmin etmede stresli yaşam olaylarıyla etkileşime girdiğini öne sürmektedir. Bazı çalışmalar, stresli yaşam olaylarıyla karşı karşıya kaldıklarında, daha zayıf sosyal becerilere sahip bireylerin, daha güçlü sosyal becerilere sahip bireylere kıyasla, depresif semptomlar gibi psikososyal sorunlar geliştirme riskinin daha yüksek olduğunu öne sürerek bu yumuşatıcı etkinin varlığını desteklemektedir. Hem failerde hem de mağdurlarda hem de depresif semptomlar gösteren bireylerde zayıf sosyal beceriler gözlemlenmiş olsa da, hiçbir çalışma, zorbalık yapma veya zorbalık mağduriyeti ile depresif semptomların ortaya çıkması arasındaki ilişkiyi incelemek için psikososyal sorunların sosyal beceri eksikliği kırılabilirlik modelini uygulamamıştır. Ayrıca, bazı çalışmalar zorbalık mağduriyeti ile sosyal destek arasında bir etkileşim etkisi olduğunu gösteriyor ve zorbalık mağduriyetiyle ilgili kişilerin sosyal destek alması durumunda daha az olumsuz etkinin ilişkili olduğunu öne sürmektedir. Ancak, sosyal desteğin stresli bir yaşam olayının varlığına bakılmaksızın depresif semptomlar üzerinde doğrudan olumsuz bir etkiye sahip olması da mümkündür. Bu nedenle, yürütülen araştırma sayısının az olması ve tutarsız sonuçları nedeniyle, sosyal becerilerin ve sosyal desteğin zorbalık ve depresif semptomlar arasındaki ilişki üzerindeki koruyucu etkilerinin altında yatan mekanizmayı açıklığa kavuşturmak için daha fazla araştırmaya ihtiyaç vardır (Chicoine, Marcotte ve Poirier, 2021: 3).

Cinsiyet farklılıkları

Çalışılan değişkenler önemli cinsiyet farklılıkları sunuyor gibi görünüyor. İlk olarak, erkeklerin hem failer hem de kurbanlar açısından kızlardan daha fazla zorbalığa dahil olduğu iyi bilinen bir bulgudur. Kızlar ise ergenlikte daha fazla depresif semptom yaşadıklarını daha güçlü sosyal becerilere sahip olduklarını (Nilsen vd., 2013; Torchia, 2014) ve erkeklerden daha fazla sosyal destek algıladıklarını bildirmektedir. Son olarak, kızlar bağımlılıkla ilgili daha işlevsiz tutumlar sergiler, erkekler ise başarıyla ilgili daha işlevsiz tutumlar sergiler (Marcotte, 2013). Bu tür cinsiyet farklılıklarının varlığı gözönüne alındığında, değişkenler arasındaki ilişkiler erkekler ve kızlar arasında farklılık gösterebilir. Yine de, bu değişkenler

arasındaki etkileşimlerde erkekler ve kızlar arasındaki farklılıklar bugüne kadar yeterince anlaşılmamış olup, daha fazla çalışma gerektirmektedir (Chicoine, Marcotte ve Poirier, 2021: 3).

Bilişsel kırılganlık, sosyal destek ve sosyal becerileri birleştiren bir diatez-stres modeli birlikte ele alındığında, depresyonun bilişsel modeli (Beck, 1967), psikososyal sorunların sosyal beceri eksikliği kırılganlık modeli (Segrin, 1996) ve sosyal desteğin stres tamponlama modeli, zorbalık yapılması ve zorbalık mağduriyeti ile daha sonraki depresif semptomların ortaya çıkması arasındaki ilişkileri daha iyi açıklamaya yardımcı olabilir. Ancak, birkaç çalışma bu modelleri özellikle zorbalıkla bağlantılı olarak ele almıştır. Bu bağlamda, zorbalık yapılması veya zorbalık mağduriyeti ile daha sonraki depresif semptomlar arasındaki ilişkiyi daha iyi anlamak için, bu uzunlamasına çalışmanın amacı, bu üç diatez-stres modelini ergenler için birleştiren küresel bir modelin uygulanabilirliğini doğrulamak ve ayrıca cinsiyet farklılıklarının varlığını kontrol etmektir (Chicoine, Marcotte ve Poirier, 2021: 3)

Siber Zorbalık hakkında gerçekten ne kadar endişelenmeliyiz? Çalışmalar, çevrimiçi medya kullanarak yapılan zorbalığın hızla büyüyen bir olay olduğunu söylemektedir. Ancak siber zorbalığın, çevrimiçi ve çevrimdışının iç içe geçmiş ortamına doğru genişleyen bir zorbalık boyutundan daha fazlası ya da daha azı olduğu yargısını destekleyen güvenilir bir veri yoktur. ABD’de hükümet yetkilileri ve dünyadaki çocuk esirgeme sivil toplum kuruluşları, siber zorbalık kurbanlarına ve onların ailelerine çeşitli türde destek ve yardım sağlamaktadır. Amerika’da Sağlık ve İnsani Hizmetler Bölümü ebeveynlere, öğretmenlere ve öğrencilere kurban ve failer açısından doğan sonuçlar ve karşı önlemler konusunda bilgileri de kapsayan pratik ipuçları veren yararlı bir internet sitesi kurmuştur. Avrupa da AB Komisyonu’nun güvenlik konusundaki internet sitesi, bu olguyu ve ona karşı alınan tedbirleri öğrenmek için iyi bir başlangıç noktasıdır (Palfrey ve Gasser, 2016: 82-96).

Türkiye’de siber zorba davranışların varlığı, nedenleri ve engellenmesi konusunda çok fazla çalışma yapılmadığı görülmektedir. Son dönemde 269 ortaokul öğrencisi üzerinde yapılan bir çalışmada, bu öğrencilerden %35,7’sinin zorba davranışlar gösterdikleri, %23,8’inin hem zorba davranışlar gösterdikleri hem de kurban olarak seçildikleri

yalnızca %5,9'unun sadece zorba davranışlara maruz kaldığı; bunların %25'inin aile ya da arkadaşlarına siber zorba davranışlarla karşılaştıklarını anlattıkları, %30,6'sının bu duruma engelleme ya da karşı tepkide bulunma gibi davranışlar gösterdikleri ifade edilmiştir. Aynı araştırmacı tarafından 695 üniversite öğrencisi üzerinde yapılan bir çalışmada, katılımcıların neredeyse yarısından fazlası yazılı mesaj yoluyla siber zorbalığa maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Yine bu dönemde yaşları 14 ila 15 arasında değişen 183 öğrenci üzerinde yapılan bir çalışmada, siber zorbalıkla karşılaşan ilkökul öğrencilerinin bunun bir şaka olduğunu düşündükleri için önemsemedikleri, ortaokul öğrencilerinin ise bu davranış karşısında öfke duygusu hissettikleri, her iki grubunda bu davranış karşısında ilk seçiminin yardım istemek olduğunu belirlenmiştir (Şahin vd., 2010: 260). Dünya genelinde olduğu gibi ülkemizde de internet ve sosyal medya kullanımında artış meydana gelmiştir. Türkiye'de 2017 yılında %60 olan internet kullanan kişi oranı, 2023'de %87'ye yükselmiştir (Kemp, 2023). Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) 2023 yılı bilgi toplumu verilerine bakıldığında 2017 yılında %66,8 olan internet kullanım oranının 2023 yılında 92,9'a yükseldiği görülmektedir (TÜİK, 2023). İnternet kullanımında meydana gelen bu artışlar beraberinde siber zorbalığın da daha sık yaşanmasına neden olmaktadır.

Ülkemizde siber zorbalığın yaygınlığı ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde de siber zorbalığın ve mağduriyetin yaygın olarak karşılaşılan bir durum olduğu görülmektedir. Arıcağ vd. (2008), yapmış oldukları araştırmada öğrencilerin siber zorbalık yapma oranının %36 olduğunu ortaya koymuştur. Erdur-Baker ve Kavsut (2007), yapmış oldukları araştırmada siber zorbalığın daha çok meydana geldiği yaş grubunu, bilgi ve iletişim teknolojilerini en yoğun kullanan 14-19 yaş grubu olarak bulmuştur. Dilmaç (2009), yapmış olduğu araştırmada üniversite öğrencilerinin siber zorbalık yapma ve siber zorbalığa maruz kalma oranlarını incelemiş ve öğrencilerin %23'ünün en az bir kez siber zorbalık yaptığı, %55'inin en az bir kez siber zorbalığa maruz kaldığı sonucuna ulaşmıştır. Arıcağ (2009), yapmış olduğu araştırmada öğrencilerin %20'sinin en az bir kez zorbalık yaptığı, %54'ünün ise en az bir kez siber zorbalığa maruz kaldığı sonucuna ulaşmıştır. Tüm bu araştırmalardan elde edilen sonuçlara bakıldığında siber zorbalık yapma ve siber mağdur olma sıklığının yüksek olduğu söylenebilir (Akyüz, 2019: 21).

Korkmaz (2016)'ın yaptığı çalışmanın temel amacı, lise öğrencilerinin sergiledikleri siber zorbalık davranışlarını ve siber mağduriyet durumlarını sınıf, cinsiyet ve sosyo-ekonomik durum değişkenlerine bağlı olarak ortaya çıkarmaktır. Katılımcılara toplam 48 adet sorudan oluşan iki anket formu uygulanmıştır. Çalışmanın amacı doğrultusunda Siber Zorbalık Ölçeği (SZÖ) ve Siber Mağduriyet Ölçeği (SMÖ) kullanılmıştır. Bu çalışmada lise 10. ve 11. sınıftan 180 öğrencinin sergiledikleri siber zorbalık davranışları ve siber mağduriyet durumları sınıf, cinsiyet ve sosyo-ekonomik durum değişkenlerine bağlı olarak incelenmiştir. Bulgular göstermektedir ki sınıf cinsiyet ve sosyo-ekonomik durum değişkenlerine bağlı olarak öğrencilerin ne siber zorbalık uygulama ne de siber mağduriyete maruz kalma durumları arasında anlamlı bir farklılık yoktur. Öğrenci, öğretmen ve velilerin siber zorbalık ve siber mağduriyet durumlarına ilişkin bilgilendirilmeleri önerilmektedir (Korkmaz, 2016: 625).

Türkiye'nin yedi farklı coğrafi bölgesinde eğitim gören 7. ve 8. sınıf öğrencilerine yönelik yapılan araştırmada, sınıf açısından bakıldığında ise sekizinci sınıf öğrencilerinin, hem siber zorbalık yapma hem, de siber zorbalığa maruz kalma düzeylerinin yedinci sınıf öğrencilerine göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur. Buna göre sınıf düzeyi arttıkça siber zorbalığa kurban ve zorba olarak katılım da artmaktadır. Bu da yaş arttıkça siber zorbalık sürecine katılımın arttığı anlamına gelmektedir (Salı ve ark., 2015).

Son yıllarda artan sosyal medya kullanımıyla beraber süregelen ve yeni nesil tehlike olarak nitelendirilen “siber zorbalık”, küresel bir sorun olmaya devam etmektedir. UNICEF'in Çevrimiçi Genç Türkiye araştırmasının (UNICEF, 2019) sonuçlarına göre Türkiye'deki gençlerin internette gezinirken karşılaştıkları güvenlik riskleri arasında; zararlı yazılımlar, kişisel bilgilerin paylaşılması, yetişkinlere göre içeriğe ulaşma ve siber zorbalık yer almaktadır. Türkiye'de ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık konusundaki algı ve farkındalıklarını ölçmeyi amaçlayan ve Kocaeli Üniversitesi'nden Baştürk Akça tarafından yürütülen Siber Zorbalık Nedir? Nasıl Mücadele Edilir? Araştırması'nın sonuçlarına göre:

○ Türkiye genelinde öğrencilerin yaklaşık %12'si siber zorbalığa maruz kaldığını söylüyor.

○Öğrencilerin yaklaşık %10.5'i ise sözlü siber zorbalık yaptığını ifade ediyor.

○Siber zorbalık ve buna maruz kalan kişi oranlarının en yüksek olduğu ilin İstanbul olduğu görülüyor.

○İstanbul'da siber mağdur/kurban oranının %20'ye yaklaştığı, siber zorba olma oranının ise %15'i geçtiği ise göze çarpıyor (Akça, 2013).

2.1.5. Siber Zorbalığın Etkileri

Son yirmi yılda elektronik ve bilgisayar tabanlı iletişim ve bilgi paylaşımı katlanarak büyümesi büyük ölçüde bireylerin sosyal etkileşim, öğrenme stratejileri ve eğlence seçimini değiştirdi. Özellikle internetteki sosyal ağlarda hızlı bir artış oldu. Elektronik iletişim araçlarının kullanımı ve erişimiyle birlikte e-posta, web siteleri, anlık mesajlaşma, web kamerası, sohbet odaları, sosyal ağ siteleri, bloglar ve metin mesajlarda artış oldu. Bu elektronik iletişim araçları çocuk ve gençlerin sosyal yaşamı için kritik araçlar olarak kabul edilmektedir. İnternet, çocukların ve gençlerin gelişimi için sayısız olanaklar sağlar. Onların sosyalleşmesi, kimliklerini bulması, toplumsal ve eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesi, bilgiye kapsamlı ulaşım, eğitim ile ilgili faydalar, akademik destek ve dünya üzerinde kültürler arası etkileşim gibi birçok faydaları vardır. Etkileşimlerin çoğunluğunun olumlu ve zararsız olduğu düşünülse de, çocuk ve gençlerin geçmişe göre sanal ortamlarda daha fazla zaman geçirdiği için siber risk ve potansiyel suçlara maruz kalma olasılığı da artmaktadır (Mishna, Saini, Solomon, 2009: 1223).

Çocuklar internet kullanırken karşılaştıkları çeşitli risklerden biri de siber zorbalıktır (Görzig, 2011: 1). Siber zorba davranışlar, genel ifadeyle, interneti ve mobil telefon kullanımını içeren bir tür zorbalık olarak tanımlanmıştır. Benzer şekilde, başka bir araştırmacı siber zorbalığı; e-posta, cep telefonu ve yazılı mesaj gönderme gibi bilgi ve iletişim teknolojilerini içeren, kişisel web sitesi çökertme ve bilgilere zarar verme gibi eğilimleri gerektiren zorba davranış türü olarak tanımlamıştır. Ergenler üzerinde siber zorbalığın etkilerinin araştırıldığı bir çalışmada, siber zorba davranışların kasıtlı olarak bir kişi ya da gruba karşı internet ve mobil telefon vasıtasıyla gösterilen zorba davranışlar olarak belirlenmiştir. Zorbalık online ortamda diğer ortamlarda olduğu gibi artmaktadır. Araştırmacılar siber zorba davranışların, modern genç ve çocukların arasında online sosyal

hayatın artmasının bir sonucu olarak ortaya çıktığını ifade etmektedirler (Şahin vd., 2010, 259). Hinduja ve Patchim (2009), bir eylemin siber zorbalık olarak adlandırılabilmesi için aşağıdaki ölçütleri taşıması gerektiğini vurgulamıştır (Yaman vd. 20011: 163):

Israr edicilik: Bir davranışı yapmak için önceden tasarlamak.

Tekrar Etme: Zorba davranışların aynı biçimde sürekli gösterilmesidir.

Zarar Verme: Zarar vermenin amacı başkalarına acı çekmektir.

Bilgisayar, Cep Telefonu ve Diğer Elektronik Araçlar: Siber zorbalığı okul zorbalığından ayıran araçlardır.

Siber zorbalık, çocuklar, gençler ve yetişkinler de dahil olmak üzere, bunu deneyimleyenlerin ruh sağlığını ve refahını önemli ölçüde etkileyebilir (findmysoft.com):

Siber zorbalığa uğrayan öğrenciler uyku sorunu ve depresyon belirtileri bildirmektedir. [Uyku Araştırma Topluluğu]

İşyerinde siber zorbalık strese, ruhsal ve fiziksel hastalıklara, duygusal sorunlara, iş tatminsizliğine ve performans düşüklüğüne yol açabilir. [İnsan Davranışında Bilgisayarlar]

Siber zorbalık, mağdurlarda kendine zarar verme ve intihar riskini artırır. Siber zorbalığın faileri ayrıca intihar davranışları riski altındadır. [Tıbbi İnternet Araştırma Dergisi]

2020'de ABD'deki çevrimiçi taciz mağdurlarının %36'sı çevrimiçi faaliyetlerini durdurdu veya azalttı. Ek olarak, %25'i uyku sorunu yaşadı ve %18'i yardım için platformlarla iletişime geçti. [Statista]

Bilgisayarın ve cep telefonlarının gün geçtikçe milyonlarca insan tarafından kullanılması ve yaygınlığının gitgide artması, insanların birbiriyle iletişim ve etkileşim kurmak, bilgi toplamak, haber almak, eğlenceli zaman geçirmek, hayatlarını renklendirmek amacı ile bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanmalarını da beraberinde getirmiştir (Herring, 2002). Bilgi ve iletişim araçlarını arkadaşlık ve iletişim kurma, bilgi toplama ve eğlenme amaçları ile kullanan çevrimiçi nüfusun yanında sayısı giderek artan bir kesim interneti zarar verme, incitme, tehdit ve taciz etme, rahatsız etme gibi antisosyal amaçlar ile kullanmaktadır (Ayas ve Horzum, 2010; Erdur-Baker ve Kavsut, 2007;

Herring, 2002). Bu kötü amaçlı kullanımların ise diğer bireyler üzerinde çeşitli olumsuz etkileri bulunmaktadır.

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler gençlere denetimi ve yasaklamaları olmayan, sınırsız bir kullanım alanını da beraberinde getirmiş ve bu durum gençlerin sosyal ilişkilerinde çatışmalar yaşamalarına, kaygı bozukluklarına, depresyona, artan öfke ve düşmanlık duygusuna ve strese, ders başarılarında düşüşe yol açmıştır (Ayas, 2014; Horzum ve Ayas, 2014).

Okulda var olan ama bilinmeyen siber zorbalanın varlığı ve okulda devam eden zorbalıklar okuldaki her öğrenciyi olumsuz olarak etkilemekte, eğitimdeki eşit fırsatlardan faydalanma imkânını azaltmaktadır (Devlin'den aktaran Shariff, 2005). Akademik açıdan yetersiz olmak, siber zorbalığın ve mağduriyetin önem taşıyan yordayıcılarından birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılan araştırmalarda siber zorbalık mağduru olan öğrencilerin derslere odaklanamadıkları, kendilerini çaresiz ve dışlanmış hissettikleri için okul notlarında ani bir düşüş yaşandığı (Beran ve Li, 2005), devamsızlık sayılarında artış olduğu (Raskauskas ve Stoltz, 2007), okul ortamını güvensiz bir yer olarak tanımladıkları (Varjas, Henrich ve Meyers, 2009) sonuçlarına ulaşılmaktadır. Siber zorbalık mağduru olmanın psikolojik sorunların gelişimi için tehdit oluşturabileceğini ortaya koyan çok sayıda çalışma bulunmaktadır (Arıca, 2009; Erdur-Baker ve Tanrikulu, 2010; Ybarra, 2004). Hinduja ve Patchin (2009), yapmış olduğu araştırmada siber zorbalık ile çevrimdışı kötü muamele, duygusal ve psikolojik problemler, akademik zorluklar, düşük benlik saygısı, klinik depresyon, sosyal destek eksikliği gibi sıklıkla karşılaşılan problemlerin çakıştığı sonucuna ulaşmıştır.

Bilgi ve iletişim teknolojileri ergenler için sınırsız, kuralsız ve denetlemesi güç bir ortam sağlamaktadır. Bu durum kurulan ilişkilerde çatışmalar yaşanmasına, depresyona, kaygı bozukluklarına, öfke ve düşmanlık duygularının oluşmasına, strese neden olmakta ve öğrencilerin ders başarısını düşürmektedir. Bir araştırma siber zorbalığa maruz kalan kişilerin %13'ünün majör depresyon, %17'sinin ise minör depresyon geçirdiğini ortaya koymuştur (Ybarra, 2004). Schneider, O'Donnell, Stueve ve Robert (2012), yapmış oldukları araştırmada siber zorbalık mağdurlarının okul performanslarının ve okula bağlılıklarının düşük olduğunu ortaya koymuştur. Zorbalık mağduriyeti, depresif belirtiler ve intihar düşüncesi, kendine zarar

verme ve intihar girişimi ve psikolojik sıkıntı olasılığı ile tutarlı ve sağlam bir şekilde ilişkili bulunmuştur. Ayrıca mağduriyet ve psikolojik sıkıntı arasındaki ilişki hem siber hem de okul zorbalığı durumunda mağdur olan öğrencilerde daha güçlü değerler almaktadır.

Erdur-Baker ve Tanrıkulu (2010), yapmış oldukları araştırmada ortaokul çocuklarının (mağdur ve zorba) depresif belirtilerle ilişkisini incelemiştir. Bu incelemede siber mağdur olduklarını bildiren öğrencilerin daha yüksek düzeyde depresif belirtiler gösterdiği ortaya konmuştur (Akyüz, 2019: 22-23).

Zorbalık mağduriyetiyle ilişkili psikopatoloji

Zorbalığın, mağdurları olumsuz etkileyen ciddi bir psikososyal sorun olduğu kabul edilmektedir. Gerçekten de, zorbalık mağduriyeti, yalnızca çocukluk ve ergenlik döneminde değil, aynı zamanda yetişkin yaşamın ilerleyen dönemlerinde de psikolojik sorunların ve psikopatolojik semptomların gelişimi için ana risk faktörlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Özellikle, araştırmalar zorbalık mağdurlarının akademik zorluklar, anksiyete, uykusuzluk veya baş ağrısı gibi psikosomatik semptomlar, depresyon, kendine zarar verme davranışı ve intihar düşüncesi, psikoz, yeme bozuklukları ve travma sonrası stres semptomları yaşama olasılıklarının daha yüksek olduğunu bulmuştur. Ayrıca daha zayıf duygusal uyum ve özellikle sosyal alanda daha düşük öz saygı gösterme eğilimindedirler. Zorbalık mağduriyetinin duygusal deneyimine ilişkin nitel araştırmanın bütünleştirici bir incelemesi, analiz edilen çalışmaların %50'sinde öz saygı sorunlarının belgelendiğini bulmuştur (Hutson, 2018) (Balluerka ve Diğ., 2023: 48). İncelenen sorunlar arasında depresyon, anksiyete ve intihar düşüncesi, zorbalık mağduriyetinin en sık belirtilen duygusal sonuçlarıdır (Bottino vd., 2015, Moore vd., 2017). Bu bağlamda, yakın tarihli bir sistematik inceleme, siber zorbalık mağduriyeti ile ergenlerde intihar davranışı arasında net bir ilişki olduğunu bildirmiştir (Buelga vd., 2022), başka bir çalışma ise siber zorbalık mağdurları arasında yarından fazlasının intihar düşüncesi olduğunu ve neredeyse %20'sinin intihara teşebbüs ettiğini bulmuştur (Nagamitsu vd., 2020). Ayrıca, çocuklukta zorbalığa uğramanın, mağdurların refahı üzerinde uzun süreli olumsuz bir etkiye sahip olabileceği ve sonuçların yetişkinliğe kadar devam edebileceği yönünde artan kanıtlar bulunmaktadır (Copeland vd., 2013) (Balluerka ve Diğ. 2023: 56).

Aracılık eden bir faktör olarak öz saygı

Öz saygı, benliğe bir bütün olarak karşı olumlu veya olumsuz bir tutum olarak tanımlanmıştır (Rosenberg, 1965). Buna göre, olumlu öz saygıya sahip kişiler bireyler olarak kendilerinden memnundur ve güçlü bir öz değer duygusu hissederler, oysa öz saygısı düşük olan ve kendi yeteneklerini ve niteliklerini küçümseyen kişiler için tam tersi geçerlidir. Akran mağduriyeti ve öz saygı üzerine yapılan uzunlamasına çalışmaların iki meta-analizinde, van Geel ve ark. (2018), bu tür mağduriyetin, akranlar tarafından yapılan olumsuz değerlendirmelerin içselleştirilmesi nedeniyle daha düşük öz saygıya yol açabileceği sonucuna varmıştır. Ayrıca, meta-analizlerinin sonuçlarının öz saygı ile akran mağduriyeti arasında olumsuz bir döngünün göstergesi olabileceğini, mağduriyetin öz saygıyı düşürdüğünü ve düşük öz saygıya sahip gençlerin daha fazla mağduriyete karşı daha savunmasız olduğunu öne sürmüşlerdir (Balluerka ve Diğ. 2023: 55).

Ayrıca, depresyon ve kaygının öz saygıyla neden farklı şekilde ilişkili olduğunu açıklayabilecek iki teoriden de bahsedilmelidir. Kaygı ve depresyonun üçlü modeline göre (Clark vd., 1994), bunun nedeni kaygının yalnızca olumsuz duygulanımla ilişkili olması, depresyonun ise öz saygı gibi hem olumlu hem de olumsuz duygulanımla ilişkili olmasıdır (Watson vd., 2002). İkinci teori, bilişsel içerik özgülüğü hipotezi (Beck vd., 1992), depresif bilişlerin benlik, dünya ve gelecek hakkında olumsuz değerlendirmeleri yansıttığını, kaygılı bilişlerin ise fiziksel veya psikolojik bir tehdit beklentisini yansıttığını öne sürmektedir. Sonuç olarak, düşük öz saygı, kaygıdan çok depresyonla daha yakından ilişkili olmalıdır. Sowislo ve Orth'un (2013) meta-analizinin sonuçları, düşük öz saygı ve depresyon arasındaki ilişkiye ilişkin kırılma modeline sağlam destek sağlamaktadır. Yazarlar ayrıca düşük öz saygı ile kaygı arasındaki ilişkinin çift yönlü olduğunu ve depresyonla olan ilişkiden daha küçük büyüklükte olduğunu sonucuna varmışlardır (Balluerka ve Diğ. 2023: 42-45).

Akran zorbalığı, öz saygı, kaygı ve depresyon arasındaki ilişkiye ilişkin açıklamalara bakıldığında, bazı yazarlar zorbalık mağdurlarının sıklıkla hissettiği utanç, suçluluk, hayal kırıklığı ve korkunun düşük öz saygıya yol açtığını (Jones vd., 2014, Tsaousis, 2016) ve bunun da bu bireylerde sosyal kaygının önemli bir yordayıcısı olduğunu ileri sürmüşlerdir (Bowles, 2016, Hiller vd., 2017). Çeşitli araştırmalar düşük öz saygının depresif semptomlar için bir risk faktörü olduğunu

da bulmuştur. Literatürde düşük öz saygı ile depresyon arasındaki ilişkiye ilişkin iki ana açıklayıcı model bulunmaktadır. Duyarlılık modeli, olumsuz öz değerlendirmelerin depresyon için nedensel bir risk faktörü oluşturduğunu öne sürer, buna karşın yara izi modeli, düşük öz saygının depresyonun bir nedeni değil sonucu olduğunu, depresif dönemlerin bir kişinin öz kavramında kalıcı yaralar bırakabileceğini varsayar (Coyne ve ark., 1998, Rohde ve ark., 1990). İki modelin birbirini dışlamadığını, çünkü tanımladıkları süreçlerin aynı anda gerçekleşebileceğini belirtmek önemlidir (Balluerka ve Diğ., 2023: 38).

Öz saygının insanların hayatlarındaki önemine ve duygusal sorunlarla ilişkisini destekleyen çok sayıda çalışmaya rağmen, öz saygının zorbalık mağduriyeti ile kaygı ve depresyon arasındaki ilişkide olası aracılık etkisine yeterli dikkat gösterilmemiştir ve çok az çalışma bu etkiyi deneysel olarak incelemeye çalışmıştır. Dikkate alınması gereken bir diğer konu ise çeşitli yazarların öz saygı (Bleidorn vd., 2016, Kling vd., 1999, Quatman ve Watson, 2001), depresyon (Hyde vd., 2008, Nolen-Hoeksema, 2000) ve kaygı (Lewinsohn vd., 1998, McLean vd., 2011) düzeylerinin cinsiyete göre değiştiğini bulmuş olmasıdır. Ancak, bu yapılar arasındaki ilişkiyi analiz eden çalışmalar arasında bazıları cinsiyet etkilerinden bahsederken, diğerleri ise erkekler ve kızlar arasında hiçbir fark gözlemlenmemiştir (Sowislo ve Orth, 2013). Aynı durum, akran zorbalığı ile bu çalışmada analiz edilen değişkenler arasındaki ilişki üzerine yapılan araştırmalar için de geçerlidir: Bazı yazarlar cinsiyet farklılıkları bildirirken (Bernasco vd., 2022, Yen vd., 2013), diğerleri bildirmemektedir (Forbes vd., 2019, Storch vd., 2003) (Balluerka ve Diğ., 2023: 42-45).

Sosyal medya ve dijital forumların yaygınlaşmasıyla, kişiler tarafından paylaşılan yorumlar, fotoğraflar, gönderiler ve içerikler tanıdıklar kadar yabancılar tarafından da görülebilir. Bir bireyin çevrimiçi paylaştığı içerik -hem kişisel içerikleri hem de herhangi olumsuz, kötü veya incitici içerik- görüşlerinin, faaliyetlerinin ve davranışlarının bir tür kalıcı ve kamusal kaydını oluşturur. Bu kamusal kayıtlar, şu anda veya gelecekte bir bireyi araştıran diğer kişiler tarafından erişilebilen bir çevrimiçi kayıt olacaktır. Siber zorbalık, dâhil olan herkesin çevrimiçi itibarına zarar verebilir - sadece zorbalığa uğrayan kişi değil, zorbalığı yapan veya zorbalığa katılanlarda zarar görebilir. Siber zorbalık konusundaki endişeler şunlardır:

Dijital cihazlar, günün 24 saati sürekli olarak iletişim kurma yeteneği sunar, bu nedenle siber zorbalığa maruz kalan çocuklar devamlı rahatsız edilebilir.

Elektronik olarak iletilen çoğu bilgi, kaldırılmadığı takdirde kalıcı ve kamuya açıktır. Zorbalık yapanlar da dâhil olmak üzere olumsuz bir çevrimiçi kişinin itibarını ve hayatının diğer alanlarını etkileyebilir.

Fark Edilmesi Zor –Öğretmenler ve ebeveynler siber zorbalığın gerçekleştiğini duymayabileceği veya göremeyebileceği için, fark edilmesi daha zordur.

Yasalar ve Yaptırımlar –Siber zorbalık, teknolojinin kullanımıyla daha yaygın hale geldiğinden, siber suçlarla mücadele yasalarla da güvence altına alınmıştır.

Siber Zorbalığın Sıklığı –ABD de gençler arasındaki siber zorbalık olayları hakkında toplanan verilerin iki kaynağı vardır: Ulusal Suç Mağduru Anketi'ne (Ulusal Eğitim İstatistikleri Merkezi ve Adalet Bürosu) ait 2022 Okul Suçu Eki'ne göre, ülke çapında, 6-12. sınıflarda, 12-18 yaş aralığında, okulda zorbalığa uğradığını bildiren öğrenciler arasında (tüm öğrencilerin %19,2'si), yaklaşık %21,6'sının çevrimiçi veya mesaj yoluyla zorbalığa uğradığını bildirdiğini, bunların arasında kızların (%27,7) erkeklerin (%14,1) (yaklaşık iki katı) olduğunu göstermektedir. 2023 Gençlik Risk Davranışı Gözetim Sistemi (Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezleri), lise öğrencilerinin tahmini %16'sının anketten önceki son 12 ayda siber zorbalığa uğradığını göstermektedir (stopbullying.gov).

2.1.6. Siber Zorbalığın Belirtileri

Siber Zorbalık Belirtileri; Aşağılamak, Şantaj, Küfür, İftira Atmak, Dedikodu Yapmak, Taciz Etmek, Tehdit Etmek, Dışlamak ve Utandırmak. Siber zorbalığa uğramış çocuklarda veya öğrencilerde bazı belirtiler vardır. Avustralya hükümeti (2004), siber zorbalığa uğramış çocuklardaki belirtileri bir liste halinde yayınlamıştır (Keith-Martin, 2005: 224):

- Bilgisayarda çok zaman harcama;
- Uyku sorunu ya da kâbus görme;
- Depresif hissetmek ya da nedensiz ağlama;
- Git-gelli ruh hali; Kendini iyi hissetmemek;

- Anti-sosyal olmak ve
- Ödevlerinde geri kalma

Birinin zorbalığa maruz kaldığını gösteren birçok belirti vardır (zorbalığa uğramak veya başkalarına zorbalık yapmak konusunda). Belirtileri tanımak, zorbalığa karşı harekete geçmede önemli bir ilk adımdır. Zorbalığa uğrayan veya başkalarına zorbalık yapan tüm çocuklar yardım istemez. Zorbalığa uğradığının veya başkalarına zorbalık ettiğinin belirtilerini gösteren çocuklarla konuşmak önemlidir. Bu uyarı işaretleri depresyon veya madde bağımlılığı gibi başka sorunlara veya problemlere de işaret edebilir. Çocukla konuşmak sorunun kökenini belirlemeye yardımcı olabilir.

Siber Zorbalığa Maruz Kalmanın Psikolojik, Sosyal ve Akademik Etkileri

Araştırmalar siber zorbalığın birçok olumsuz sonuçlarının okullarda oluşan geleneksel akran zorbalığıyla benzerlikler gösterdiğini ortaya koymuştur. Beran ve Li'ye göre (2005) siber zorbalık gören çocuklar üzüntü, anksiyete, korku gibi duyguları daha fazla hissettiklerini belirtmişler, ayrıca konsantrasyon bozukluğu nedeniyle okul notlarında düşmeler olduğunu ifade etmişlerdir Ybarra ve West'e göre (2007) siber zorbalık yaşayan çocuklar okuldan kaçma, okula devamsızlık ve okula silah getirme gibi okulla ilgili davranış problemlerini daha fazla göstermişlerdir. Mitchell, Ybarra ve Finkelhor'a göre (2007) siber zorbalık deneyimi gençler arasında depresyon, madde kullanımı ve suç işleme oranlarını yükseltmektedir. Ybarra ve Mitchell'e göre (2007) siber zorbalık yapan gençlerin kuralları çiğneme, saldırganlık gibi davranış problemlerine daha yatkındırlar. Patchin ve Hinduja (2006) yaptıkları çalışmada birçok (%60'a yakın) siber zorbalık kurbanının internetteki davranışlardan olumsuz yönde etkilendiklerini ve bu davranışları okulda ve evde arkadaş ilişkilerine yansıttıklarını bulmuşlardır. Wolak'ın yaptığı çalışmada (2006) zorbalık deneyimi yaşayan gençlerin %30'u çok üzgün olduklarını ifade etmişlerdir. %24'ü aşırı derecede korkutulmuş, %22'si utandırılmıştır. Buna ilave olarak %34 genç internetten uzaklaşma, sürekli olarak olay hakkında düşünme ve çevresindeki her şeye ilgisini kaybetme gibi bir veya daha fazla stres belirtisi göstermiştir. Ybarra ve Mitchell (2004) yaptıkları çalışmada, zorbalık yapan veya kurban rolünde olduğunu belirten ergenlerin problem

davranışlar, alkol ve sigara kullanımı, depresif belirtiler ve düşük okul başarısı gösterdiklerini belirtmişlerdir (Aksaray, 2011, 418). Siber zorbalığa maruz kalmanın psikolojik, sosyal ve akademik etkileri aşağıdaki gibidir (Yaman vd., 2011: 192).

Psikolojik Etkileri	Sosyal Etkileri	Akademik Etkileri
Üzüntülü olma	Özsaygının düşmesi	Okula gitmekten korkma
Yoğun bir stres yaşama	Akran ilişkilerinde çatışma	Öğrenmede sorun yaşama
Kendini değersiz hissetme	Başkalarına güvenmeme	Okuldan kaçma
Kendisi hakkındaki bilgilerin öğrenilmesinden utanma	Arkadaşlık ilişkisi kurmada güçlük yaşama	Ders başarısının düşmesi

Tablo 2: Siber zorbalığa maruz kalmanın psikolojik, sosyal ve akademik etkileri.

2.1.7. Siber Mağduriyet ve Siber Zorbalığın Yaygınlığı

Dünya genelinde elde edilen verilerden yola çıkılarak “We are social” ve “Hootsuite” tarafından hazırlanan “Digital in 2023” raporuna göre dünya genelinde internet kullanan kişi sayısı 6 milyarı aşmaktadır. Bununla beraber insanların internette harcadıkları zamanda da artış meydana gelmiştir. İnsanlar günlük ortalama 8 saati internet üzerinde geçirmektedir. 2023 yılında 400 milyon kişi ilk mobil cihazını satın almıştır. 8 milyar dünya nüfusunun üçte ikisinin bir cep telefonu bulunmaktadır. Bu cep telefonlarının büyük kısmını akıllı telefon oluşturmaktadır. Buna bağlı olarak da sosyal medya kullanımında artış görülmektedir. Son 12 ay içerisinde her ay 8 milyon kişi sosyal medya kullanmaya başlamıştır. 2023’deki internet kullanıcılarının sayısı yıllık %7 artışla 4.021 milyara, sosyal medya kullanıcılarının sayısı yıllık %13 artışla 3.196 milyara, cep telefonu kullanıcılarının sayısı yıllık %4 artışla 5.135 milyara ulaşmıştır. Kowalski vd. (2014) yapmış oldukları araştırmada, siber zorbalık ile ilgili yapılan araştırmaları incelemiştir. Bu meta-analiz çalışmasında siber mağduriyet oranlarının %10 ile %40 değerleri arasında değişiklik gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Schneider, O’Donnell, Stueve ve Robert (2012), siber ve okul zorbalığında mağduriyetin ve bu durumun psikolojik sıkıntı ile ilişkisini incelediği araştırmalarında, araştırmaya katılan öğrencilerin son 12 ayda %15,8’inin siber zorbalığa, %25,9’unun okul zorbalığına maruz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Modecki, Minchin, Harbaugh, Guerra ve Runions (2014), yapmış oldukları araştırmada siber mağduriyet oranını %15 olarak bulmuştur.

Selkie, Fales ve Moreno (2016), siber zorbalık ve siber mağduriyetin yaygınlığını araştırdıkları çalışmalarında siber zorbalığın %1 ile %41 oranları arasında, siber mağduriyetin %3 ile %72 oranları arasında, mağdur ve siber zorba olmanın %2,3 ile %16,7 oranları arasında değiştiğini ortaya koymuştur. Escortell, Delgado, Martinez, Montegudo ve Ingles (2017), İspanya’da ilköğretim, ortaöğretim ve üniversite öğrencilerinde siber zorbalık yaygınlığı üzerine ulusal ve uluslararası çalışmaları ele alan araştırmalarında siber zorbalık mağduru öğrencilerin oranının devlet okullarında %13,8, özel okullarda %13; siber zorba oranlarının devlet okullarında % 0,4 ve özel okullarda % 0,9; seyirci oranlarının devlet okullarında %37,7, özel okulda % 38 olduğu sonucuna ulaşmıştır (Akyüz, 2019: 20).

Burnham, Wright ve Houser (2011), ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık durumundan haberdar olma, katılma ve bunlarla başa çıkma derecelerini inceledikleri çalışmalarından elde edilen sonuçlara göre öğrencilerin yaklaşık %15’i başkalarına siber zorbalık yapmakta ve neredeyse %30’u siber zorbalığa maruz kalmaktadır. Ayrıca, öğrencilerin %50’si diğerlerinin siber zorbalığa uğradığından haberdar olmaktadır. Slonje ve Smith (2008) çalışmalarındaki öğrencilerin %17,6’sının siber zorbalık mağdurları olduğunu tespit etmiştir. Li (2006), çalışmasındaki öğrencilerin dörtte birinin siber zorbalık mağduru olduğunu ve öğrencilerin altıda birinin geçmişte siber zorbalığa başvurduğunu ortaya koymuştur (Akyüz, 2019: 21).

Siber zorbalığın yaygınlığını saptamaya yönelik olarak gerçekleştirilen başka bir çalışmada gençlerin internet üzerinden bir başka kişiye yönelik zorbalık yapma oranı %12 olarak bulunmuştur. Aynı çalışmada gençlerin kurban olma oranları %4, hem zorba hem kurban olma oranları ise %3 olarak bulunmuştur (Ybarra ve Mitchell, 2004). İlerleyen yıllarda yapılan çalışmalarda bu oranlar daha yüksek değerler ile karşımıza çıkmaktadır. Örnek olarak daha ilerleyen bir tarihte yapılan çalışmada öğrencilerinin %56,1 oranında siber zorbalık mağduru oldukları ortaya konmuştur (Hoff ve Mitchell, 2009) (Akyüz, 2019: 20).

2.1.8. Siber Zorbalığa Maruz Kalan Çocuklar İçin

Yapılabilecekler

Çocukların Yapabilecekleri:

- Kişisel bilgilerinizi kimseye vermeyin ve paylaşmayın, PIN numaralarınızı, telefon numaralarınızı, vb.
- Siber zorba bir davranışa maruz kaldığınızda güvenilir bir yetişkine anlatın,
- Siber zorba mesajları okumayın,
- Mesajları silmeyin, onlar sizi harekete geçirmek için kullanılabilir,
- Sohbet odaları ve anlık mesajlar, zorbalık yoluyla sık sık bloke edilebilir, dikkatli olun,
- Tanımadığınız kişilerden gelen mesajları açmayın,
- Zorbalık yapan veya taciz eden kişiye cevap vermeyin (Keith ve Martin, 2005: 227).

Ailelerin Yapabilecekleri

Bugünün genç internet kullanıcıları yetişkin bilgisinden ve denetiminden uzakta internet dünyası içinde yer almaktadırlar. Oysaki araştırmalar internet kullanımında yetişkin gözetiminin ergenler arasındaki riskli davranışları azalttığını ortaya koymaktadır. Ybarra, Mesch ve Mitchell'e göre (2004) gençlerin %30'u günde üç veya daha fazla saat internet kullanmaktadır. İnternet kullanan gençlerin %50'si ise internetteki iletişimi sırasında anne babasının kendilerini çok az denetlediklerini ifade etmişlerdir. Anne babanın çocuğunu internette daha az denetlemesi, ergenin internette diğerlerine zorbalık yapmasını %54 artırmaktadır. Anne babalar çocuklarını internetteki taciz ve zorbalıktan korumak için çeşitli yöntemler kullanmaktadırlar. Mesch (2009) yaptığı çalışmada anne babaların %73'ünün bilgisayarı oturma odasına koyduğunu, %86'sının çocuğunun ziyaret edebileceği veya edemeyeceği siteleri belirlediğini, %66'sının internet kullanımında zaman kısıtlaması yaptığını, %66'sının sık sık ve düzenli olarak çocuğunun girdiği siteleri kontrol ettiğini, %56'sının ise bilgisayara koruyucu filtre yerleştirdiğini bulmuştur. Bunların içinde en etkili yöntem çocuğun ziyaret edebileceği siteleri belirlemek olmuştur. Benzer şekilde Dehue vd. (2007) yaptıkları çalışmada anne babaların

yarıdan fazlasının çocuklarının internet kullanım süresi ve sıklığı için kural koyduklarını ve %80'inin internette girebilecekleri ve giremeyecekleri siteleri belirlediklerini bulmuşlardır. Çocuklar genellikle internette karşılaştıkları zorbalık olayını ya inkâr etmekte ya görmemezlikten gelmekte veya zorbalığa zorbalıkla karşılık vermektedirler (Aksaray, 2011: 419).

Aşağıda ailelerin siber zorba davranışlar karşısında yapabileceklerini göstermektedir:

- Çocuklarınızın nasıl ve ne zaman internet kullandığını bilin,
- Teknolojiyi daha fazla öğrenin,
- Bloklama ya da filtreleme yazılımı takın,
- Çocuğunuza zorbalık yapılıyorsa, bu konuda çocuğunuzu konuşmak için teşvik edin,
- Çocuğunuzu internet kullanma konusunda sınırlayın,
- Aile içinde bir çevrimiçi anlaşma geliştirin. Mesela çocuklar günlük ne kadar süre internette geçirebilir. Hangi sitelere girebilir ve neler yapabilir. Bir şey onları rahatsız ederse ne yapmalı. Kişisel bilgilerini korumak için güvenli interaktif sitelerde kalmak, etik davranmak ve çevrimiçinde sorumlu davranmak gibi maddeler yazılabilir (Keith ve Martin, 2005: 227).
- Gerçek hayattaki insanlarla iletişimde çocuğunuzun uyması gereken kuralların aynısını, cep telefonu ve internet kullanımı için de uygulayın. Siber zorbalık, sanal ortamda zarar verdiği, acıya neden olduğu kadar, gerçek dünyada da bunlara neden olmaktadır.
- Çocuklarınızı, internette uygulanması gereken kurallar ve davranışlar konusunda eğitin. Teknolojinin yanlış ya da amaç dışı kullanımı sonucunda yaşanabilecek (itibarlarının zedelenmesi, okul veya polisle sıkıntı yaşama vb.) sorunları anlatın.
- Teknoloji kullanımında çocuğunuza model olun. İnternette çevrim içi (online) durumdayken, özellikle çocuğunuz yanınızda ise başkalarını rahatsız etmeyin, alay etmeyin. Araç kullanırken cep telefonuyla mesaj göndermeyin, çünkü çocuğunuz sizi izlemekte ve sizden öğrenmektedir.
- Çocuğunuzun bilgisayarda ne yaptığıyla ilgilenin.

• Çocuğunuzun internette girdiği web sayfalarından haberdar olun.

• İnternet servis sağlayıcınızdan “aile koruma paketleri” hakkında bilgi alın ve bu programları kullanın.

• Çevrim içi arkadaşların, aslında söyledikleri kişiler olmayabileceklerini ve internette gördükleri her şeyin doğru olmayabileceğini anlatın.

• Kendileri ve aileleriyle ilgili kişisel bilgileri başkalarına vermemelerini söyleyin.

• Zorbalık içeren dökümanların kopyasını saklamasını ve ileride kanıt olarak kullanabileceğini belirtin.

• Bilgisayarların IP numarasından mesajların gönderildiği adreslere ulaşılabilceğini belirtin.

• Çocuklarınızın teknoloji kullanımı ile ilgili olağan dışı davranışlarının farkında olun. Eğer çocuğunuz internet kullanımından çekiniyorsa veya bu bir saplantı haline gelmişse, sanal zorbalığın kurbanı ya da faili olabilir.

• Çocuğunuzla samimi bir iletişim yolunu açık tutun ve bunu geliştirin. Araştırmalar, online etkileşim hakkında, anne babaların, bakıcıların ve öğretmenlerin sürekli konuşmalarının önemini vurgulamaktadır (mobbing.org).

Okulların Yapabilecekleri

Siber zorbalık bazen de çocuklar okulda iken cep telefonları veya okulun internet sistemi aracılığı ile yapılmaktadır. Öğrenciler sitelere girebilmek için filtreleri ortadan kaldırıp zararlı materyalleri birbirine yönlendirebilmektedirler. Böylece siber zorbalık okulda başlayıp evi de içine alan geniş ve zararlı bir eyleme dönüşmektedir. Bu yeni olgu okul çalışanlarının yasal otorite ve sorumluluk alanlarını genişletirken endişelerinin de artmasına sebep olmuştur. Öğrencilerin okulda yasal olarak serbest iletişim kurma ve kendilerini ifade etme hakları vardır. Ancak yasalar, okul çevresinin kendine özgü bazı özelliklerinden dolayı okul çalışanlarına, öğrencilerin okuldaki diğer öğrencilerin haklarına tecavüz edecek veya okulun işlevlerini yerine getirmesine engel olacak tarzdaki iletişim ve haberleşmelerini engelleyebilme iznini vermiştir (Aksaray, 2011: 419).

Worthen'e göre (2007) okullarda siber zorbalığın vereceği zararlardan korunmak için önleme ve müdahale çalışmaları yapılmalıdır. Problemin gelişmesini beklemek yerine önlemeye çalışmak olayları daha başındayken durdurmaya veya etkisini azaltmaya yardımcı olur. Önleme, hem duygusal hem de maddi açıdan olumsuz olaylar veya davranışlar oluştuktan sonra harekete geçmekten daha faydalı ve karlıdır. Siber zorbalığın özellikleri ve etkenleri ile ilgili ne kadar çok şey bilinirse bu bilgiler önleme ve müdahale programları oluşturmada o kadar yararlı olur. Bu konularda çalışan araştırmacıların elde ettikleri bulguları okul çalışanları ve yöneticileri ile paylaşmaları gerekir. Okullarda siber zorbalık konusunda yapılacak önleme ve müdahale çalışmalarına okul, aile ve toplumun ortaklaşa katılımları çok önemlidir (Li, 2006; Ybarra ve Mitchell, 2004 b). Okul personeli sorunun ortaya çıkarılmasında lider rolü oynamalı, öğrencileri siber zorbalıktan koruyacak, aile ve toplum arasındaki işbirliğini kolaylaştıracak bir program hazırlamalıdır. Bu programın içinde yer alacak koruyucu beceri ve teknikler zorba davranışları azaltmak, sosyal davranışları geliştirmek ve öğrencinin güvende olduğu algısını geliştirmeyi amaçlamalıdır (Mason, 2008). Bu konuda yapılmış en kapsamlı program Olweus'un geliştirdiği zorbalığı önleme programıdır (Olweus vd., 1999). Bu programda zorbalığa karşı farkındalık oluşturmak, öğrencilere bu konuda bilgi vermek, onlara gözlemci olmak, zorbalık karşıtı kuralları açık bir şekilde ifade etmek bu kurallara uyulmadığında oluşacak olumsuz sonuçları ortaya koymak, olumlu yetişkin rol modelleri kullanmak gibi ayrıntılara yer verilmiştir. Olweus (1993) okullarda zorbalığın önlenmesi için işbirliği yaparak öğrenme tekniklerinin kullanılmasını, öğrencilere etkili karar verme, problem çözme, iletişim becerileri, birbirine saygılı ve kibar davranma gibi sosyal becerilerin öğretilmesini, öğretmenlere ve yöneticilere anti şiddet programlarının uygulanmasını önermektedir. Willard'a göre (2005) bu tür programlar örnek alınarak okullarda siber zorbalığı önleme ve müdahale programları geliştirilebilir. Yeni oluşturulacak anti şiddet politikalarında okullar; öğrencilerin interneti ve mobil teknolojileri şiddet amaçlı kullanmalarını yasaklamaya, bu yasağa uymadıkları takdirde kendileri için ciddi sonuçlar doğurabileceğini ifade etmeye cesaretlendirilmelidir. Willard (2005) okullarda uygulanacak siber zorbalığa müdahale programında; sınıf içi müdahaleler, bireysel müdahaleler, öğrencilerle çalışma, kurbanı destekleme, zorba ile çalışma, ailenin katılımı, toplumun müdahalesi

gibi ayrıntılı konuların yer alması gerektiğini belirtmiştir. Okullar bilgisayar ve internetin güvenilir ve sorumlu bir şekilde kullanılabilmesi için öğrencilere rehberlik etmekle de görevlidir. Öğrenciler internet ortamında özel, kişisel bilgilerini koruma konusunda bilgilendirilmeli ve karşılaşabilecekleri risklerle ilgili uyarılmalıdır (Bryce ve Klong, 2009). Diamanduros, Downs ve Jenkins (2008) yaptıkları çalışmada okullarda siber zorbalığı önlemede okul psikologlarının ve danışmanlarının rolünü araştırmışlardır. Araştırmacılara göre, okul psikologları okullarda siber zorbalıkla ilgili yapılacak çalışmalarda önemli bir role sahiptirler ve başlıca görevleri şunlardır (Aksaray, 2011: 422-423):

1. Siber zorbalığın çocuklar ve gençler üzerindeki etkileri ile ilgili farkındalık geliştirecek etkili bir lider olmalı.

2. Siber zorbalığın yaygınlığını ve ciddiyetini değerlendirmek için bu konu ile ilgili anketler uygulamak.

3. Siber zorbalığı önleyici programlar hazırlamada etkin olmak.

4. Müdahale edici stratejiler planlamak.

5. Diğer okul çalışanları ile birlikte bir takımın üyeleri gibi işbirliği içinde çalışarak bu problemle nasıl baş edilebileceğine dair politikalar geliştirmek.

• Yukarıda incelenen araştırmaların ortaya koyduğu sonuçlar, okullarda siber zorbalığı önlemek için yöneticiler, öğretmenler, okul psikolog ve danışmanlarına çok önemli sorumluluklar düşüğünü göstermektedir.

• İnternet ve cep telefonu kullanma konusunda kabul edilebilir okul politikaları belirlenebilir.

• Zorbalığın her türüsüne sıfır tolerans

• Çocuklara ve gençlere tüm zorbalık endişelerinin hassas ve etkili bir şekilde ele alınacağı konusunda güvence verin.

• Ailelere/velilere, zorbalık konusundaki endişelerinin ciddiyetle ele alınacağı konusunda güvence verin (Keith ve Martin, 2005: 227).

Siber zorbalık nedir ve çocuklar için güvenli dijital ortam nasıl sağlanır?

Siber zorbalık; Bir kişinin, bir başka kişiyi kasıtlı ve düzenli olarak rahatsız etmesi, zarar verme amacını taşıyan eylemlerde bulunması, incitmesi ya da korkutması olarak tanımlanabilir (Siberay: Siber Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı) (dijitalmedyavecocuk.bilgi.edu.tr).

Siber zorbalık örnekleri:

- Sosyal medyada bir başkasının rahatsızlık verici görüntülerini yayınlamak
- Bir başkası hakkında yalan ya da uydurma haberler yaratmak ve bunları yaymak
- Bir başkasının özel ya da mahrem bilgilerini sızdırmak
- Tehdit mesajları yollamak, hakarete varan ifadeler kullanmak
- Anonim hesaplardan taciz etmek, rahatsızlık vermek
- Bir başkasının hesaplarını ele geçirmek bu hesaplardan uygunsuz yayınlar yapmak
- Bir kimseyi ısrarla takip etmek
- Bir kimsenin paylaşımlarına kasıtlı olarak sürekli olumsuz yorumlar yapmak (Siberay, 2020)

Siber zorbalığın nedenleri nelerdir?

Neden biri siber zorba olmak ister? Zorbaların kendileri kadar nedenleri olabilir. Bazen, çevrimiçi taciz gibi görünen şeyler kazara olabilir. Metin mesajlarının, gönderilerin ve diğer çevrimiçi iletişim yollarının kişisel olmayan doğası, birinin şaka yapıp yapmadığını anlamayı zorlaştırabilir (dijitalmedyavecocuk.bilgi.edu.tr). Ancak çoğu insan, zorbalık yapıldığını bilir çünkü zorbalık tekrarlayan hakaretler veya tehditler içerir. Zorbalık yapan insanlar da bir çizgiyi geçtiklerini bilirler. Bu bir kere yapılan bir şaka veya hakaret değildir. Sürekli taciz ve tipik eğlence taklitlerini veya öfkeyle yapılan bir kötü yorumu aşan tehditlerdir.

Siber zorbalığın nedenleri arasında; kullanıcı adlarının arkasına saklanma, kimliği bilinmeyenlerin daha güçlü olması, bilinmeden

ortamı etkilemenin çekiciliği, saldırganın sonuçlarını görmemesi, popüler olma isteği, yaşadıklarını farklı yansıtmaya, düşük özgüven ve daha önce kurban olma gibi nedenler yer almaktadır. Siber zorbalıkta saldırgan ile kurban arasında kişisel bir temas bulunmamasına rağmen, saldırıya uğrayan kişi psikolojik olarak zarar görmektedir. Zorbalığa maruz kalan gençlerde depresyon, düşük benlik saygısı, korku, üzüntü, hayal kırıklığı, utanç vb. gibi duygular yoğun olarak görülmektedir. Ayrıca çocuk ve gençler, sanal ortamda hayal güçlerinin etkisiyle yarattıkları karakterler aracılığı ile zorbaca davranışları oyun olarak kabul etmekte ve bu davranışlar için sorumluluk üstlenmemektedirler (mobbing.org.tr).

Eroğlu (2011)'e göre **siber zorbalığa neden olan davranışlar** aşağıdaki gibi görülmektedir:

- Siber zorbalık aracılığıyla başka bireylere kontrolcü davranmak,
- Yapmış olduğu davranıştan keyif alma,
- Bulunduğu sosyal ortam içerisinde statü kazanma isteği,
- Gerçek hayatta gerçekleştirmeyi arzuladığı fakat gerçekleştiremediği saldırgan düşüncelerini çevrimiçi ortamlarda eyleme dökme arzusu,
- Çevresinde onu rahatsız eden kişilerden sanal ortam aracılığı ile intikam almak,
- Bulunduğu ortama duygusuz bir şekilde görünme arzusu,
- Siber zorbalık durumunda, geleneksel olan akran zorbalığına oranla yakalanma, ifşa olma olasılığının daha düşük olması,
- Kim olduğunun bilinmesine izin vermeme seçeneğinin olması,
- Siber mağduriyet yaşayan birey ile yüz yüze bir görüşme durumunun olmaması.

Siber zorbalığa dair nedenlerin araştırıldığı bir çalışmada ise, siber zorbalık yapan bireylerin %38'i yapmış oldukları bu davranışının eğlence amacı taşıdığını, %25'i bu davranışın karşıdaki bireyden intikam alma amaçlı olduğunu, %6'sı bu davranışın kişinin kendisinin kötü hisler, duygular yaşamasının siber zorbalık davranışını yapmasına sebep olduğunu ve %31'i yapmış oldukları bu davranış konusunda herhangi bir fikrinin bulunmadığını ifade etmiştir (Eroğlu, 2011: 44).

Çevrimiçi zorbalığın sonuçları nelerdir?

Bazen, diğer tür zorbalıklar gibi, çevrimiçi zorbalık ciddi ve uzun süreli sorunlara yol açabiliyor. Sürekli bir üzüntü veya korku durumunda olmanın stresi, ruh hali, enerji seviyesi, uyku ve iştah sorunlarına neden olabilir. Zaten depresif veya endişeli olan kişiler için, çevrimiçi zorbalık durumu daha da kötü duruma gelebilir. Çevrimiçi zorbalığa maruz kalan öğrenciler, okulda konsantre olmakta zorluk çekebilir ve bu da başarılarını etkileyebilir. Sadece zorbalık edilen kişi zarar görmüyor. Çevrimiçi zorbalık yapanlara verilen cezalar ciddi olma durumu olabilir (dijitalmedyavecocuk.bilgi.edu.tr).

Kaspersky Lab'ın yaptığı bir araştırmasına göre, araştırmaya Türkiye'den katılan ve çocuk sahibi olan kullanıcıların %32'si çocuklarının siber zorbalık kurbanı olabileceğinden korkmakta ve %7'si çocuklarının son 12 ayda en az bir siber zorbalık olayının kurbanı olduğunu söylemektedir.

Ayrıca, şirketin son bir yıl içerisinde iconKids & Youth ile gerçekleştirdiği bir anket, dünya çapında her 10 çocuktan 6'sının siber zorbalık konusunda endişe duyduğunu ortaya çıkardı. Bu, sorunun ciddiye alınması gerektiğini göstermektedir. Çocukların siber zorbalık sonucunda sanal ortamda edindikleri olumsuz deneyim, onların zihinsel ve fiziksel sağlığını etkileyerek sorunlara yol açabilmektedir.

Türkiye'deki anne ve babalar risklerin farkında olsa da, aynı zamanda çocuklarını korumak için bir şey yapamadıklarını düşünmekte, %27'lik bir kesim çocuklarının çevrimiçi ortamlarda ne yaptığna dair bir kontrol sağlayamadıklarını itiraf etmekte ve buna rağmen yalnızca %19'luk bir kesim çocuklarını internetteki tehditlerden koruyabilecek yazılımları kullanmaktadır.

Ebeveynler çocuklarını nasıl koruyabilir?

Çocuğunuzun siber zorbalığa karşı güvende olması için yapabilecekleriniz (SyberMag-2017):

Onunla konuşun

Çocuğunuz internetle tanışır tanışmaz ona siber zorbalığın ne olduğuna dair bilgi vermeniz iyi olacaktır. Başına neler gelebileceğini anlamalı ve siber zorbalıkla karşılaşırsa kendisine yardım edilebileceğini bilmeli.

Kurallarımızı belirleyin

Çocuklarınıza başkalarını küçük düşürecek veya onları üzecek şeyler söylememeleri gerektiğini öğretin. Çocuğunuz yalnızca siber zorbalık kurbanı değil, siber zorbalığı uygulayan kişi de olabilir. Bu yüzden onu durum hakkında bilgilendirin; bu eylemin çok yanlış olduğunu ve ne gibi tatsız sonuçlar doğurabileceğini anlatın.

Cihazını elinden almak çözüm değil!

Çocuğunuzun elinden cihazını alarak benzeri bir durumun tekrarlanmasını engelleyebileceğiniz fikrine kapılmayın. Bunun yerine, ona bazı temel güvenlik ve gizlilik kurallarını öğretin. Bu kuralların ne olduklarını ne anlama geldiklerini ve özellikle de sosyal ağlarda neden bu kadar önemli olduklarını anlatın. Çocuğunuza cihazları veya sosyal medya hesapları özelinde gizlilik ve güvenlik ayarlarını nasıl değiştirebileceklerini, fotoğraflarının ve verilerinin yabancılar tarafından görülmesini nasıl engelleyebileceklerini gösterin.

Okul görevlileri ile konuşun

Çocuğunuzun sosyal medyada iletişim kuracağı kişiler ilk etapta okul arkadaşları olacaktır. Çocuğunuza siber zorbalık yapan kişi okulundan veya sınıfından olabilir. Bu yüzden okul otoriteleri ile konuşarak olası sorunları detaylı bir şekilde öğrenebilir ve gereken adımları birlikte atabilirsiniz.

Güvenlik yazılımından destek alın

Çocuklarınızın bilgisayar ve mobil cihazlarında ne yaptığını daima arkalarında durarak takip edemezsiniz. Ebeveyn denetimi özelliği sunan çeşitli güvenlik yazılımları sayesinde işiniz bir hayli kolaylaşabilir. Tabi ki bunları yaparken çocuğunuzdan gizlemeyin. Gizli bir şekilde takip etmektense samimi bir şekilde bunu ona açıklayın.

Siber zorbalık çağımızın hastalıklarından biri maalesef bunu tam olarak ortadan kaldıramayabiliriz ama önlemler alıp daha bilinçli, özgüvenli çocuklar ve gençler yetiştirebiliriz. Dijital medya onların dünyaları haline geldi, dolayısıyla dünyalarını elinden almadan orayı nasıl daha güvenilir, faydalı ve eğlenceli bir yer haline getirecekleri üzerine gitmeliyiz. Bu onlara yapacağımız en güzel destek olur.

Sonuç ve Öneriler

Hızla gelişen bilgi ve iletişim teknolojileri bir yandan insanların hayatlarını kolaylaştırırken, diğer yandan ise bir takım yeni sorunları da beraberinde getirmektedir. Özellikle gençler ve çocuklar yeni iletişim teknolojilerinin olumsuz etkilerine maruz kalmaktadır. Çocuklar arasındaki geleneksel akran zorbalığı artık yerini sanal ortamlarda siber zorbalığa bırakmıştır. Akran zorbalığı, siber zorbalıkla benzer özellikler gösterse de aralarında birçok yönden farklılıklar vardır. Geleneksel zorbalıkta eziyet eden ve kurban aynı ortamda bulunmakta ve birbirlerini tanır iken, siber zorbalıkta eziyet eden genelde kurban tarafından bilinmemekte ve zorbalık günün her saatinde olabilmektedir. Eziyet eden kişinin görünür olmaması o kişiyi daha da cesaretlendirmektedir.

Günümüzden yirmi yıl öncesine gittiğimizde, iletişim bilimleri ve diğer sosyal bilimler alanında yapılan çalışmalara baktığımızda “siber zorbalık” başlığını veya içeriğini taşıyan akademik yazılarla karşılaşmamız çok olağan değildir, çünkü böylesi bir sorunla karşı karşıya kalınması pek mümkün değildi. Öyle ki, yirmi yıl öncesinde siber zorbalık bir problem oluşturmuyordu bile. Ancak, zamanın ve teknolojinin ilerlemesiyle, çocuklar ve genç ergenler yetişkinlerden çok daha hızlı bir şekilde iletişim ve bilişim alanındaki değişim ve ilerlemelere ayak uydurmaktadırlar. Bilindiği gibi, siber zorbalık yüz yüze etkileşimlerden ziyade teknoloji ile gerçekleştiğinden, failer mağdurlarının duygusal tepkilerini görememektedir. Birçok yüz yüze etkileşimde, insanlar davranışlarının başkaları üzerindeki etkisini gördüklerinde davranışlarını değiştirebilmektedir (örneğin; gerginlik, artan kaygı vb). Başka bir deyişle, gerçek hayatta davranışlarımız çoğu zaman başkalarının duygusal tepkileri tarafından revize edilmektedir. Örneğin, bir arkadaşımızla iyi-niyetli alay ettiğimizde, ama alayımızın yanlış yorumlandığı ya da çok ileri götürüldüğünü yüz ifadelerine dayanarak fark ettiğimizde, genellikle bu davranışımızı sonlandırarak özür dileriz. Ancak, karşımızdaki kişinin siber teknolojilerde genellikle duygusal tepkilerini göremediğimizden, davranışlarımızı ayarlayabildiğimiz duygusal bir ölçüt bulunmamaktadır (Sadıç, 2020: 251-285).

Gelişen teknolojiyle birlikte artan siber zorbalık karşısında çocukların, ailelerin ve okulların neler yapabilecekleri kitabın konusudur. Siber zorbalığın ne olduğu, nasıl önlenebileceği ve

çocuklardaki psikolojik etkileri bilinmelidir. Okul yöneticileri bu konuda çalışanları, aileleri ve çocukları bilgilendirmelidir. Siber zorbalık oluşmadan tedbirler alınmalıdır. Kurallar, yaptırımlar belirlenmeli, güvenli internet ve cep telefonu kullanma konusunda çocuklar bilgilendirilmelidir. Siber zorbalığa uğradıklarında başvuracakları adresler gösterilmelidir. Siber zorbalığı yapan çocuklarında belirlenip, neden bu tür davranışlarda bulduklarının sebepleri belirlenmelidir. Gerekirse bu konuda profesyonel destek almaları sağlanmalıdır. Aşağıda siber zorba davranışlar konusunda çocukların, ailelerin ve okulların yapabilecekleri konusunda öneriler sıralanmıştır.

Çocuklar için öneriler: Yapılan araştırmalarda çocuklar kendilerine yapılan zorbalıkları ailelerine ve okul yöneticilerine bildirme konusunda isteksiz davranmaktadırlar. Bu konuda çocuklar bilinçlendirilmelidir. Çocuklar kişisel bilgilerini asla başkalarıyla paylaşmamalıdır. Tanımadıkları kişilerden aldıkları mesajları açmamalıdır. Zorba kişilere cevap vererek muhatap olmamalıdır. Okudukları her şeye inanmamalıdır.

Aileler için öneriler: Yapılan araştırmalarda çocuklar yapılan zorbalıkları öğretmenleri ve okul yöneticilerinden çok ailelerine anlatma eğilimindedir. Fakat aileleriyle paylaşma oranları da çok yüksek değildir. Aileler özellikle ergenlik dönemlerinde çocuklarını daha dikkatli izlemelidir. Zorbalık davranışları genellikle aileden öğrenildiği için çocuklarla iletişime önem verilmelidir. Çocukla ilgili kararlar alınırken, çocuğun katılması da sağlanmalıdır. Çocuklar öncelikle anne-babalarının davranışlarını örnek aldığı için bilgisayar, internet ve cep telefonu kullanırken çocuğa örnek olunmalıdır. Bilgisayar herkesin birlikte oturduğu alana konulmalıdır. Bilgisayar, internet ve cep telefonu kullanma konusunda belirli kurallar getirilmeli ve bunlara uyması sağlanmalıdır. İnternetin zararlarından çocukları korumak için filtre programlar alınmalıdır. İnternette ne kadar zaman geçirileceği, kişisel bilgilerin nasıl korunacağı ve çocuklar uygun olmayan şeyler yaparsa ne olacağı konusunda aile içerisinde yazılı online bir anlaşma geliştirilebilir. Yapılan araştırmalar yeterince sevgi, ilgi ve şefkat görmeyen çocukların şiddete ve zorba davranışlara yöneldiklerini göstermektedir. Bunu önlemek için çocuklara yeterince ilgi ve sevgi gösterilmelidir.

Okullar için öneriler: Okulda zorbalık konusunda en önemli rol en başta öğretmenlere düşmektedir. Öğretmenler zorbalıkla mücadele konusunda bir takım kurallar belirlemelidir. Çocukların empati becerilerini geliştirerek zorba davranışa uğrayan çocuğun durumunu anlamaları sağlanmalıdır. Zorba davranışlar karşısında çocukların sorun çözme becerilerini geliştirmelidir. Maruz kaldıkları zorbalıkları çocuklar öğretmenleriyle rahatça paylaşmalıdır. Okulların psikolojik danışma ve rehberlik bölümlerini de zorbalıkla mücadelede önemli görevler düşmektedir. Okulda yaşanan zorbalık durumlarında hem mağduru hem de zorbalığı yapan çocukları dikkatlice dinlemelidirler. Okuldaki bütün çocukları kapsayacak etkinliklerle çatışma çözme, sosyal ilişki kurma, karar verme ve farklılıklara saygı gösterme becerilerini geliştirmelidirler. Okul yönetimleri de bir takım sosyal etkinliklerle (spor, tiyatro, yarışmalar) çocukları zorba davranışlardan uzaklaştırabilir. Zorbalıkla mücadele konusunda uzmanlarla bir eylem planı oluşturulması sağlanmalıdır. Çocukların kendilerini psikolojik, sosyal ve fiziksel olarak güvende hissedecekleri bir ortam hazırlamalıdır.

Öğrenciler yaşadıkları davranışların bir zorbalık olduğunu fark edememiş olabilirler. Bu nedenle öğrencilere zorbalıktan ne anlaşılması gerektiği örneklerle açıklanarak farkındalıkları artırılabilir. Benzer bir içeriğe medya okuryazarlığı derslerinde de yer verilebilir. Kitabın literatür kısmında kaynak olarak gösterilen makalelerde yaş, cinsiyet vb. değişkenlere bağlı olarak zorbalık ve mağduriyete dair çalışmaların sonuçları karşılaştırılarak tartışmalar oluşturulabilir. Ayrıca veriler, mağdurların zorbalık davranışı içerisinde olup olmamaları, tam tersi durumu vb. birkaç kriter doğrultusunda tekrar analiz edilerek genişletilebilir.

Kaynakça

- Abudusufuer, K., Yıldırım, O. ve Kumcağız, H. (2022). “Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet ile Psikopatolojik Semptomlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, Selçuk Ün. Sos. Bil. Ens. Der. 2022; (48): 278-288.
- Aftab, P. (2006). <http://www.wiredsafety.net>.
- Akbaba, S. ve Eroğlu Y. (2013). “İlköğretim Öğrencilerinde Siber Zorbalık ve Mağduriyetin Yordayıcıları”, Eğitim Fakültesi Dergisi, 26 (1), 105-121.
- Aksaray, S. (2011). Siber Zorbalık, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 20, Sayı 2, 405-432.
- Aktepe, E. (2013). “Ergenlerde Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet”, Yeni Sempozyum Dergisi, 1 (51), 31-37.
- Akyüz, A. (2019). Empati Yönelimli Siber Zorbalık Psiko-Eğitim Programının Lise 9. ve 10. Sınıf Öğrencilerinin Siber Zorbalık Düzeylerine Etkisi, Gazi Üniversitesi, Y. L. Tezi.
- Arıca, O. T. (2009). “Psychiatric Symptomatology as A Predictor of Cyberbullying Among University Students”, Eurasian Journal of Educational Research, 34, 167-184.
- Arıca, O. T. (2011). “Siber Zorbalık: Gençlerimizi Bekleyen Yeni Tehlike”, Kariyer Penceresi, 2 (6), 10-12.
- Arıca, O. T., Kınay, H. ve Tanrıku, T. (2012a). “Siber Zorbalık Ölçeğinin İlk Psikometrik Bulguları”, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi, 9 (1), 101-114.
- Arıca, O. T., Tanrıku, T., Kınay, H. (2012b). “Siber Mağduriyet Ölçeğinin İlk Psikometrik Bulguları”, Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi, 11, 1-6.
- Arıcı, N. ve Dalkılıç, E. (2006). “Animasyonların Bilgisayar Destekli Öğretime Katkısı: Bir Uygulama Örneği”, Kastamonu Eğitim Dergisi, 14, 2, 421-430.
- Ayas, T. ve Horzum, M. B. (2010). Sanal Zorba/Kurban Ölçek Geliştirme Çalışması, Akademik Bakış Dergisi, 19, 1-17.

- Ayas, T. (2011). “Lise Öğrencilerinin Sanal Zorba ve Mağdur Olma Yaygınlığı”, İzmir: XI. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi.
- Azevedo, R. (2005). Computer Environments As Metacognitive Tools For Enhancing Learning. *Educational Psychologist*, 40(4), 193-197.
- Baki, A. (2002). *Bilgisayar Destekli Matematik Öğretimi*, Ceren Yayınları, Ankara.
- Balluerka, N. ve Diğ. (2023). “Association between bullying victimization, anxiety and depression in childhood and adolescence: The mediating effect of self-esteem”, *Revista de Psicodidáctica*, Volume 28, Issue 1, January–June 2023, 26-34.
- Belsey, B. (2006). Cyber Bullying: An emerging threat to the “always on” generation. Retrieved July 4, 2006, <http://www.cyberbullying.ca>. (Camodeca ve Goossens, 2005).
- Beran, T. ve Li, Q. (2005). Cyber-Harassment: A Study Of A New Method For An Old Behavior, *Journal Of Educational Computing Research*, 32, 265-277.
- Burnam, B. ve Kafai, Y. B. (2001). “Ethics and The Computer: Children’s Development”, *International Online Journal of Educational Sciences*, 3, 1064-1080.
- Campbell, Marilyn A. (2005). “Cyber Bullying: An old problem in a new guise?” *Australian Journal of Guidance and Counselling* 15(1), 68-76.
- Carrington, P. M. (2006). Internet increases cyberbullying, Retrieved July 3, 2006, from <http://timesdispatch.com/servlet/Satellite?pagename=Common%2FMGArticle%2FPri>.
- Chicoine, J., Marcotte, D. ve Poirier, M. (2021). “Bullying perpetration and victimization among adolescents: A diathesis-stress model of depressive symptoms”, *Journal of Applied Developmental Psychology*, Volume 77, November–December 2021, 1-12.
- Chicoine, J., Marcotte, D. ve Poirier, M. (2019). “Relations longitudinales et réciproques entre l’intimidation, la

- victimisation et les symptomes d'epressifs chez les adolescents". *Revue canadienne des sciences du comportement, Social Development*, 18(1), 1–23.
- Craig, W. M. (1997). "The Relation Among Bullying, Victimization, Depression, Anxiety, and Aggression in Elementary School Children", Vol. 24, 123-130, Elsevier science, Great Britain.
- Çetin B, Peker, A, Eroğlu, Y. ve Çitemel, N. (2011). "Siber Zorbalığın Bir Yordayıcısı Olarak İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalar - Ergenler İçin Bir Ön Çalışma", *International Online Journal of Educational Sciences*, 3 (3), 3: 1064-1080.
- Da Silva, M. A., Gonzalez, J. C., Person, G. L. ve Martins, S. S. (2020). "Bidirectional Association Between Bullying Perpetration and Internalizing Problems Among Youth", *Journal of Adolescent Health* 66 (2020) 315-322.
- Dahl, J. (2005). *Computer Ethics 101. Distance Education Report*, 9(16), 3-8.
- Deineka, O. S., Dukhanina, L. N. ve Maksimenko, A. A. (2020). "Cyberbullying and victimization: a review of foreign publications", *Perspectives of Science and Education*, 47 (5), 273-292.
- Dilmaç, B.(2009) *Cyber bullying: a Preliminary Report on College Students. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9(3), 1307-1325.
- Dökmen, Ü. (2012). *Yaşama Yerleşmek, Küçük Şeyler 3, Remzi Kitabevi, İstanbul.*
- Eroğlu, Y. (2011). *Koşullu Öz-Değer, Riskli İnternet Davranışları, İnternet Kullanım Sıklığı ve Siber Zorbalık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Y. L. Tezi.*
- Farmer, T. W., Petrin, R., Brooks, D. S., Hamm, J. V., Lambert, K., ve Gravelle, M. (2012). *Bullying involvement and the school adjustment of rural students with and without disabilities, Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 20(1), 19-37.
- Fein, R., Vossekuil, B., Pollack, W., Borum, R., Modzeleski, W. ve Reddy, M. (2002). *Threat assessment in schools: A guide to managing threatening situations and to creating safe school*

- climates, Washington, DC: U.S. Department of Education, Office of Elementary and Secondary Education, Safe and Drug-Free Schools Program and U.S. Secret Service, National Threat Assessment Center.
- Finkelhor, D., Ormrod, R., Turner, H. ve Hamby, S. L. (2005). The victimization of children and youth: A comprehensive, national survey. *Child Maltreatment*, 10, 5–25.
- Health Resources and Services Administration (2006). Take a stand, lend a hand: Stop bullying now. <http://stopbullyingnow.hrsa.gov/adult/indexAdult.asp?Area=cyberbullying>
- Gökler, R. (2009). “Okullarda Akran Zorbalığı”, *Uluslararası İnsani Bilimleri Dergisi*, 6 (2), 511- 537.
- Görzig, A. (2011). “Who Bullies and Who is Bullied Online? A study of 9–16 year old internet users in 25 European countries”, EU Kids Online network, London, UK.
- Hager, A. D. ve Leadbeater, B. J. (2016). “The Longitudinal Effects of Peer Victimization on Physical Health From Adolescence to Young Adulthood”, *Journal of Adolescent Health* 58, 330-336.
- Hinduja, S. ve Patchin, J. W. (2009). *Bullying beyond the schoolyard: Preventing and responding to cyberbullying*. California: Carwin Press.
- İğdeli, F. (2018). Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet ve Siber Zorbalık Duyarlılıklarının Çeşitli Değişkenler Bağlamında İncelenmesi, Y. L. Tezi.
- Kartal, H. ve Bilgin, A. (2012). “İlköğretim Öğrencilerinin Zorbalığın Nedenleri ile İlgili Algıları”, *Sos. Bil. Dergisi* 1(1), 25–48, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,
- Keith, S. ve Martin, M. E. (2005). “Cyber-Bullying: Creating a Culture of Respect in a Cyber World, Reclaiming Children and Youth”, 15: 4 Kış, 224–228,
- Korkmaz, A. (2013). “Siber Zorbalık: Fizikselden Sanala Yeni Şiddet”, 5. Uluslararası Risk Altında ve Korunması Gereken Çocuklar Sempozyumu, 1-3 Kasım 2013, Antalya.

- Korkmaz, A. (2016). “Siber Zorbalık Davranışları Sergileme ve Siber Zorbalığa Maruz Kalma Durumlarının Karşılaştırılması”, C: 1, Sayı 02, July, TRT Akademi Dergisi Digital Media Sayısı.
- Kowalski, R. M. ve Limber, S. P. (2007). “Electronic Bullying Among Middle School Students”, *Journal of Adolescent Health*, 41(Supply), 22-30.
- Kowalski, R. M. ve Limber, S. P. (2013). “Psychological, Physical, and Academic Correlates of Cyberbullying and Traditional Bullying”, *Journal of Adolescent Health*, 53, 13-20.
- Kruger, J., Epley, N., Parker, J., ve Ng, Z. (2005). “Egocentrism over e-mail: Can we communicate as well as we think? *Journal of Personality and Social Psychology*”, 89, 925–936.
- Kurtuluş, C. (2024). *Siber Zorbalık Rollerini İle İnternet Bağımlılığı ve Siber Zorbalık Duyarlılığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, İstanbul Cerrahpaşa Üniversitesi Y. L. Tezi.*
- Li, Q. (2007). *New Bottle But Old Wine: A Research Of Cyberbullying In Schools. Computers In Human Behavior*, 23(4), 1777-1791.
- Meadows, B., Bergal, J., Helling, S., Odell, J., Piligan, E., Atlast, D., et al. (2005, March 14). *The web: The bully's new playground, People*, 63(10), 152-155.
- Mishna, F., Saini, M. ve Soloman, S. (2009). “Ongoing and online: Children and youth's perceptions of cyber bullying”, *Children and Youth Services Review*, Volume 31, Issue 12, December 2009, 1222–1228.
- Moeller, T. G. (2001). *Youth aggression and violence: A psychological approach. London: Lawrence Erlbaum Associates.*
- Murafa S.V., Hoang T.H., Chu T.P. (2022). “Cyberbullying of Vietnamese High Schoolers during Social Distancing due to COVID-19”, *Integration of Education*. 2022; 26(3): 518–538.
- Nocentini, A., Calmaestra, J., Schultze-Krumbholz, A., Scheithauer, H., Ortega, R., ve Menesini, E. (2010). “Cyberbullying: Labels, behaviours and definition in three European countries”, *Journal of Psychologists and Counsellors in Schools*, 20(2), 129-142.

- Olinger, L. J., Kuiper, N. A., ve Shaw, B. F. (1987). “Dysfunctional attitudes and stressful life events: An interactive model of depression”, *Cognitive Therapy and Research*, 11 (1), 25–40.
- Olweus, D. (1989). The Olweus bully/victim questionnaire. Mimeo.
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Blackwell.
- Olweus, D. (1989). Questionnaire for Students (Junior and Senior versions). Unpublished manuscript.
- Osadchaya, A. V. ve Makarova, E. A. (2018). “Siber Zorbalık, Okul Zorbalığı Çeşitliliği ve Bunun Üstesinden Gelmek İçin Başa Çıkma Stratejileri”, *Volume 9 (8)*, 88 - 104, <http://ej.soc-journal.ru>
- Özdemir, M. (2011). “Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalığa İlişkin Görüşlerinin Bazı Değişkenler Bakımından İncelenmesi”, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 17, 605- 626.
- Palfrey, J. ve Gasser, U. (2016). *Doğuştan Dijital, Dijital yerlilerin İlk Kuşağı*, (Çev. Nagihan Aydın), İKÜ Yayınevi, İstanbul.
- Parker, J. ve Asher, S. (1987). Peer acceptance and later personal adjustment: Are low acceptance children at risk? *Psychological Bulletin*, 102, 357-389.
- Patchin, J. W. ve Hinduja, S. (2006). “Bullies move beyond the school yard: A preliminary look at cyber bullying”, *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4 (2), 148-169.
- Peker, A. ve Diğ. (2012). “Ergenlerde Siber Zorbalığın ve Mağduriyetin Yordayıcılarının İncelenmesi”, <http://www.efdergi.ibu.edu.tr/index.php/efdergi/article/viewFile/913/11>
- Peker, A., Eroğlu, Y., ve Ada, Ş. (2012). “Ergenlerde siber zorbalığın ve mağduriyetin yordayıcılarının incelenmesi”, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*.
- Pham, A. (2002, September 9). Enter the “griefers” *Chicago Tribune*. Retrieved September 1, 2006, http://www.gamegirladvance.com/archives/2002/09/09/enter_the_griefers.html.

- Pemberton, J. R., Borrego, J. ve Cohen, L. M. (2006). "Using Interactive Computer Technology to Enhance Learning", *Teaching of Psychology*, 33 (2), 145-147.
- Plotnik, R. (2009). *Psikoloji'ye Giriş*, Kaknüs Yayınları, İstanbul.
- Raskauskas, J., ve Stoltz, A. D. (2007). "Involvement in traditional and electronic bullying among adolescents", *Developmental Psychology*, 43, 564-575.
- Sadıç, F. (2020). "Siber Zorbalık", *Yeni Medya Çağında Popüler Dijital Sorunlar*, (Ed.: Hakan Aydın, Fikret Yazıcı), 251-285, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Salı, J., Başak, B., ve Akca, E. (2015). "Türkiye'de Ortaokul Öğrencileri Arasında Siber Zorbalık", *Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 109-130.
- Slonje, R. ve Smith, P. K. (2008). "Cyberbullying: Another Main Type of Bullying?", *Scandinavian Journal of Psychology*, 49, 147-154.
- Smith, P. K., Y. Morita, J. Junger-Tas, D. Olweus, R. Catalano ve P. Slee (1999). *The Nature of Scholl Bullying: A Cross National Perspective*, London and New York: Routledge, 7-27).
- Smith, P. K., Talamelli, L., Cowie, H., Naylor, P. ve Chauhan, P. (2004). "Profiles of non victims, escaped victims, continuing victims and new victims of school bullying", *British Journal of Educational Psychology*, 74, 565-581.
- Swinford, S. (2006, June 4). Focus: The school bully is moving into cyberspace, Retrieved June 4, 2006, from <http://www.timesonline.co.uk/article/0,,2087-2209828,00.html>.
- Şahin, M., Sarı, S. V., Özer, Ö. ve Er, S. H. (2010). "Lise Öğrencilerinin Siber Zorba Davranışlarda Bulunma ve Maruz Kalma Durumlarına İlişkin Görüşleri", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, 257-270.
- Topçu, Ç. ve Erdur-Baker, Ö. (2010). "The Revised Cyber Bullying Inventory (CBI): Validity and Reliability", *Procedia-Social And Behavioral Sciences*, 5, 660-664.
- Uludaşdemir, D. (2017). 12-17 Yaş Arası Adölesanların Siber Zorbalık Deneyimleri ve Ebeveyenlerin Siber Zorbalık Konusundaki Farkındalık Durumlarının İncelenmesi, Y. L. Tezi.

- Yaman, E., Eroğlu Y. ve Peker, A. (2011). Okul Zorbalığı ve Siber Zorbalık, Kaktüs Yayınları, İstanbul.
- Ybarra, M. L. ve Mitchell, K. (2005). “Exposure to Internet Pornography Among Children and Adolescents: A National Survey”, *Cyberpsychology&Behavior*, 8 (5), 473-486.
- Yılmaz, Z. (2016). “Okullarda Zorbalık”, Kayseri Star Haber gazetesi, s. 3, 16. 06. 2016
- Vivolo-Kantor, A. M., Martell, B. N., Holland, K. M. ve Westby, R. (2014). “A systematic review and content analysis of bullying and cyber-bullying measurement strategies”, *Aggression and violent behavior*, 19(4), 423-434.
- Willard, N. (2006). *Cyber bullying and cyberthreats: Responding to the challenge of online social cruelty, threats, and distress*. Eugene, OR: Center for Safe and Responsible Internet Use.
- Williams, K. D., Cheung, C. K. ve Choi, W. (2000). “Cyberostracism: effects of being ignored over the Internet. *Journal of personality and social psychology*”, 79(5), 748.
- Williams, K., Harkins, S. ve Latané, B. (1981). “Identifiability as a deterrent to social loafing: Two cheering experiments”, *Journal of Personality and Social Psychology*, 40, 303–311.
- Williams, K. R ve Guerra, N. G. (2007). “Prevalence and predictors of internet bullying”, *Journal of Adolescent Health*, 41, 51-58.
- <http://www.mobbing.org.tr>, “Akran Zorbalığının Yeni Yüzü: Siber Zorbalık”
- <https://www.stopbullying.gov/cyberbullying/what-is-it>
- <https://www.siberay.com/siber-zorbalik>
- http://www.mobbing.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=165:akranzorbalnn-yeni-yuezue-sber-zorbalik&catid=8:basindan-secilenler&Itemid=9.
- <https://www.unicef.org/end-violence/how-to-stop-cyberbullying> (Cyberbullying: What Is It and How to Stop It).
- <https://www.unicef.org/turkiye/siber-zorbal%C4%B1k-nedir-ve-nas%C4%B1l-%C3%B6nlenir>

<https://www.stopbullying.gov/cyberbullying/what-is-it>In-Text
Citation: (What Is Cyberbullying, 2023).

<https://www.unicef.org/turkiye/bas%C4%B1n-b%C3%BCltenleri/unicef-anketi>

<https://kidshealth.org/en/teens/cyberbullying.html> Ben-Joseph, E. P. (Ed.). (2022, August). Cyberbullying (for teens) –nemours kidshealth.

<https://dijitalmedyavecocuk.bilgi.edu.tr/2023/11/05/siber-zorbalik-artiyor>

<https://cyberbullying.org/summary-of-our-cyberbullying-research>

<https://www.statista.com/chart/15926/the-share-of-parents-who-say-their-child-has-experienced-cyberbullying/>

<https://www.findmysoft.com/cybersecurity/cyberbullying-statistics/>

<http://hdlife.erciyes.edu.tr/index.php>

<http://hdlife.erciyes.edu.tr/index.php#nav-veritabani>.

<https://www.safes.so/blogs/what-is-cyberbullying/>

http://www.safesurfers.org/chat_room_flaming.htm. Internet bullies: The growing problem of internet bullying and “flaming” (2006, August). Retrieved August 22, 2006.

www.bullying.org

www.cyberbullying.ca

www.netlingo.com

YouTube, 2019

Avrupa Birliğı Bakanlar Konseyi Raporu, (1997).

Black’s Law Dictionary (2004), 8th ed., B. A. Garner (Ed.). St. Paul, MN: West Group.

FBI: Blogging can be dangerous (2005, October 30), Retrieved April 16, 2006, from <http://www.bloggersblog.com/familyblogs>.

TDK (1998). Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları: 549, Ankara.

EKLER

EK 1: Siber zorbalık: Nedir ve nasıl önlenir?

Gençlerin siber zorbalıkla ilgili olarak bilmeleri gereken 10 nokta (unicef.org)

Siber zorbalık nedir?

Siber zorbalık, dijital teknolojiler kullanılarak gerçekleştirilen bir zorbalıktır. Bu tür zorbalıklar sosyal medyada, mesajlaşma platformlarında, oyun platformlarında ve cep telefonlarında görülebilir. Hedef seçilen kişileri korkutmaya, kızdırmaya ya da utandırmaya yönelik olarak tekrarlanan bir davranıştır. Buna örnek olarak şu eylemler gösterilebilir:

Sosyal medyada bir kişi hakkında yalanlar yaymak ya da utandırıcı fotoğraflar yayınlamak

Mesajlaşma platformlarından incitici mesajlar ya da tehditler yollamak

Başka birinin kimliğiyle başkalarına kötü mesajlar göndermek.

Yüz yüze zorbalık ve siber zorbalık çoğu kez birlikte gerçekleşir. Ancak siber zorbalık geride dijital iz bırakır; bu da aslında istismarın durdurulmasını sağlayacak yararlı ipuçları temin edebilir.

Güvenliğiniz ya da çevrim içiyken ortaya çıkan bir şey sizi endişelendiriyorsa hemen güvendiğiniz bir yetişkinle konuşun ya da kendi ülkenizde size yardımcı olacak Uluslararası Çocuk Yardım Hattıyla ilişkiye geçin. Pek çok ülkede ücretsiz olarak arayabileceğiniz ve kimliğinizi açıklamadan bir ilgiyle konuşabileceğiniz yardım hatları bulunmaktadır.

(Türkiye: <https://www.guvenliweb.org.tr/>, <https://www.guvenlicocuk.org.tr/>,

<https://www.siberay.com/siber-zorbalik>)

UNICEF: Arkadaşlar arasında şakalaşmalar hep olur; ama özellikle çevrim içi ortamlar söz konusu olduğunda biri sadece eğlence mi arıyor yoksa sizi incitmek mi istiyor bunu ayırt etmek güç olabilir. Kimi durumlarda “şakaydı şaka” ya da “sakın ciddiye alma” denilir ve gülüp geçilir. Ancak; kendinizi incinmiş hissediyorsanız ve başkalarının sizinle birlikte gülmek yerine size güldüğünü

düşünüyorsanız o zaman şaka fazla ileri gitmiş demektir. Söz konusu kişiye artık durmasını söyledikten sonra bile şaka devam ediyorsa ve bu konuda hala üzüntü duyuyorsanız yapılan iş zorbalık sayılabilir. Zorbalık, özellikle de çevrim içi ortamda gerçekleştiğinde, istenmedik bir şekilde tanımadıklarınız da dâhil olmak üzere geniş bir çevrenin ilgisini çekebilir. Böyle bir durum ortaya çıktığında, olay hoşunuza gitmemişse buna katlanmak zorunda değilsiniz. Kendinizi kötü hissediyorsanız ve eylem sona ermiyorsa o zaman yardım almakta yarar vardır. Siber zorbalığın durdurulması yalnızca zorbalık edenleri ihbar etmekle değildir; aynı zamanda herkesin çevrim içi ortamda ve gerçek hayatta saygıyı hak ettiğini kabul etmekle ilgilidir. Zorbalık çevrim içi ortamda gerçekleştiğinde her yerde, hatta kendi evinizde bile saldırı altındaymışsınız gibi hissedebilirsiniz. Sanki kaçış yok gibi görünür. Etkileri de uzun sürebilir ve ilgili kişiyi pek çok yönden etkileyebilir:

Ruhsal - kızgınlık, mahcubiyet, aptal yerine konma hissi, hatta öfke

Duygusal - utanç hissi ya da sevilen şeylere karşı ilgi kaybı

Fiziksel - yorgunluk (uyuyamama) ya da karın ağrısı ve baş ağrısı gibi semptomlar yaşamak

Komik duruma düşme ya da başkaları tarafından rahatsız edilme endişesi insanları sorunu dillendirmekten ya da çözmeye çalışmaktan alıkoymaya başlar. Bazı aşırı örneklerde siber zorbalık insanların yaşamlarını sonlandırmalarına bile yol açabilir. Siber zorbalık bizi pek çok yoldan etkileyebilir. Ancak bunların aşılması ve insanların yeniden özgüvenlerine ve sağlıklarına kavuşmaları mümkündür.

UNICEF: Zorbalığa maruz kaldığınızı düşünüyorsanız yapmanız gereken ilk iş anne-babanız, ailenizden yakın bir kişi, ya da güvendiğiniz başka bir yetişkin kişiden bu konuda yardım istemenizdir. Okulunuzda ise bir danışmana, beden eğitimi öğretmenine ya da en sevdiğiniz öğretmene başvurabilirsiniz. Tanıdığınız bir kişiyle konuşmaktan rahatsızlık duyacaksanız profesyonel bir danışmanla konuşmak için ülkenizdeki bir yardım hattına başvurun:

(<https://www.guvenliweb.org.tr/>, <https://www.guvenlicocuk.org.tr/>,

<https://www.siberay.com/siber-zorbalik>)

Zorbalık olayı bir sosyal platformda gerçekleşiyorsa o kişiyi engelleyebilir ve davranışlarını platformun kendisine resmen bildirebilirsiniz. Sosyal medya şirketlerinin, kullanıcılarını güvende tutma yükümlülükleri vardır. Neler olup bittiğini ortaya koymak açısından kanıt toplanması (mesajlar ve sosyal medya paylaşımlarının ekran görüntüsü) yararlı olabilir. Zorbalığın durdurulması açısından olayların tespit edilmesi gerekir ve bildirim çok önemlidir. Zorbalık yapan kişiye davranışının kabul edilemez olduğunun gösterilmesi de bu konuda işe yarayabilir. Çok yakın bir tehlike içindeyseniz polise ya da ülkenizdeki başka acil hizmetlere başvurun. Zorbalığın durdurulması açısından olayların tespit edilmesi gerekir ve bildirim çok önemlidir.

Facebook/Instagram: Çevrim içi zorbalığa maruz kalıyorsanız bir ebeveynle, öğretmenle ya da güvendiğiniz bir kişiyle konuşmanızı tavsiye ederiz; güvende olmak sizin hakkınızdır. Ayrıca, herhangi bir zorbalık olayının doğrudan Facebook'a ya da Instagram'a bildirilmesini de kolaylaştırıyoruz. Facebook ya da Instagram'da olmak üzere bir paylaşım, yorum ya da öyküden ekibimize her zaman bir bildirimde bulunabilirsiniz). Bu bildirimleri tüm dünyada 50'den fazla dilde olmak üzere 7/24 değerlendiren bir ekibimiz var; istismarcı ya da zorbalık sınıfına giren ne varsa kaldırıyoruz. Bu bildirimler her zaman anonim olarak yapılmaktadır. Zorbalıkla ilgili yapılabilecekler konusunda ya da başka bir kişi zorbalığa maruzsa bu konuda size yardımcı olacak bir kılavuzumuz Facebook'ta yer almaktadır. Instagram'da da bir Ebeveyn Rehberi vardır; bu rehberde siber zorbalık karşısında ne yapılabileceğine ilişkin olarak ebeveynlere, velilere ve güvenilir yetişkin kişilere yönelik tavsiyeler yer almaktadır. Merkezi bağlantı ise güvenlik araçlarımız hakkında bilgi alabileceğiniz yerdir.

Twitter: Siber zorbalığa maruz kaldığınızı düşünüyorsanız en önemli husus güvenliğinizi sağlamanızdır. Başınızdan geçmekte olan konuşabileceğiniz birinin olması temel önemdedir. Bu kişi bir öğretmen olabilir, kendisine güvenilen başka bir yetişkin ya da bir ebeveyn olabilir. Kendiniz ya da bir arkadaşınız siber zorbalığa maruz kalıyorsa ne yapılabileceğini ebeveynlerinizle ve arkadaşlarımızla konuşun. İnsanları, kurallarımızı ihlal ediyor olabilecek hesapları bize bildirin. Bunu, Yardım Merkezimizdeki destek sayfaları aracılığıyla ya da "Tweet Rapor Edin" seçeneğini tıklayarak in-Tweet bildirim mekanizmasıyla yapabilirsiniz. Siber zorbalığa maruz kalıyorsanız, konuyu güvendiğiniz, konuşurken rahat edebileceğiniz bir yetişkine

açmanız atabileceğiniz en önemli adımlardan biri olacaktır. Ebeveynlerle konuşmak herkes için kolay bir iş değildir. Konuşmak için, dikkatlerini tamamen size verebilecekleri bir zaman seçin. Sorunun sizin açınızdan ne kadar ciddi olduğunu açıklayın. Teknolojiye sizin kadar aşina olmayabileceklerini unutmayın; dolayısıyla durumu anlayabilmeleri için onlara yardımcı olmanız gerekebilir. Size hemen verebilecekleri hazır cevapları olmayabilir, ancak muhtemelen yardımcı olmak isteyeceklerdir ve birlikte bir çözüm bulmanız mümkündür. Akıl akıldan üstündür! Eğer ne yapacağınız konusunda hala kararsızsanız güvenilir başka kişilere ulaşmayı düşünün. Size önem veren ve yardımcı olmaya istekli insan sayısı genellikle sizin düşündüğünüzden daha fazladır!

UNICEF: Herkes siber zorbalık mağduru olabilir. Tanıdığınız bir kişinin başına böyle bir şey geldiğini düşünüyorsanız ona yardım almasını önerin. Arkadaşınıza kulak vermeniz önemlidir. Siber zorbalığa maruz kaldıklarını neden bildirmek istemiyorlar? Neler hissediyorlar? Resmi olarak herhangi bir bildirimde bulunmak zorunda olmadıklarını, ancak kendilerine yardımcı olabilecek biriyle konuşmalarının büyük önem taşıdığını onlara hatırlatın. Unutmayın: Arkadaşınız kendini kırılgan hissediyor olabilir. Onlara yardımcı olacak inceliği gösterin, kime ne söyleyebileceklerini düşünmelerinde onlara destek olun. Eğer bildirmeye karar verirlerse ilgili yere birlikte gitmeyi önerin. En önemlisi, kendilerine destek olmaya hazır olduğunuzu onlara hatırlatın. Eğer arkadaşınız olayı bildirmemekte hala direniyorsa onlara durumla baş etmekte yardımcı olabilecek bir yetişkin bulunmasında destek olun. Unutmayın ki kimi durumlarda siber zorbalığın sonuçları hayati bir tehdit bile oluşturabilir. Hiçbir şey yapmamak insanı herkesin kendisine karşı olduğu ya da kimsenin durumunu umursamadığı gibi düşüncelere yöneltebilir. Söyleyecekleriniz fark yaratabilir.

Facebook/Instagram: Biri hakkında bildirimde bulunmanın zor bir iş olabileceğini biliyoruz. Ama birine zorbalık yapmak da hiçbir zaman kabul edilemez. Facebook ya da Instagram'a zararlı içeriği bildirmeniz, platformlarımızda güvenliğinizi daha iyi sağlamamızda bizlere yardımcı olabilir. Zorbalık ve taciz, doğası gereği son derece kişiseldir; dolayısıyla pek çok durumda olayı tespit edip ortadan kaldırmak için birinin bize bu tür davranışları bildirmesi gerekir. Instagram ve Facebook söz konusu olduğunda bir siber zorbalık olayının bildirimini her zaman anonim kalacaktır ve söz konusu davranış

konusunda bizi bilgilendirenin siz olduğunuzu hiç kimse bilmeyecektir. Bizzat yaşadığımız bir olayı bildirebilirsiniz; ya da doğrudan uygulamada bulunan araçlarla arkadaşlarınız için de bildirimde bulunmanız son derece kolaydır. Bir konunun nasıl bildirileceğine ilişkin daha fazla bilgiye Instagram Yardım Merkezinde ve Facebook Yardım Merkezinde ulaşabilirsiniz. Ayrıca arkadaşınıza Instagram’da Restrict (Kısıtla) diye bir araç olduğunu, bu aracı kullanarak kimilerine ağır gelebilecek bir yol olan engellemeye başvurmadan hesabını korumaya alabileceğini söyleyin.

Twitter: Twitter’da dışardan bildirimde bulunma imkânını sağladık. Başka bir deyişle burada başka bir kişi adına bildirimde bulunabilirsiniz. Şimdi bu araçla başkasının yerine geçme gibi durumlar da bildirilebilmektedir.

UNICEF: Çevrim içi olmanın pek çok yararı vardır. Ne var ki, yaşamdaki başka pek çok şeyde olduğu gibi burda da kendinizi korumanız gereken tehlikeler vardır. Siber zorbalığa maruz kalmışsanız kimi uygulamaları silebilirsiniz ya da kendinizi toparlamak için bir süre çevrimdışı kalabilirsiniz. Ancak internet dışı kalmak uzun vadeli bir çözüm olamaz. Yanlış bir şey yapmadınız ki dezavantajlı duruma düşesiniz? Böyle bir tutum zorbalara yanlış bir mesaj gibi de olur, kabul edilemez davranışları açısından onları cesaretlendirir. Hepimiz siber zorbalığın sona ermesini istiyoruz ve siber zorbalık olaylarının bildirilmesini önemli kılan nedenlerden biri de budur. Ancak, istediğimiz internet ortamının yaratılması zorbalıkla baş edilmesinin ötesindedir. Başkalarını incitebilecek şeyler paylaşma ya da söyleme konusunda da titiz olmamız gerekir. Birbirimize karşı gerek çevrim içi gerekse gerçek yaşamda nazik olmalıyız. Bu da hepimizin üzerine düşen bir görevdir!

Facebook/Instagram: Instagram ve Facebook’un insanların kendilerini ifade etmelerinde güvenli ve pozitif platformlar olarak sürdürülmesi bizim için önem taşır. İnsanlar ancak kendilerini güvende hissedilerse paylaşımlarını rahatça yapabilirler. Ne var ki siber zorbalığın ortaya çıkıp olumsuz deneyimlere yol açabildiğini de biliyoruz. Instagram ve Facebook işte bu nedenle siber zorbalığa karşı mücadelede öncülüğe etmeye kararlıdır. Bunu temelde iki yoldan yapıyoruz. Birincisinde, teknolojiyi insanların zorbalığa maruz kalmalarını ve zorbalığa tanıklık etmelerini engellemek üzere

kullanıyoruz. Örneğin; insanlar başkalarını tacize ya da öfkelenlendirmeye yönelik zorbalık içeren yorumları otomatikman filtreleyen yapay zekâ teknolojisini kullanan bir ayarı aktive edebilirler. İkincisi, insanlara Facebook ve Instagram'daki deneyimlerini uyarlayan araçlar sağlayarak pozitif davranışları ve etkileşimleri öne çıkartmaya çalışıyoruz. Restrict, bir yandan zorbayı izlemeye devam ederken diğer yandan hesabınızı ihtiyatlı biçimde korumanıza imkân vermek üzere tasarlanmış bir araçtır.

Twitter: Yüz milyonlarca insan görüşlerini Twitter'da paylaştığından hepimizin aynı görüşte olmaması şaşırtıcı bir durum değildir. Sağlanan yararlardan biri de zaten budur; karşılıklı saygı içinde, anlaşmazlıklardan ve tartışmalardan hepimiz bir şeyler öğrenebiliriz. Ancak, öyle durumlar olabilir ki birini bir süre dinledikten sonra artık ondan başka bir şey duymak istemeyebilirsiniz. Bu kişilerin kendilerini ifade etme hakları sizin bunları dinlemek zorunda olmanız anlamına gelmez. Çevrim içi herhangi bir paylaşımda bulunmadan önce iki kez düşünün – o paylaşım hep orada kalabilir ve daha sonra sizin zararınıza kullanılabilir. Adresiniz, telefon numaranız ya da okulunuzun adı gibi kişisel bilgilerinizi paylaşmayın. En fazla kullandığınız sosyal medya uygulamalarında gizlilik ayarlarını iyi öğrenin. İşte, ayarlarınız aracılığıyla yapabileceğiniz şeyler:

Hesabınızın gizlilik ayarlarında düzenlemeler yaparak profilinizi kimlerin görebileceğine, kimlerin size doğrudan mesaj iletebileceğine ya da paylaşımlarınıza yorum yapabileceğine karar verebilirsiniz.

İncitici yorumlar, mesajlar ve fotoğraflara ilişkin bildirimlerde bulunup bunların kaldırılmasını isteyebilirsiniz.

'Arkadaşıktan çıkarmanın' ötesinde başkalarının sizin profilinizi görmesini ya da sizinle temas etmesini tamamen önleyebilirsiniz.

Ayrıca, belirli kişilerin yorumlarını, onları tamamen engellemeden yalnızca kendilerine görünmesini sağlayabilirsiniz.

Profilinizdeki gönderileri silebilir ya da bunları belirli kişilerden gizleyebilirsiniz.

En sevdiğiniz sosyal medya platformlarının çoğunda engelleme ya da sınırlama yaptığınızda veya bildirimde bulunduğunuzda başkalarına bilgi gitmez.

UNICEF: Çoğu okul zorbalığı ciddiye almakta ve buna karşı harekete geçmektedir. Başka öğrencilerin siber zorbalığına maruz kalıyorsanız durumu okulunuza bildirin.

Zorbalık ve siber zorbalık dahil herhangi bir şiddet türünün mağduru olan kişilerin adalete erişim ve failden hesap sorma hakları vardır.

Zorbalığa, özellikle siber zorbalığa ilişkin yasalar oldukça yenidir ve bu yasalar halen her ülkede mevcut değildir. Bu nedenle birçok ülke siber zorbalıkların cezalandırılmasında ilgili diğer yasalara, örneğin tacizle ilgili yasal düzenlemelere başvurmaktadır.

Siber zorbalıkla ilgili özel yasal düzenlemelerin bulunduğu ülkelerde kasıtlı olarak ciddi duygusal sıkıntı yaratan çevrim içi davranışlar suç teşkil eden fiiller olarak görülür. Diğer bazı ülkelerde ise siber zorbalık mağdurları koruma talep edebilirler, belirli bir kişinin iletişimini yasaklayabilirler, söz konusu kişinin siber zorbalıkta kullandığı elektronik araçların kullanımını geçici ya da kalıcı olarak sınırlandırabilirler.

Ancak, cezalandırmanın zorbalarda davranış değişikliği sağlama açısından her zaman en etkili yol olmayabileceğini de unutmamak gerekir. Genellikle daha iyi yol, verilen zararın ve ilişkinin onarılmasına odaklanmaktır.

Facebook/Instagram: Facebook'ta bir dizi Topluluk Standartlarımız var; Instagram'da ise çevremizden uymalarını istediğimiz Topluluk Kılavuzları bulunuyor. Bu politikaları ihlal eden, örneğin zorbalık ya da taciz türü içerikle karşılaştığımızda bunları kaldırıyoruz. İçeriğin yanlış biçimde kaldırıldığını düşünüyorsanız bu konudaki başvurulara da açığız. Instagram'da içerik ya da hesapla ilgili başvuruları Yardım Merkezimiz aracılığıyla yapabilirsiniz. Facebook söz konusu olduğunda da aynı işlemleri oradaki Yardım Merkezinde gerçekleştirebilirsiniz.

Twitter: Herkesin halka açık sohbetlere özgürce ve güvenli bir şekilde katılabilmesini sağlamak için kurallarımızı güçlü bir şekilde uyguluyoruz. Bu kurallar özellikle şunlar gibi konular da dahil olmak üzere bir dizi alanı kapsamaktadır:

- Şiddet

- Çocuk cinsel istismarı
- Suistimal/taciz
- Nefret dolu davranışlar
- İntihar veya kendine zarar verme
- Grafik şiddet ve yetişkin içeriği de dahil olmak üzere hassas medya

Bu kuralların bir parçası olarak, içerikler ihlal edildiğinde bir dizi farklı yaptırım eylemi uygularız. Yaptırım eylemleri uyguladığımızda, bunu belirli bir içerik parçası üzerinde (örn. bireysel bir Tweet veya Doğrudan Mesaj) veya bir hesapta yapabiliriz. Yaptırım eylemlerimiz hakkında buradan daha fazla bilgi edinin. İnternet şirketleri çevrim içi zorbalık konusuna giderek daha fazla önem vermektedir. Aralarından pek çoğu konunun ele alınması için yeni yolları devreye sokmakta, kullanıcılarını yeni araçlarla donatarak, yol göstericilik yaparak ve çevrim içi istismarın bildirimini için çeşitli yollar önererek kullanıcılarına daha iyi koruma sağlamaya çalışmaktadır. Ancak, daha fazlasının gerektiği de bir gerçektir. Çok sayıda genç siber zorbalığa her gün maruz kalmaktadır. Kimileri çevrim içi istismarın en ağır biçimleriyle karşı karşıyadır. Kimileri de bunların sonucunda kendi canına kıymıştır. Teknoloji şirketlerinin kullanıcılarını, özellikle çocukları ve gençleri koruma sorumluluğu vardır. Bu sorumluluklarını yerine getirmediğinde kendilerinden hesap sormak hepimizin elindedir.

UNICEF: Her sosyal platformun, paylaşımlarınızı kimlerin görüp yorum yapabileceğine, kimlerin arkadaş olarak otomatik olarak bağlanabileceğine ve zorbalık olaylarını nasıl bildirebileceğinize ayarlamalar getiren farklı araçları vardır (mevcut olanlar için aşağıya bakınız). Bunların çoğu engelleme, sessize alma ya da siber zorbalık bildirimini gibi işlemler için basit adımlar öngörür. Bunları araştırmanızı tavsiye ederiz.

Sosyal medya şirketleri de riskleri ve çevrim içi güvende kalmanın yollarını öğrenmeleri için çocuklara, ebeveynlere ve öğretmenlere eğitsel araçlar ve rehberlik sağlamaktadır. Ayrıca, siber zorbalığa karşı ilk savunma hattı siz de olabilirsiniz. Kendi toplumunuzda siber zorbalığın nerelerde gerçekleştiğini ve hangi yollardan nasıl yardımcı olabileceğinizi düşünün: Sesinizi yükselterek, zorbaları ifşa ederek, güvenilir yetişkinlere ulaşarak ya da konuya ilişkin farkındalık yaratarak... Basit bir incelik bile bu alanda önemli

bir yol kat edilmesine yardımcı olabilir. Güvenliğiniz ya da çevrim içiyken ortaya çıkan bir şey sizi endişelendiriyorsa hemen güvendiğiniz bir yetişkinle konuşun. Ya da kendi ülkenizde size yardımcı olacak Uluslararası Çocuk Yardım Hattıyla ilişkiye geçin. Pek çok ülkede ücretsiz olarak arayabileceğiniz ve kimliğinizi açıklamadan bir ilgiliyle konuşabileceğiniz yardım hatları bulunmaktadır.

Türkiye: <https://www.guvenliweb.org.tr/https://www.guvenlicocuk.org.tr/>, <https://www.siberay.com/siber-zorbalik>

Facebook/Instagram: Gençlerin güvende olmasını sağlamaya yardımcı olacak bir dizi aracımız var:

Zorba birinden gelen mesajları görmeme seçeneğini benimseyebilirsiniz da Restrict (Kısıtla) aracımızı kullanarak söz konusu kişiyi bilgilendirmeden hesabınızı korumaya alabilirsiniz.

Yorumları kendi sayfalarınızda yönetebilirsiniz (gizleme, kısıtlama vs.)

Ayarlarınızı, sadece takip ettiğiniz kişilerin size doğrudan mesaj gönderebilmesini sağlayacak şekilde değiştirebilirsiniz.

Instagramda ise size sınırı aşan bir paylaşımda bulunmak üzere olduğunuzu bildiren bir not ileterek sizi bu konuyu yeniden düşünmeye yöneltebiliriz.

Kendinizi ve başkalarını siber zorbalıktan nasıl koruyabileceğinize ilişkin ipuçları için Facebook ya da Instagram'daki kaynaklarımıza göz atın.

Twitter: Twitter'daki kişiler can sıkıcı ya da olumsuz bir durum sergiliyorsa bu konuda size yardımcı olabilecek araçlarımız var. Aşağıdaki liste de bunları nasıl kuracağınıza ilişkin talimatlarla bağlantılıdır.

Mute (sessize alma) – bir hesaptan atılan Tweetleri o hesabı takibi kesmeden ya da engellemeden kendi zaman tünelinizden kaldırmamız

Block (engelleme) – belirli hesapların sizinle temas etmesine, Tweetlerinizi görmesine ve sizi takip etmesine sınırlamalar getirilmesi

Report (bildirme) – taciz içeren bir davranışa ilişkin bildirimde bulunma

[çevrim içi güvenlik konusundaki diğer UNICEF kaynaklarına linkler]

- #ENDviolence Youth Manifesto
- Staying safe online tips
- Tips for reporting violence at school
- #ENDviolence with BTS

Daha Güvenli İnternet Günü: UNICEF tüm dünyada gençlerin yüzde 70'inin maruz kaldığı online zorbalık ve tacizin önlenmesi için girişim çağrısında bulundu. (<https://www.unicefturk.org/yazi/guvenliinternetgunu>). NEW YORK, 5 Şubat 2019 – UNICEF bugün bir uyarıda bulunarak dünya çapında 15-24 yaş grubundan çevrimiçi olan gençlerin yüzde 70,6'sının internette şiddet, siber zorbalık ve dijital taciz gibi olgular yüzünden tehlikelere maruz kaldığına dikkat çekti. Kuruluş, çocuklara ve gençlere yönelik çevrimiçi şiddetin önlenmesi için kararlı girişimlerde bulunulması çağrısı yaptı.

Daha Güvenli İnternet Günü dolayısıyla yapılan çağrı, UNICEF'in yakın zamanlarda gençler arasında gerçekleştirdiği bir anketin ardından geldi. Ankete beş hafta içinde 160'tan fazla ülkeden 1 milyon kadar yanıt gelmiş, dünyanın çeşitli yerlerinde öğrenciler önderliğinde yürütülen #şiddeteSON (#ENDviolence) Gençlik Sohbetlerinden önerilerde bulunulmuştur. Bu yanıt ve önerilerde gençler güvende kalabilmek için kendilerinin, ebeveynlerinin, öğretmenlerinin ve politikaları belirleyenlerin neler yapabileceklerine ilişkin değerli düşünceler iletmiştir. Bütün bunların arasında iyi niyet, zorbalık ve siber zorbalığın önlenmesinde en güçlü araçlardan biri olarak öne çıkmıştır.

UNICEF Genel Direktörü Henrietta Fore: “Dünyanın dört bir yanından çocuklar ve gençlerden söylediklerinin net olduğunu öğreniyoruz: İnternet iyi niyet açısından çölleşmiştir. İşte bu nedendir ki UNICEF bu Daha Güvenli İnternet Günü'nde genç yaşlı herkesi çevrim içinde iyi niyetli olmaya davet etmekte, internetin herkes için daha güvenli bir ortak haline getirilmesi için harekete geçme çağrısında bulunmaktadır”. İnternet gelir düzeyi ne olursa olsun artık gençlerin yaşamlarında bir demirbaş haline gelmiştir. Uluslararası Telekomünikasyon Birliği'ne (ITU) göre 15-24 yaş grubundan gençlerin gelişmiş ülkelerde yüzde 94'ü, gelişmekte olan ülkelerde ise

yüzde 65'i çevrimiçidir. Bu yaş grubundaki yaygınlık, genel nüfusun internet kullanımındaki artışın çok ilerisindedir. Tüm dünya ele alındığında, yaş ne olursa olsun, toplam nüfusun yarısı çevrimiçidir. Ancak bu yaygınlaşma risk artışıyla birlikte gerçekleşmektedir. UNESCO'nun siber zorbalığın yüksek gelir düzeyindeki ülkelerde yaygınlığıyla ilgili verilerine göre siber zorbalıktan etkilenen çocukların ve ergenlerin oranı yüzde 5 ile yüzde 21 arasında değişmektedir. Bu arada kızların bu tür zorbalığa maruz kalma olasılığı erkeklere göre daha yüksektir.

Siber zorbalık ciddi zararlara yol açabilir; çünkü kısa sürede geniş bir kesime ulaşabilmekte, çevrimiçinde süresiz erişilebilir durumda kalabilmekte, böylece mağdurlarını yaşamları boyunca "takip edebilmektedir". Zorbalık ve siber zorbalık birbirini beslemekte, bu ikisi birlikte zarar verici bir davranış birlikteliği ve sürekliliği oluşturmaktadır. Siber zorbalık mağdurları diğer öğrencilere göre alkol ve uyuşturucu kullanmaya, okuldan kaçmaya daha eğilimlidirler. Okulda kötü notlar alma, özgüvensizlik ve sağlık sorunlarıyla karşılaşma olasılıkları da görece daha yüksektir. Kimi uç örneklerde siber zorbalığın intihara sürüklediği durumlar da olabilmektedir. Daha Güvenli İnternet Günü dolayısıyla UNICEF çevrimiçi ya da dışı iyi niyetin her birimizle başlayan bir sorumluluk olduğunu herkese hatırlatma gereği duymaktadır.

Çocuk Haklarına dair Sözleşme'nin 30. yıldönümü dolayısıyla UNICEF ayrıca çocukların haklarının dijital alandaki çabaların en önüne yerleştirilmesi için yeni bir hareket ve işbirliği çağrısında bulunmaktadır. Bu çağrı kapsamında UNICEF dünya çocukları adına internetin bağlantı ve eğitim vaadini yaşama geçirmek üzere programlar uygulamaktadır. Örneğin, UNICEF'in İyi Şeyler İnterneti yaşam kurtarıcı ve yaşamı iyileştirici bilgileri herkese ücretsiz ulaştırmak üzere tasarlanmış mobil paketli içerikle dijital açığı kapatmayı ve toplumları bilgilendirmeyi amaçlamaktadır. Fore sözlerini şöyle tamamladı: "Çocuk Haklarına dair Sözleşme'nin benimsenmesinin ve Dünya Web'inin oluşturulmasının otuzuncu yılında hükümetler, aileler, akademi ve özel sektörün çocukları ve gençleri dijital politikalarının merkezine yerleştirmelerinin zamanı gelmiştir. Çocukları ve gençleri internetin verebileceklerinin en kötüsünden koruyarak ve en iyi İnternete erişimi yaygınlaştırarak dengenin iyiden yana değiştirilmesine hepimiz yardımcı olabiliriz".

EK 2:

UNICEF Anketi:

30 ülkedeki gençlerin üçte birinden fazlası çevrimiçi zorbalık mağduru olduğunu belirtmektedir. U-Rapor siber zorbalığın yaygınlığını ve gençler üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır.

NEW YORK, 4 Eylül 2019 – UNICEF ve BM Genel Sekreteri Çocuklara Yönelik Şiddet Özel Temsilcisi (SRSG) tarafından açıklanan anket sonuçlarına göre 30 ülkede her üç gençten biri çevrimiçi zorbalığa maruz kalmakta, her beş çocuktan biri de siber zorbalık ve şiddet gibi nedenler yüzünden okula gidemediğini belirtmektedir. Bir gençlik katılım aracı olan U-Rapora kimlikleri gizli tutularak görüş belirten gençlerin hemen hemen dörtte üçü de Facebook, Instagram, Snapchat ve Twitter dâhil olmak üzere sosyal ağların çevrimiçi zorbalığın en yaygın gerçekleştiği yerler olduğunu belirtmiştir. UNICEF Genel Direktörü Henrietta Fore: “Çevrimiçi dersliklerde öğrenci dersten çıktıktan sonra bile okulun bitmediği ve ne yazık ki okul çevresi zorbalığın da yine bu şekilde devam ettiği anlamına gelir. Gençlerin eğitim deneyiminin iyileştirilmesi, onların çevrimiçi ve çevrimdışı ortamlarda karşılaştıkları durumların dikkate alınmasını içerir”. Ankette gençlere kısa mesaj (SMS) ve hızlı mesaj yoluyla bir dizi soru yöneltilmiştir. Bu sorular, çevrimiçi zorbalık ve şiddete, bu olayların en fazla nerelerde gerçekleştiğine ve bu durumlara son vermenin kimin sorumluluğunda olduğuna ilişkindir. Ankete yanıt verenlerin yaklaşık yüzde 32’si siber zorbalığa son verilmesinin hükümetlerin sorumluluğunda olduğunu belirtirken yüzde 31’i gençlerin kendilerine, yüzde 29’u da internet şirketlerine işaret etmiştir.

BM Genel Sekreteri Çocuklara Yönelik Şiddet Özel Temsilcisi Najat Maalla Mjid: “Gençlerin dile getirdikleri görüşlerde net olarak bulabileceğimiz temel mesajlardan biri, çocukların katılımına ve kenetlenmesine duyulan ihtiyaçtır. Siber zorbalığa son verilmesinin kimin sorumluluğunda olduğuna ilişkin görüşler hükümetler, internet hizmeti sunucuları (özel sektör) ve gençlerin kendileri olmak üzere eşit dağılım sergilemektedir. Hep birlikte bu işin içindeyiz ve ortaklık çerçevesinde sorumluluğu paylaşmak durumundayız”.

Yaşları 13 ile 24 arasında değişen 170.000’den fazla U-Raporcusu ankete katılmıştır. Katılımcıların ülkeleri ise şunlardır: Arnavutluk, Bangladeş, Belize, Bolivya, Brezilya, Burkina Faso, Fildişi Sahili, Ekvador, Fransa, Gambiya, Gana, Hindistan, Endonezya, Irak,

Jamaika, Kosova, Liberya, Malawi, Malaysiya, Mali, Moldova, Karadağ, Myanmar, Nijerya, Romanya, Sierra Leone, Trinidad & Tobago, Ukrayna, Vietnam ve Zimbabwe. Anket sonuçları, sınıf arkadaşları arasındaki siber zorbalık olaylarının özellikle yüksek gelirlilikle ilgili olduğu yolundaki anlayışı sorgulamaktadır. Örneğin, Sahra Güneyi Afrika ülkelerinden ankete yanıt verenlerin yüzde 32'si çevrimiçi zorbalık mağduru olduklarını belirtmiştir. Yüzde 39'luk bir bölüm de okul içinde çocukların zorbalık amacıyla akranları hakkındaki bilgileri paylaştıkları özel çevrimiçi grupların varlığını bildiklerini belirtmiştir.

Dünyanın çeşitli ülkelerinden çocuklar ve gençler UNICEF'in okullarda ve çevresinde şiddete son kampanyası çerçevesinde 2018 yılında “Şiddete Son Gençlik Manifestosunu” (#ENDviolence Youth Manifesto) hazırlamıştır. Bu manifestoda hükümetlere, öğretmenlere, ebeveynlere ve diğer çocuk ve gençlere şiddete son vermeleri, öğrencilerin okullarında ve çevresinde kendilerini güvende hissetmelerini sağlamaları çağrısı yapılmaktadır –çevrimiçi koruma çağrısı da buna dâhildir. Fore sözlerini şöyle sürdürdü: “Dünyanın her yerinde, gerek düşük gerekse yüksek gelir düzeyindeki ülkelerde gençler bize çevrimiçi zorbalığa maruz kaldıklarını, bu durumun eğitimlerini etkilediğini ve buna son verilmesini istediklerini bildirmektedir. Çocuk Haklarına dair Sözleşme'nin 30'uncu yıldönümüne yaklaşırken, çocuk haklarının dijital güvenlik ve koruma politikalarının ön planına yerleştirilmesini sağlamalıyız”. UNICEF ve ortakları, okullarda ve çevresinde zorbalığa son verilmesi için tüm sektörlerin aşağıda belirtilen alanlarda ivedilikle harekete geçmeleri çağrısında bulunmaktadır:

- Çocukları ve gençleri siber zorbalık ve zorbalıktan korumaya yönelik politikaların uygulanması.
- Çocukları ve gençleri desteklemek üzere ulusal yardım hatlarının oluşturulması ve gerektiği gibi donatılması.
- Sosyal ağ sağlayanların etik standartlarının ve uygulamalarının özellikle veri toplama, bilgi sağlama ve yönetme gibi alanlarda iyileştirilmesi.
- Politikalara rehberlik sağlamak üzere çocukların ve gençlerin çevrimiçi davranışları hakkında daha iyi ve detaylı kanıtlar derlenmesi.

• Özellikle en dezavantajlı durumdaki gruplara ilişkin olarak, öğretmenlerin ve ebeveynlerin siber zorbalığın ve zorbalığın önlenmesi ve karşı çıkılması konularında eğitilmeleri.

UNICEF okullarda ve çevresindeki şiddetin son bulması için dünyanın her yerinde çalışmalar gerçekleştirmektedir. Bu yöndeki çabalar arasında kuruluşun #ENDviolence kampanyası ile birlikte Safe to Learn (Öğrenmek için Güvenli) yer almaktadır. İkincisi, UNICEF ile Birleşik Krallık Uluslararası Kalkınma Bakanlığı (DFID), UNESCO, Çocuklara Yönelik Şiddete Karşı Küresel Ortaklığın diğer üyeleri ve UNGEI arasında oluşturulmuş bir ortaklıktır. Bu ay, çok sayıda çocuk okullarına dönerken ve UNICEF'in #ENDviolence Gençlik Manifestosu çerçevesinde ebeveynlere şiddetin önlenmesi ve şiddete son verilmesi çabalarına yardımcı olmaları çağrısında bulunmaktadır.

UNICEF hakkında

UNICEF en dezavantajlı çocuklara ulaşmak için dünyanın en zorlu yörelerinde çalışmalar gerçekleştiriyor. 190'dan fazla ülkede ve bölgede, her çocuk için, her yerde, her gün herkes için daha iyi bir dünya kurmak amacıyla çalışıyoruz (www.unicef.org) UNICEF'i Twitter ve Facebook'tan izleyin.

BM Genel Sekreteri Çocuklara Yönelik Şiddet Özel Temsilciliği (SRSG) hakkında

Çocuklara Yönelik Şiddet SRSG, çocuklara yönelik her tür şiddetin önlenmesi ve ortadan kaldırılması ve BM Genel Sekreterliğinin Çocuklara Yönelik Şiddet Araştırmasında dile getirilen tavsiyelerin yerine getirilmesi için çalışan, küresel ölçekte bağımsız bir savunucudur. SRSG, tüm bölgelerde, sektörlerde ve çocuklara yönelik şiddetin görülebileceği ortamlarda yürütülecek çalışmalar için köprü ve katalizör olarak işlev görmektedir. SRSG, bu gündemdeki ivmenin sürekli kılınması için eylemler düzenlemekte ve siyasal destek sağlamakta, Sürdürülebilir Kalkınma için 2030 Gündemini yaygınlaştırmaktadır.

U-Rapor hakkında

U-Rapor, dünyanın neresinde olursa olsun herkesin önem verdiği konularda görüşünü dile getirmesine olanak tanıyan bir sosyal mesajlaşma aracıdır. UNICEF ve ortakları bu platformu kalkınmayla ilgili kritik konularda çeşitli görüşleri yansıtmak amacıyla

oluşturmuştur. U-Rapor yurttaş öncülüğündeki gelişmeyi teşvik etmekte, acil insani durumlara yönelik tepkileri kolaylaştırmakta ve olumlu bir değişim sağlanması adına yerel sesleri küresel ölçekte duyurmaktadır. Ergenler ve gençler SMS ya da sosyal medya aracılığıyla (Facebook, Whatsapp ya da Viber) platforma katılabilirler. Böylece anketlere yanıt verebilirler, duyarlı oldukları konuları dile getirebilirler, çocuk haklarını destekleyebilirler ve yaşadıkları toplulukların gelişmesi için çalışabilirler. Halen 60'ı aşkın ülkede 7 milyondan fazla U-Raporcusu bulunmaktadır. Bu anket, U-Raporcu olarak UNICEF'le ilişkiye geçen ve ankete katılan binlerce çocuk ve genç sayesinde mümkün olmuştur. Anket Haziran 2019'da uygulanmış ve 30 ülkeden 170 binden fazla kişi ankete katılmıştır.

EK 3:

Türkiye'de Siber Zorbalıkla Mücadelede Yapılan Eğitsel Faaliyetler

Siber zorbalık ve siber farkındalık konuları üzerine yapılan akademik çalışmaların yanı sıra konunun öneminden dolayı çeşitli kurumlar tarafından da eğitsel faaliyetlere yer verilmiştir. Bu bölümde Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK), İçişleri Bakanlığı (Siberay), Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi ve Türk Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT) tarafından yapılan eğitsel faaliyetlerin incelenmesine yer verilmiştir.

BTK Tarafından Yapılan Faaliyetler

BTK Akademi Bilişim teknolojileri alanı, internet, haberleşme gibi konuların yanında Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK), siber zorbalık ve siber zorbalık farkındalığı konularında eğitimlere yer vermiştir. BTK Akademi bünyesinde siber zorbalık hakkında bilgi edinmek isteyen herkese ücretsiz olarak bu program erişimi sağlanmıştır.

Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) tarafından, okul müfredatlarında siber platformlarda güvenlik ile ilgili derslere yer verilmesi ile farkındalık oluşturulmasında katkı olabileceği görüşü belirtilmiştir. Bununla birlikte kişisel mahremiyet ve sanal ortamlarda kimlik sınırları hakkında eğitimlerin, internet kullanıcılarının siber tehditlere karşı farkındalık eğitimlerinin, sivil toplumda ebeveyn ve eğitimcilere yapılacak olan bilgilendirmelerin faydalı olacağı, konunun

öneminin mağduriyetler ile karşılaşılmadan önlem alınması gerektiği belirtilmiştir.

Güvenli İnternet Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) bünyesinde özellikle hane içerisinde bulunan aile bireylerinin internet ortamındaki tehdit ve risklerden korunması amacıyla 2011 yılında faaliyete girmiş bir hizmettir. Çocuk ve Aile olmak üzere iki profil seçeneği olan güvenli internet hizmeti kullanıma göre çeşitli filtreler ve zararlı içeriklere karşı korunma amacıyla kurulmuştur. Bu çalışma ücretsiz ve talebe yönelik bir çalışmadır (BTK, 2023). Güvenli internet hizmetinin siber zorbalık ve farkındalık konuları açısından internetin önemi olduğundan güvenlik ve farkındalık çerçevesinde önemli bir çalışma olduğunu söyleyebiliriz.

Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi Tarafından Yapılan Faaliyetler

Son yıllarda siber güvenlik, siber farkındalık ve siber zorbalık konuları ile ilgili olarak Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi (CBDDO) tarafından yapılan çalışmalar ve projeler de dikkat çekmektedir. Siber farkındalık faaliyetleri kapsamında sanal ortamlarda güvenlik bilincinin oluşturulması amacıyla etkinlikler düzenlenmektedir. Bu etkinliklere örnek olarak “Siber Zeka Bilgi Yarışması” ve “81 ilde 81 Siber Kahraman” faaliyetlerini gösterebiliriz. Siber Zeka Bilgi Yarışması, 2020 yılından bu yana her yıl düzenlenmektedir. Etkinliğin amacının siber ortamlarda güvenlik bilincine sahip kullanıcı sayısını arttırmak olarak belirtilmiştir (CBDDO, 2023).

Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi (CBDDO) projesi olan yarışma ilkokul, ortaokul ve lise öğrencileri için düzenlenmekte olup Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) desteği ile müfredata uygun olarak tasarlanmaktadır. Yarışmada öğrencilere siber güvenlik ile ilgili bilgilerin pekiştirilmesi ve farkındalık oluşturma amaçlanmıştır (CBDDO, 2023). Motivasyonu artırma ve farkındalığa katkıda bulunmak amacıyla yarışmada başarı gösteren öğrencilere hediyeler verilmekte ve pekiştirme yapılmaktadır. Bu gibi projelerin her geçen gün geliştirilip güncellenerek bireylere sunulması, siber zorbalık farkındalığının kazandırılması açısından katkıda bulunabilir.

81 İlde 81 Siber Kahraman

Türkiye Stratejik Teknoloji Dönüşümleri Araştırma Merkezi (TÜSİDAM) tarafından gerçekleştirilen bu projede siber güvenlik ile ilgili etkinlikler düzenlenmektedir. Siber zorbalık ve farkındalık konularından ziyade güvenlik eğitimi verilen bireylerin farkındalığa yönelik eğitimlerinin pekiştirilmesi amaçlanmıştır. Verilen eğitimler sonunda bilgi güvenliği farkındalığı, bilgiyi kullanma noktasında sorumluluk bilinci kazanımları verilmektedir (TÜSİDAM, 2023). Bu projeye okullarda alınan eğitimin yanında, siber eğitimleri alan bireylerin siber güvenlik gibi önemli bir konuda farkındalık bilinci ile yetişmesi amaçlanmıştır.

İçişleri Bakanlığı Siberay Projesi

Günden güne okul içi ve okul dışı sosyal ve sanal ortamlarda siber zorbalık kavramının yaygınlaşması, zorbalık sonucu suç işlemeye kadar giden tehlikelerin önüne geçilmesi ve internet ortamının bilinçli kullanılmasına teşvik gibi amaçlarla İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Siber Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı bünyesinde 2020 yılında Siberay projesi başlatılmıştır (Siberay, 2024).

Alanında uzman pedagoglar, bilgi teknolojileri uzmanları, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, İçişleri Bakanlığı bünyesindeki daire başkanlıkları ve Gazi Üniversitesi iş birliği ile oluşturulan çalışmalar ve eğitsel faaliyetler günümüzde de devam ettirilmektedir. Siberay projesinde, içerik olarak çocuklar, ebeveynler ve eğitimciler başta olmak üzere teknolojiyi kullanan kişileri bilinçlendirme ve koruma amaçlı eğitsel faaliyetlere yer verildiği görülmüştür. Teknolojiye olan bağımlılık, sosyal medya kullanımı, ekran bağımlılığı gibi konularda eğitimciler ve ebeveynler için görsel materyallerin yer aldığı bir projedir. Bunun yanı sıra teknoloji fuarlarına katılım, dijital okuryazarlık, dijital bağımlılık gibi konulara değinilen, eğitsel dijital platformların da yer aldığı bir platformdur. Sosyal platformlarda kamu spotları çalışmalarının yapıldığı eğitsel faaliyet çalışmalarında bilinçli internet kullanımı ve farkındalık kavramlarına dikkat çekilmiştir.

Kamu spotlarının profesyonel olarak çalışıldığı ve ekranlarda dikkat çeken ünlü kişilerin oyunculuğu ile desteklenerek farkındalık çalışmalarının oluşturulduğu faaliyetler konu ile ilgili farkındalığın oluşmasında destekleyici niteliktedir. Siberay projesi içeriklerinde

internetin bilinçli ve güvenli olarak kullanımına yönelik çalışmaların yanında siber suçlar ile ilgili bilgilere de yer verildiği görülmüştür. Karşılaşılabilecek tehlikelerin yanı sıra zorbalık yapan kişiler ile ilgili suç unsurları hakkında bilgiler verilmiştir. Kişilere yönelik farkındalık oluşturmakla birlikte kurumlar için de siber güvenlik ile ilgili önlemlerden bahsedilmiştir. Fidyeye yazılımları, çalışanların siber farkındalığı, kurumlarda farkındalık ve dijital güvenlik ile ilgili çalışmalardan bahsedilmiştir. Dijital oyun seçiminin, çocukların gelişiminde önemli etkilere yol açabileceğinden ebeveynlerin bu konuda dikkatli ve denetimci yapıda olması gerektiği vurgulanmıştır. Bu amaçla Siberay kapsamında öğretmen ve veliler için dijital oyun bilgisi ile ilgili çalışmalara yer verilmiştir. Eğitsel dijital oyunlara örnekler verilmiştir. Dijital platformların bağımlılıkları üzerine ekran bağımlılığı, oyun bağımlılığı, sosyal medya bağımlılığı gibi konular hakkında makaleler sunulmuştur. Bunun yanında videolarla zenginleştirilmiş, toplumu ilgilendiren önemli konular ile ilgili çalışmalara da örnekler verilmiştir

TRT tarafından yapılan faaliyetler:

TRT Çocuk Ekip Siberay

Çocukların siber güvenlik konularına farkındalık oluşturma amaçlı çalışma iş birliği içerisindeki kurumlar ile TRT Çocuk televizyon kanalında Ekip Siberay adında animasyon çizgi film çalışması yapılmıştır (TRT, 2023). Çalışmadaki çizgi film Siberay projesi işbirliğiyle TRT Çocuk kanalında düzenli olarak gösterime girmekte ve internet sitesinde de haftalık bölümler yayınlanmaktadır. Animasyon karakterlerin oluşturulduğu ve çocukların ilgisini çekebilecek gündelik konularda siber zorbalık ve farkındalık ile ilgili bölümler izleyenlere farkındalık oluşturulması açısından etkili olduğu söylenebilir. Başta okullar olmak üzere seminerler, teknoloji fuarları ve farkındalık çalışmalarının olduğu her platformda bu konulara destek niteliğinde bilinçlendirme çalışmalarına günümüzde de devam edilmektedir. Bu kapsamda Siberay çalışma alanı, alanında uzman kişiler ve kurumların iş birliği ile üretilen içeriklere yer verildiğinden nitelikli birer çalışma olarak değerlendirilebilir.

ÖZGEÇMİŞ

İstanbul'da doğan yazar, Etiler Lisesi'nin ardından lisans eğitimini Uludağ Üniversitesi Balıkesir Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulunda (1990), Yüksek lisansını Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde (1997), Doktorayı ise İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim dalında (2004) yapmıştır. 2007 yılından beri Erciyes Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Anabilim dalında öğretim üyesidir. 2018'den beri aynı fakültede Doçent olarak görev yapmaktadır. İletişim Fakültesinde lisans, yüksek lisans ve doktora programlarında dersler vermektedir. İletişim ve Kamuoyu, Hak ve İnsan Odaklı Habercilik, İletişim Etiği, Uluslararası İletişim, Spor Gazeteciliği/Muhabirliği, Gönüllülük Çalışmaları verdiği derslerdir. Ulusal ve Uluslararası sempozyum ve kongrelerde sunulmuş bir çok bildirisi vardır. Ayrıca akademik dergilerde yayınlanmış makaleleri, kitap bölümleri ve kitapları bulunmaktadır. Uzun yıllar gazetecilik bölüm başkan yardımcılığı, Kampüs Gazetesi genel yayın yönetmenliği, Eriha Dergisi genel yayın yönetmenliği görevlerinde bulunmuştur. Fotoğrafçılık alanında da birçok sergi ve çeşitli yarışmalardan elde ettiği dereceleri vardır. 1998-2000 yılları arasında Kanada'da University of British Columbia'da doktora çalışmaları yapmıştır. Yetiştirdiği öğrenciler birçok ulusal ve uluslararası yarışmalarda ödüller almış ve sektörde üst düzey görevlerde bulunmaktadır. Yüksek lisans ve doktora dönemlerinde başta Sabah ve Hürriyet olmak üzere birçok ulusal ve yerel gazetelerde çalışmıştır. Yazar ayrıca birçok sivil toplum kuruluşunda gönüllü olarak çalışmaktadır.

ISBN: 978-625-378-162-0